

Prihodnost je v naših rokah

Veliki plakati z izstopajočimi napisi »Bodočnost je v naših rokah« nas spremljajo te dni. Zavest, da bomo spet samoupravno gradili zgradbo sporazumevanja in odločanja v skupščinskih samoupravnih interesnih skupnostih ter družbenopolitičnih skupnostih vse do skupščine socialistične federativne republike Jugoslavije, pa ni od danes. Sredi skupščinskih volitev smo. Drugo mandatno obdobje se izteka. Volimo nove člane v delegacije združenega dela in v delegacije krajevnih skupnosti. Volimo, ne kogar-sibodi, volimo ljudi, ki jih poznamo. Vsekakor, pomembne so volitve kot zadnja faza odločitve, pomembne pa so tudi priprave nanje, pomembno je, koga smo evidentirali na kandidatne liste. Predlagani so tisti, ki jim zaupamo; aktivni, delovni, zanesljivi, skromni, takšni, ki imajo bogato znanje, pravičen odnos do samoupravljanja, do stabilizacijskih naporov in sploh nosijo v sebi vrednote naše socialistične samoupravne bratske skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Zato je še kako pomembno obdobje priprav na volitve, ki so 11. marca v organizacijah združenega dela in bodo 14. marca v krajevnih skupnostih. Priprave so se začele že sredi lanskega leta, aktivnejše delo pa je potekalo v jesenskem in zimskem času vse do temeljnih kandidacijskih konferenc, ki so bile zaključene 10. februarja v vseh sredinah.

Evidentiranje je postalo široka podlaga vseh nadaljnjih kadrovskih postopkov. Tako so delavci in občani evidentirali približno 400.000 možnih kandidatov za delegatske dolžnosti, od teh pa so

na kandidacijskih konferencah izbrali približno 200.000 kandidatov. Neposredna organizatorja in nosilca volilnih opravil sta Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije in Zveza sindikatov Slovenije. Z letošnjimi volitvami za tretje delegatsko mandatno obdobje bomo oblikovali približno 6500 delegacij za skupščine družbenopolitične skupnosti, 8049 posebnih delegacij za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti, 6221 bo združenih delegacij in še 2329 splošnih delegacij.

V dosedanjih osmih letih delovanja našega delegatskega sistema smo se marsikaj naučili, pa tudi dokazali, da na ta način lahko rešujemo številne družbene probleme. Naše volitve dobivajo vse bolj značaj sklepnega dejanja široke družbenopolitične aktivnosti, ki je povezana z vsemi tekočimi in razvojnimi družbenimi vprašanji, in navsezadnje potrjujejo naše zaupanje v delegatski sistem in v moč samoupravljanja. Volitve so ogledalo naših pogledov, zahtev, interesov in razpoloženja, sežejo v vse pore naše družbe, do vsakega človeka.

Pred nami je čas, je naša prihodnost. Ni vedno vse rožnato. Do uresničenja planskih ciljev pridemo samo z odločnim odstranjevanjem ovir. Za nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja in če hočemo vztrajati na Titovi poti potrebujemo brezkompromisne borce. Takšni moramo biti vsi, da bomo lahko opora tistim, ki smo jih izvolili.

Živa Drole

Smrečje v nedeljo popoldne. Številnim prireditvam ob minulem prazniku – dnevu žena so se pridružili tudi kra-jani, družbenopolitične organizacije in preživeli borci Turjaka in sosednjih krajevnih skupnosti. Na pobudo poho-dne enote II. slovenske narodnoosvo-bodilne udarne brigade Ljubo Šercer s Turjaka, ki nadaljuje tradicije NOB, je bila minulo nedeljo v kraju Smrečje pri Malem Osolniku spominska sveča-nost v spomin Angeli Logar in Angeli Možek. Na mestu, kjer so v nedeljo od-krili spominsko obeležje, sta bili 24. junija leta 1944 zverinsko mučeni in nekaj po polnoči ubiti. Gnusni zločin so opravili dobro organizirani črno-rokci in domači izdajalci.

V koloni, ki se je vila od zadružnega doma na Turjaku proti Smrečju, so bi-li številni gostje, preživeli borci, člani lovske družine, mladina in pohodna enota Ljube Šercerja. O dogodku sa-mem je na slovesnosti spregovorila predsednica KO ZZB NOV Turjak Da-na Burkat, ki je spominsko obeležje izročila v varstvo pionirjem osnovne šole Turjak.

Tekst in foto: Jože Čurin

Knjigi o sardincih

V TV-15 z dne 4. februarja 1982 je bil priobčen članek, ki so ga, kakor je navedeno na koncu, podpisali Franc Baša in Milan Derencin ter devet podpisnikov. Članek med drugim navaja nekaj kritičnih pripomb na vsebino dveh knjig, ki sta 1969 in 1973. leta izšli o tako imenovanih sardincih. Na koncu članka je celo zahteva, naj se omenjeni knjigi odstranita in prekliče. Ker soavtor omenjenih knjig, Srečko Vilhar, ni več živ, bom samo v svojem imenu na kratko pojasnil nastanjanje obeh knjig.

Ob uresničevanju programa proslave prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ, ki je bila 4. julija 1965 v Ilirski Bistrici, je bil omenjenim enotam podeljen domicil v posameznih občinah na Primorskem in v Celju. Leta 1966 pa se je po delegatskem načelu oblikoval osrednji odbor prekomorskih brigad, ki je bil zadolžen za koordinacijo dela vseh odborov prekomorcev-borcev NOVJ. Istega leta so bili imenovani tudi odbori za pripravo knjig o narodnoosvobodilnem gibanju Primorcev in Istranov v Afriki in na Sardiniji.

Odbor nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji, s sedežem v Kopru, Trg revolucije 1, je začel delovati jeseni leta 1967, njegov predsednik pa je bil Srečko Vilhar, član KPJ od leta 1931 in nosilec partizanske spomenice 1941 (umrl 1. oktobra 1976 v Kopru). Pred ustanovitvijo tega odbora je deloval odbor za »slovanske čete«, ki ga je vodil Janko Kralj, nosilec partizanske spomenice 1941, osrednja politična osebnost v organizaciji NOG med našimi sonarodnjaki na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji.

Predvsem je treba ugotoviti, da so vse akcije, ki so bile takrat sprožene, upoštevale in obravnavale Primorce in Istrane na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji, kot sestavni, integralni del narodnoosvobodilnega gibanja borcev prekomorcev. Pri tem imamo v mislih tudi veliko razstavo, ki smo jo priredili v Ilirski Bistrici, knjigo »Prekomorci« itd.

V letih 1966 in 1967 je skupina tovarišev, predstavnikov »slovanskih čet« (v začetku svojega nastajanja so se imenovali »jugoslovanske čete«, toda na intervencijo badoglijevcev so bile preimenovane v »Slav Company« tj. »slovanske čete«), delala pri načrtovanju in izvedbi proslave 1. in 2. prekomorske brigade NOVJ, ki je bila 20. oktobra 1967 v Kopru. Ob tej priložnosti smo pripravili in izdali knjigo »Prva in Druga prekomorska brigada«, v temeljno gradivo za oblikovanje te knjige pa uvrstili tudi razpravo o »naših sardincih«, predvsem zaradi politične ocene dogodkov. Povsem jasno in nedvoumno je namreč, da bi bili naši sonarodnjaki, ki so bili v političnem pregnanstvu na otoku Sardiniji, stopili v 1. in 2. prekomorsko brigado že septembra 1943, če bi jim bile zavezniške oblasti to dovolile. Zato smo sodili, da »naši sardinci« sodijo v okvir obravnavanja 1. in 2. prekomorske brigade.

Šele po izidu knjige »Prva in Druga prekomorska brigada« leta 1967 je dozorel čas, da zastavimo program dela in se lotimo tudi zahtevne naloge podrobnejšega, zgodovinskega obravnavanja sardincev. V začetku je deloval le maloštevilen odbor nekdanjih pripadnikov posebnih kazenskih enot na Sardiniji. Pozneje je bil ta odbor razširjen in dopolnjen ter se je preimenoval v odbor nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji s sedežem v Kopru (Studijska knjižnica), deloval pa je pri osrednjem odboru prekomorskih brigad.

Poglavitna naloga odbora je bila, da pripravi in izda knjigo »Naši sardinci«. Ta je pozneje dobila širši in bolj utemeljen naslov »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji«. Takoj moramo ugotoviti, da smo tej tematiki posvetili vso pozornost, zavedajoč se, da bo knjiga enkrat, trajen zgodovinski dokument. Njeni pripravitelci so imeli že bogate izkušnje, saj so dotlej že sodelovali pri pripravi in izdaji osmih obsežnih in zahtevnih knjig. Izredno pomembna okoliščina je bila, da so nekdanji »sardinci« izrazili veliko pripravljenost, da nam pomagajo, saj smo prejeli kar 170 spominskih zapisov pripadnikov posebnih delavskih bataljonov na Sardiniji (ki so tudi zaznamovani v bibliografiji omenjene knjige). Do izida knjige je bilo priobčenih 72 razprav in člankov, zbrano je bilo celotno arhivsko in dokumentarno gradivo, raztreseno po raznih arhivih in pri posameznikih (sedaj je shranjeno v Pokrajinskem arhivu v Kopru). Iz vojnega zgodovinskega inštituta v Washingtonu smo dobili fotokopijo zgodovine 2698. tehnično-preskrbovalnega polka, v katerega so bile vključene tudi »slovanske čete«. Veliko zgodovinskega gradiva

smo zbrali v raznih italijanskih arhivih, še zlasti pa so nam pomagali nekateri člani KPI iz Rima (Inštitut »Antonio Gramsci«) in Cagliarija.

Po tako sistematični in vsestranski uspehi pripravi in zbiranju zgodovinskega gradiva smo začeli oblikovati besedilo, ki ga je interno verificiral odbor, sestavljen iz najprizadevnejših aktivistov NOG in odličnih poznavalcev razmer med našimi sonarodnjaki na otoku Sardiniji. Šele nato sta besedilo pregledala strokovna recenzenta, zgodovinarja: polkovnik Zdravko Klanjšček in profesor Miroslav Luštek (umrl 26. marca 1971 v Ljubljani). Rokopis je za objavo odobrila komisija za zgodovino sveta za razvijanje tradicij NOB pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije na svoji seji 15. septembra 1969. Knjiga pod naslovom »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji« je izšla oktobra 1969 v Knjižnici NOV in POS pod številko 36 pri ČZP »Soča« v Novi Gorici, v 2700 izvodih. Avtorja knjige sta bila profesor Srečko Vilhar, ugledni publicist in Albert Klun, polkovnik JLA v poklju. Od omenjene naklade je odbor nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji odkupil 1600 izvodov, ki jih je s posvetilom podaril nekdanjim pripadnikom »slovanskih čet«, ostali del naklade pa je bil v prosti prodaji po ceni 3.400 S dinarjev. Knjiga je bila v celoti prodana še pred koncem leta 1969.

S knjigo »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji« smo uresničili željo tisočev naših rojakov, ki so v drugi svetovni vojni preživeli strahote Sardinije, pa tudi mater, žena in sinov vseh tistih, ki se z otoka niso več vrnil.

Omenjena knjiga se po svoji tematiki bistveno razlikuje od vseh njenih sovrstnic. Opisi dogodkov, o katerih govori, razkrivajo trpljenje naših ljudi na Sardiniji, pričajo o njihovi zvestobi do domovine, govorijo o njihovem deležu k skupni zmagi zavezničev nad nacifašizmom; opisi spremljajo dogodke v različnih krajih Sardinije, vodijo nas po poteh Korzike in tistega dela južne Francije, čez katerega je poleti 1944 šel valjave zavezniške invazijske vojske. Pa vendar ima ta knjiga tudi precej skupnega s tistimi knjigami, ki opisujejo bojno pot prekomorcev. Ta knjiga namreč prav tako izpričuje, da so sestavni del narodnoosvobodilnega gibanja jugoslovanskih narodov bili tudi tisti tisoči primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov, ki jih je fašistična oblast pregnala na Sardinijo.

Pod pojmom »sardinci« združujemo tiste Primorce in Istrane, ki so se znašli na Sardiniji v letih 1938–1945. Skupina, ki je prišla tja v letih 1938–1941, je šele na otoku zvedela za narodnoosvobodilni boj jugoslovanskih narodov. Čeprav ni bila seznanjena z notranjimi problemi Jugoslavije in s socialnimi cilji delovnih ljudi pod vodstvom KPJ, se je vendarle opredelila za narodnoosvobodilni boj. Težnje te skupine nam v veliki meri razkriva npr. proces proti Ivanu Sivcu in tovarišem. Skupina, ki je prišla na otok v letih 1942–1943, pa je bila glede narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov bolj na tekočem. Prav zato je morala v pregnanstvo.

Če naj enotno označimo vse naše »sardince«, moramo reči to: le: zanje velja isto, kar običajno navajamo o zavednih Primorcih in Istranih. Fašistična policija je računala, da bo v sardinski kletki našega človeka strla in mu predvsem zlomila njegovo moralno zavest. Toda prav v tem pogledu se je zgodilo ravno nasprotno. Množica naših pregnancev na Sardiniji se je še močneje strnila, narodnoosvobodilna misel se je še okrepila. Seveda ni imela možnosti, da bi si utrla pot iz sardinske osamitve. Le nekaj tisoč se jih je prebilo v NOVJ. Da tudi ostali niso mogli uresničiti svojih želja, je največja tragedija naših pregnancev na Sardiniji.

V omenjeni knjigi so ti splošni dogodki na Sardiniji opisani na 141 straneh. Strani 143–306 pa so posvečene dogodkom na Korziki in v južni Franciji, tj. opisu dela in življenja naših ljudi v zavezniških vojski v okviru »slovanskih čet«. Med »sardince« pa smo vključili tudi jugoslovanske vojne ujetnike in politične obsojence, ki so bili v sardinskih zaporih in taboriščih.

V prvem delu knjige so opisane tudi posamezne skupine, ki so jih bili na otok prignali že leta 1915, nato 1918, zatem je podrobno opisana politika italijanskih oblasti, ki so vojne obveznike našega rodu množično pošiljale na otok Sardinijo, še zlasti od leta 1931

dalje. V podrobnostih je opisana situacija v zvezi s posebnimi delavskimi bataljoni od poletja 1940 dalje. Poudarek je na prikazovanju delovanja organizacije Osvobodilne fronte med našimi pregnanci na Sardiniji, raznih procesov pred posebnim sodiščem v Rimu, posledic smrtonosne malarije, prihodu novih pregnancev leta 1942, na opisovanju skupnega boja jugoslovanskih vojnih ujetnikov in naših pregnancev, razmer po vdoru zavezniške vojske v južno Italijo, razočaranje nad zahodnimi zavezniki itd. Opisani so tudi zastraševalni procesi pred vojaškim sodiščem v Oristanu in, končno, mučno prebijanje v domovino. V posebnem poglavju je prikazano delovanje misije NOVJ na Sardiniji.

Poti skupin naših sorojakov, ki se jim je posrečilo priti na kopno v sklopu italijanske zavezniške vojske, so podrobno prikazane v sklopu monografij o tistih brigadah, v katere so bili borci vključeni. Tako so naši rojaki prišli na otok Sicilijo že novembra 1943 z divizijo »Sabauda« in so v povezavi z odborom NOVJ, ki je pod neposrednim vodstvom španskega borca Borivoja Leontića deloval v Palermu od 26. avgusta 1943 dalje, našli pot preko Sicilije in Kalabrije v partizanski tabor Gravina, kjer so se vključili v 3. prekomorsko brigado. Podobno je bilo z rojaki, ki so prišli na kopno z divizijami »Calabria«, »Bari«, »Cremona«, »Friuli« itd. Primorci in Istrani, ki so v NOVJ prišli s Sardinije in so se vključili v razne prekomorske enote, so prav tako s posvetilom dobili brezplačno knjigo o nastanku, razvoju in bojni poti svoje brigade.

Izid knjige »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji« je v slovenski javnosti imel zelo ugoden odmev, še zlasti pa so jo zelo lepo sprejeli nekdanji borci prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. Zelo ugodne ocene so bile objavljene v številnih časopisih. Posebna, cela poglavja iz knjige so bila objavljena v Primorskih novicah, Primorskem dnevniku, Jadranskem koledarju, Borcu, TV-15, Ljubljanskem dnevniku, La voce del popolo, Delu (cela stran). Primorski dnevnik iz Trsta je v podlistku, v nadaljevanjih objavil leta 1977 celotno knjigo. Knjiga je dobila nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1970, ki jo podeljuje republiški odbor ZZB NOV Slovenije najboljšim delom, ki so izšla v preteklem letu.

Kmalu po zborovanju nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji, ki je bilo 19. oktobra 1969 v Kopru (skupaj z nekdanjimi pripadniki 1. in 2. prekomorske brigade) smo do pomladi 1970 dobili še dodatno zgodovinsko gradivo o organizaciji narodnoosvobodilnega gibanja v »slovanskih četah«. Posrečilo se nam je dobiti tudi originalne izvode desetih števk Naše zvezde, tj. glasila centralnega narodnoosvobodilnega odbora »slovanskih čet«, ki so izšle na Korziki in v južni Franciji. Dobili smo še nekatere temeljne dokumente o političnem boju naših ljudi za vključitev v NOVJ, popoln seznam pripadnikov »slovanskih čet« ter nekatere dokumente o akcijah, ki so jih v domovini izvajali za vključitev »sardincev« v NOVJ in za njihovo vrnitev v domovino. Še zlasti pomembni so bili članek NKNOJ, ki je bil objavljen v Novi Jugoslaviji (1. aprila 1944), okrožnica izvršnega odbora OF vsem pokrajinskim in okrožnim odborom OF v zvezi z zadrževanjem Primorcev in Istranov na Sardiniji in Korziki, poslanica Franceta Bevka političnim pregnancem itd. Uspelo nam je dopolniti seznam padlih in umrlih na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji, ki zajema 173 oseb. V seznamu pa niso bila vnesena imena jugoslovanskih vojnih ujetnikov, ki so na otoku umrli med drugo svetovno vojno, bila pa so objavljena v knjigi »U senci Helibarde« Djurice Labovića (Novi Sad 1967). Dodatno zgodovinsko gradivo smo dobili v diplomatskem arhivu državnega sekretariata za zunanje zadeve SFRJ v Beogradu, ki je med tem časom uredil arhiva našega konzulata v Marseillu in veleposlaništva v Parizu ter ju nato pripeljal v Beograd.

Zaradi vsega tega je odbor političnih pregnancev na Sardiniji sklenil, da se ti in drugi najvažnejši dokumenti objavijo v novi knjigi, ki je izšla pod naslovom »Po poteh sardincev«, njena avtorja pa sta Srečko Vilhar in Albert Klun. Knjigo je 6. oktobra 1973 sprejel v svoj program svet založbe Partizanske knjige iz Ljubljane in je izšla v nakladi 2000 izvodov. Strokovna recenzenta sta bila dr. Rado Bordon, književnik iz Ljubljane, in dr. Julij Titi, profesor iz Kopra. Cena knjige je bila 12.000 starih dinarjev, nekdanji politični pregnanci na Sardiniji in drugi pa so jo lahko nabavili na zborovanju, ki je bilo 22. decembra 1973 v Postojni, skupaj z borci artilerij-

RADIO ŠE POMNITE
- TOVARIŠI

V redni tedenski oddaji Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo, 14. marca, neposredno po poročilih ob deveti uri na prvem programu ljubljanskega radia, lahko poslušate spomine dr. Franceta Vrege, Zime Vrščaj, Janeza Perovška, Jožeta Dolenc ter Jožeta Vidriha in tovariša Valentinića o nastajanju in poslanstvu ilegalnih in partizanskih glasil v letu 1942. Govorili nam bodo o pomenu in okoliščinah, v katerih so delovala uredništva Dolo-mitske zvezde, Naše žene, Stenskega časopisa, radia OF Kričaca in glasila Žeja.

KOLEDAR POMEMBNEJŠIH
DOGODKOV

9. marec 1945 Zavezniška letala so bombardirala Ljubljano. Poškodovala so tobačno tovarno ter mestno četrt Mirje.

11. marec 1942 Na Jelenici so ustanovili 5. ali Dolenjski partizanski bataljon. Vodila sta ga komandant Zan More in politkomisar Dušan Pirjevec. Bil je temeljna partizanska enota, iz katere se je razvil Dolenjski partizanski odred oziroma 5. grupa odredov.

12. marec 1943 Brigada Ivana Cankarja je pri Čatežu na Dolenjskem pognala v beg dva tisoč Italijanov.

12. marec 1944 Predsedstvo SNOS je izdalo več pomembnih odlokov: o osnovanju osmih odsekov – za notranje zadeve, informacije in propagando, gospodarstvo itd., o osnovanju institucije glavnega javnega tožilca pri predsedstvu SNOS (funkcijo je prevzel dr. Vito Kraigher), odlok o ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije. Istega dne pa so v Dolenjskih Toplicah ustanovili 1. slovensko brigado Vojske državne varnosti – komandant brigade je postal Jože Mirtič-Zidar, politkomisar pa Anton Krajnc-Mirko.

12. marec 1945 V Cerknem je bila tretja pokrajinska konferenca ZSM za Primorsko.

12. marec 1966 V Beogradu je umrl narodni heroj Dušan Kveder-Tomaž, komandant Glavnega štaba NOV in PO Slovenije ter dolgoletni član CK ZKJ in CK ZKS.

13. marec 1920 V Ljubljani izšla prva številka komunističnega časopisa »Ujedinjenje«, ki se je zavzemal za združitev slovenskega proletariata v Socialistični delavski stranki Jugoslavije. Časopis je izdal in urejal Josip Petrič, izšlo je osem števk do 17. aprila 1920, ko je »Ujedinjenje« nadomestil organ Socialistične delavske stranke Jugoslavije za Slovenijo »Rdeči prapor«.

ske brigade 4. armade, ki imajo prav tako domicil v občini Postojna.

Obe navedeni knjigi o »sardincih« sta celota, delo, ki prikazuje narodnoosvobodilno gibanje naših rojakov na Sardiniji, Korziki in v južni Franciji ter je sestavni del programa tistih knjig, ki so o prekomorskih brigadah izšle v Knjižnici NOV in POS pri RO ZZB NOV Slovenije, oziroma pri založbah ČZP »Soča« v Novi Gorici in Partizanska knjiga v Ljubljani. K zgodovinskemu prikazovanju boja naših ljudi za novo Jugoslavijo na Sardiniji je treba prišteti tudi nekatere druge publikacije, tako npr. »U senci helibarde«, ki jo je napisal Djurica Labovića in je izšla v Novem Sadu leta 1967, »Primorski borci v tujini za svobodo domovine«, ki jo je leta 1946 objavil Janez Kocmur, in »Po sledovih rimske volkulje« Iva Pirkovića, izšla leta 1953 v Ljubljani.

Temeljna problematika v zvezi s tako imenovanimi Sardinci je bila torej že pred desetletjem obsežno in dokumentirano prikazana v dveh knjigah, ki nista nikakršno »pisarjenje«, marveč prizadevni in resni deli, saj so ju tako ocenili bodisi sardinci sami bodisi recenzenti v raznih časopisih. Kaj je Franca Baša, Milana Derencina in še »devet podpisnikov« nagnilo, da so dvanajst oziroma devet let po izidu obeh knjig molčali s svojimi »kritičnimi« opombami in šele letos februarja imeli za potrebno, da ju besno in neutemeljeno napadejo, nam je docela nerazumljivo, toliko bolj, ker ta napad ni podprt z nobenimi resnimi argumenti. Če menijo, da gre »hvala tistemu, ki jo zasluži«, se pravi njemu, je res čudno, da tedaj, ko sta se knjigi pripravljali niti v vsem minulem desetletju po njunem izidu niso našli poti k avtorjema, da bi s svojimi prispevki obogatili knjigi o Sardincih ali da bi Sardince poskušali prikazati v pravi luči. Pač, v pravi luči so prikazali le sebe.

Albert Klun

Dvojna mera proti terorizmu v Italiji

Vnovič je ena izmed nepričakovanih odločitev enega izmed italijanskih sodišč – to pot v Bresciji – vzburla napredno in vso drugo demokratično javnost Italije. Sodišče je po osmih letih tako rekoč brez sleherne obsodbe kogarkoli končalo proces, ki naj bi razsvetlil ozadje in kaznoval krivce za enega najtežjih terorističnih zločinov, kar so jih povzročili neofašistični teroristi v povojnem času.

Šlo je za proces zaradi ene izmed terorističnih akcij pred osmimi leti. Italijanska javnost, še posebej vsi napredni sloji, ima namreč v slabem spominu zapisano obdobje v začetku sedemdesetih let. Bilo je to obdobje neprestanih fašističnih izgrediv in vrste terorističnih napadov na mnoge napredne ustanove in posameznike. Prav Brescia je bila središče take dejavnosti neofašistov. Prav zato so v maju 1974. leta vse napredne organizacije in sindikati sklicali široko protestno zborovanje na trgu Loggia. Ko je bila številna množica ljudi skupaj, je v nekem košu za odpadke eksplozirala bomba in napravila pravo morilsko razdejanje. Osem delavcev je obležalo mrtvih, ranjenih pa so našli nad sto.

Polnih osem let so tekle preiskave, da bi se te dni sodni proces končal z ugotovitvijo, da ni dokazov o krivcih. To odločitev je prineslo drugostopenjsko sodišče. O tisti zadevi je že pred časom razpravljalo prvostopenjsko sodišče, ki je priznalo za krivega neonacista Ermanna Buzzija in ga tudi obsodilo. Toda njega so takoj po odločbi ministrstva pravde premestili v ječo v Novaro, kjer sta bila zaprta dva že poprej obsojena fašista Tuti in Concutelli. Ta dva sta Buzzija v zaporu usmrtila. Očitno je šlo za temno ozadje terorističnih obračunavanj, da bi ostali kriti vsi krivci zločina v Bresciji.

Istega leta kot zločin v Bresciji so neofašistični teroristi izvedli še vrsto hudih terorističnih dejanj, ki so tedaj močno pretresla vso italijansko javnost. Teroristi so podtaknili bombo na vlaku Italicus. Pod pritiskom javnosti so takrat sodišča začela obsežne raziskave in po ugotovitvah sodnika Giovannija Tamburina iz Padove so niti krivde segle zelo visoko – vse do bivšega vodje obveščevalne službe generala Vita Micelija. Vendar

je bila na višje povelje padovskemu sodišču odvzeta nadaljnja preiskava in vse je ostalo zavito v temo.

Podobno kot s primerom Brescie se je zgodilo tudi s preiskavo podobnega zločina v Milanu, kjer je na trgu Fontana leta 1969 prav tako podtaknjena bomba fašistične teroristične organizacije povzročila smrtne žrtve. Eden izmed sodnikov rimskega sodišča, Mario Amato, je leta 1980 plačal z življenjem svoje odkritje, ki ga je tudi javno izpovedal, da namreč niti atentata na trgu Fontana segajo v vrh obveščevalne službe. Sodnik je padel pod streli neofašističnega atentatorja. Proces proti osumljenim je potekal v mestu Catanzaro, končal se je pa podobno kot proces v Bresciji – ni zadostnih dokazov.

Isto usodo je doživelo sojenje za težak zločin neofašistov v Bologni 2. avgusta 1980. Takrat so teroristi podtaknili bombo na kolodvoru in njena eksplozija je v času najbolj živahnega turističnega prometa napravila veliko razdejanje in terjala smrtne žrtve. Spet so bili vsi osumljeni krivci pred sodiščem oproščeni zaradi pomanjkanja dokazov.

Vsi ti primeri nudijo šele v skupni povezavi povsem jasno podobo stanja v italijanskem sodstvu. Medtem ko prav to sodstvo in vsi drugi varnostni organi v zadnjem času zaznamujejo pomembne uspehe v pobijanju tako imenovanega rdečega terorizma – menda so odkrili že tudi morilce pokojnega voditelja krščansko-demokratske stranke Alda Mora – pa je povsem drugačna podoba stanja, kar zadeva zatiranje tako imenovanega črnega terorizma, katerega pobudniki so pripadniki neofašističnih organizacij. Ves povojni razvoj političnega življenja Italije nudi preobilo dokazov o razširjenosti in nevarnosti tudi črnega, ne le rdečega terorizma. Vendar gre za nekatere bistvene razlike v metodah in organizaciji obeh terorizmov. Rdeče brigade sestavljajo skupine, ki so kot celota vključene v teroristično dejavnost. Pri neofašističnih organizacijah pa so pobudniki, organizatorji in voditelji teroristov ločeni od izvajalcev terorističnih dejanj. Zato jih je težko odkriti ali skoraj nemogoče, kajti njihove niti segajo prav v sam vrh državnih organov.

Drago Košmrlj

Novo strokovnjaštvo

Polresnica se najlaže »prekvalificira« v navadno laž. To velja tudi za oglodani rek: »Kadri rešujejo vse«. Kdo bi ugovarjal tej »resnici« spriči splošnega »gibanja«, kako bi delovne organizacije, trgovina, ustanove itd. dosegle »nove« cene? To gibanje je namreč kar znanstveno. Terja novo vrsto strokovnjakov, to se pravi tistih »kadrov, ki rešujejo vse«.

Kaže, da prevladuje celo prepričanje, da vse tehnično osebe, najboljši »poslovodni organi« in vsi drugi delavci skupaj prav nič ne pomenijo, ker ne morejo rešiti delovne organizacije, saj ne morejo podražiti svojih izdelkov ali storitev. Če ni podražitve, ni rešitve! Po tem se dandanes ravnamo menda kar vsi. Že več let se je širilo in neomajno utrnilo to krivoverstvo, da je vse težave v gospodarstvu edino mogoče premagati vselej in zmeraj znova z novimi cenami. Cene so postale morda, namreč, morajo se nenehno spreminjati, kar seveda pomeni, da se nikakor ne smejo ustaliti, marveč morajo rasti, rasti, rasti. Dokazano je – ne le enkrat, marveč neshetokrat, vselej znova, da napredek gospodarstva zagotavljajo le podražitve. Nikakor ne ustalitev cen, kaj šele pocenitve! Kdo je to dokazal, kdo to skorajda vsak dan dokazuje? Strokovnjaki, vendar, nova vrsta ekonomistov, odrešenikov vseh vrst delovnih organizacij, učenjakov, računarjev, iznajditeljev novih računskih obrazcev in posebne, nove višje matematice!

Zato naj nihče ne greši, naj si ne drzne imenovati tega gibanja za zmeraj nove cene krivoverstvo! Zakaj najhujši krivoverec bi bil tisti, ki bi si drznil trditi (če bi sploh ostal živ!), da bi morali razviti novo znanost, ki bi nenehno odkrivala načine, kako zaustaviti podražitve, kako dvigati storilnost, izdelovati ceneje (recimo na ravni svetovnih cen), kako zaustaviti veržno gibanje med seboj povezanih podražitev – od podražitev energije (elektrika, nafta, premog, plin itd.) pa vse do vsakdanjega kruha. Toda strokovnjaki, ki v okrilju »svojih« delovnih organizacij tako zmagovito pišejo »elaborate« za nove podražitve, se pač ne bodo »prekvalificirali«, da bi začeli učiti krivo vero, da je skrivnost stabilizacije prav v zaustavitvi vseh podražitev, ne pa dokazovali in kričali, da nas bodo rešile le nove cene. Kje so torej »kadri, ki rešujejo vse«, kje so ekonomisti, kje so organizacije in vsa »naša skupnost«, vsi tisti, ki bi naj za mezinček svojih sil, prizadevanj, pameti (in vesti) posvetili resničnemu stabilizacijskemu gibanju, tistih sil, kolikor jih zdaj trajo za dosedo novih podražitev? Kje so? Trkajo na vrata »pristojnih mest« za določanje »novih« cen... efes

Vsega ne bo na pretek

Letos je začela oskrba domačega trga občutneje šepati. To se je pokazalo že takoj na začetku leta, ko so se začele težave z nafto in naftnimi derivati, kavo in nekaterimi drugimi izdelki.

Napovedujejo, da bo letošnje leto nasploh težje od lanskega in da bo vsem potrebam težko zadostiti. Pšenice potrebujemo v republiki okrog 240 tisoč ton. Tolikšnih potreb že dolgo ne zmoremo sami, zato so Žito iz Ljubljane, mariborski Intes in druge organizacije sklenile s kmetijskimi organizacijami v Vojvodini in na Hrvaškem dolgoročne samoupravne sporazume o sovlaganju. Zetev v Sloveniji naj bi nam letos navrgla 46 tisoč ton pšenice, iz Zrenjanina naj bi je dobili 42 tisoč ton itd. Predvidevajo, da bo okrog 10 tisoč ton tega zrnja treba tudi uvoziti. Pripravljeni pa so tudi predlogi, po katerih naj bi v prihodnje pšenično moko mešali s koruzno. Pekli naj bi trajnejše vrste kruha, prihranke pa naj bi dosegli tudi pri še bolj smotrni uporabi tega izdelka.

Težav ne bi smelo biti tudi z oljem. Lani so slovenske oljarne izdelale 36 tisoč ton olja. Sklenile so dolgoročne samoupravne sporazume o združevanju dela in sredstev s tovarno olja v Sidu in z oljarno v Beogradu. Na ta način so si zagotovile skupaj 13 tisoč ton olja na leto. Že zdaj pa je na dlani, da bodo nujne tudi nove naložbe v slovenskih oljarnah, zlasti v Slovenski Bistrici in v Britofu, kjer naj bi uredili nove polnilne linije in skladiščne prostore. Če denarja za to ne bi bilo, bi se kaj kmalu utegnili srečati z dokajšnjimi zadregami.

V slovenskem izvršnem svetu so te dni zagotovili, da smo lahko brez skrbi tudi glede sladkorja. Tovarna v Ormožu je lani izdelala 23 tisoč ton sladkorja, letos pa naj bi ga nekaj več kot 31 tisoč ton. Za tolikšno proizvodnjo bodo potrebovali 240 tisoč ton sladkorne pese. Seveda pa s tem potreb v široki porabi in v živilski industriji, ki je prav tako velik porabnik sladkorja, ne bomo pokrili. V tem gospodarskem letu Slovenija potrebuje kar 117 tisoč ton sladkorja. Predvideno je, da bomo preostale količine dobili iz Vojvodine in Hrvaške. Največ samoupravnih sporazumov so naše organizacije sklenile s kmetijskim kombinatom Belje. V tem trenutku izdelovalci sladkorja v državi nalagajo trgovcem dodatne obveznosti. Tako številni zahtevajo posebna predplačila, sovlaganja in podobno.

Z mesom bo po vsej verjetnosti nekoliko drugače. Zivinorejska skupnost pričakuje, da bomo v Sloveniji proizvedli 46 tisoč ton govejega mesa, 34 tisoč ton svinjskega in okrog 56 tisoč ton piščančjega mesa. To pa ne bo zadostovalo, zato načrtujejo nakup mesa tudi v drugih republikah. Menijo, da bodo težave predvsem z izbiro, ki bo skromna. To naj bi veljalo zlasti za nekatere vrste svinjskega mesa. Treba pa je pribiti, da bi bil položaj tudi na tem področju veliko boljši, če klavniška industrija v republiki ne bi bila tolikan razdrobljena. Ta čas je v Sloveniji kar 41 klavniških organizacij združenega dela, ki večidel poslujejo z izgubo. Temu pa se seveda ni čuditi, saj dela za vse preprosto ni in ga tudi ne bo. Predlogi za oblikovanje

klavniško-predelovalnih središč so že dolgo pripravljeni, treba bi jih bilo le čimprej uresničiti. Domnevajo namreč, da se bo potem izboljšala tudi preskrba domačega trga z mesom in mesnimi izdelki.

Nekoliko bolje bi lahko bilo tudi s kavo. Letno je v Sloveniji porabimo okrog 8 tisoč ton. Težava je pa v tem, ker jo običajno kupujemo takrat, ko je najdražja in ko so razmere na svetovnem trgu neugodne. Tisti, ki se ukvarjajo z uvozom kave, sodijo, da bi jo bilo treba kupovati v začetku leta in da bi cene na drobno bilo treba sproti usklajevati s cenami tega izdelka v tujini. Večjemu uvozu smo se prisiljeni odreči tudi zavoljo pomanjkanja deviznih sredstev, saj je kavo treba plačevati v dolarjih. Ta čas smo poskrbeli za 1372 ton kave. Pričakujejo, da bo ta pošiljka zadostovala približno za dva meseca. Na vprašanje, kaj bo potem, pa mnogi še nimajo pravega odgovora.

Kar naprej se zatika tudi s pralnimi praški. V Sloveniji porabimo na mesec nekaj več kot dva tisoč ton tega izdelka. Tovarna Zlatorog je lani izdelala 26 tisoč ton pralnih praškov in je tako dodobra izrabila vse svoje zmogljivosti. To pa pomeni, da letos kaj bistveno več ne bo mogla doseči. Problem pa je uvoz surovin. Slovenski izdelovalci bi letos potrebovali okrog 32 milijonov dolarjev. V okviru samoupravne interesne skupnosti za gospodarske odnose s tujino so zagotovili tretjino potrebnega denarja, preostalo pa bi si proizvajalci morali zagotoviti z lastnim izvozom in z združevanjem deviz.

Čeprav do tega trenutka vseh težav še niso rešili, mnogi menijo, da bodo zdajšnje ovire odstranjene in da bodo izdelovalci pralnih praškov našli izhod. Ni pa nobenega dvoma, da ga je treba iskati zlasti v dolgoročnem samoupravnem sporazumu med vsemi tistimi, ki tako ali drugače sodelujejo pri proizvodnji surovin in pralnih praškov.

In kako bo z zdravili? V Krki, Leku in drugih organizacijah, ki so zadolžene za oskrbo trga s temi izdelki, niso preveč optimistični. Za uvoz surovin bi letos potrebovali najmanj 633 milijonov deviznih sredstev. Torej vsaj toliko kot v letu 1981.

Zvezni izvršni svet je za izvoz zdravil uvedel poseben režim dovoljenj, s čimer je preprečil izvoz tistih izdelkov, ki jih na domačem trgu primanjkuje. Ta odločitev je sicer na mestu, vendar pa po drugi strani povzroča organizacijam, ki so leta in leta vlagale denar v raziskavo tujih tržišč, nemajhne težave. Krka ima 168 registriranih zdravil. Na zahodna tržišča jih izvažajo 34. V Leku izdelujejo 109 preparatov, izvažajo pa jih (na klirinško območje) 23. S tem vsaj delno omogočajo uvoz prepotrebnih surovin. Sicer pa tudi za to industrijo velja, da je rešitve treba iskati predvsem doma. Če bi v proizvodnjo surovin že prej vlagali vsaj toliko, kot vlagajo zdaj, bi stiska bila veliko manjša. Tudi pri preskrbi trga z zdravili.

Darko Marin

Trenutki z delavci organov za notranje zadeve

Velike možnosti

Mesec marec je čas, ko se učenci osmih razredov osnovnih šol odločajo, v katerih šolah bodo nadaljevali izobraževanje oziroma kaj bo njihov poklic. To je velika in pomembna odločitev, saj se človek zapiše nekemu poklicu za vse življenje. Mlademu človeku so blizu tisti poklici, ki nudijo razgibano delo, pogoste stike z ljudmi in možnost napredovanja ter dodatnega izobraževanja. Eden izmed takšnih poklicev je gotovo tudi poklic miličnika. V naši republiki obstajata dve poti v ta poklic. Prva pelje že iz osnovne šole na kadetsko šolo za miličnike v Tacnu, druga pa po poklicni ali kakšni drugi srednji šoli in odsluženem vojaškem roku na šolo za miličnike v Kotnikovi v Ljubljani. O šolanju na obeh šolah smo v TV-15 že pisali. Zdaj pa bomo nekaj več zapisali o delu miličnikov po končanem šolanju.

Dela in naloge

Miličnikove temeljne naloge so v varovanju ustavne

ureditve, varovanje življenja in osebne varnosti ljudi, varovanje družbenega in zasebnega premoženja, urejanje in nadzor prometa, preprečevanje in odkrivanje kaznivih dejanj ter prijemanje storilcev kaznivih dejanj. Prav tako nadzira prehod državne meje, pomaga pri odpravljanju posledic naravnih in drugih nesreč. V središču njegovega delovanja je torej človek. Miličnik ni več nekakšen organ, ki skrbi samo za javni red in mir, temveč je del našega vsakdanjega življenja in s svojim delom prispeva k naši osebni varnosti.

Postaje milice

Po končanem šolanju gre večina miličnikov na postaje ali oddelke s splošnim delovnim področjem. Tam prevzamejo varnostne okolišče, na katere je razdeljeno območje postaje ali oddelka. Delo vodi varnostnega okolišča je odgovorno in zahtevno, hkrati pa pestro. Temelj uspešnega dela v varnostnem okolišču pa je gotovo sodelovanje z delovnimi ljudmi in občani, organizacijami

zdrženega dela in drugimi organizacijami in skupnostmi, ki so na tem območju. Nekaj miličnikov pa gre tudi na postaje s posebnim delovnim področjem. To so postaje prometne, mejne in železniške milice. Delo na tem področju se razlikuje od nalog na postaji milice s splošnim delovnim področjem v tem, da so naloge osredotočene samo na eno področje dela. Miličniki postaje prometne milice tako predvsem urejajo in nadzorujejo promet na javnih cestah in obravnavajo prometne nesreče, miličniki na postajah mejne milice nadzirajo prehode državne meje in skrbijo za varnost na meji, miličniki železniške milice pa skrbijo za varnost potnikov na vlakih. Poleg tega pa se miličniki še posebej usposobijo za vodnike službenih psov, gorske reševalce, potapljače, konjenike, vozniške patrolnih čolnov, radiotelegrafiste in drugo.

Posebne naloge

Vse postaje milice s splošnim delovnim področjem imajo enega ali več službe-

nih psov, ki pomagajo miličnikom pri zasledovanju storilcev kaznivih dejanj, odkrivanju mamil, reševanju izpod snežnih plazov ali ruševin in pri vzdrževanju javnega reda in miru. Enota konjenikov skrbi za varnost občanov po parkih in sprehajališčih, na težje dostopnem zemljišču in za vzpostavljanje javnega reda in miru.

Miličnik je predvsem svetovalci in vzgojitelj, šele potem človek, ki kaznuje.

Hitremu razvoju zimskega turizma, smučanja in planinstva so se morali prilagoditi tudi organi za notranje zadeve. Precenjevanje moči in opreme je pogosto vzrok nesreč tako na smučiščih kot v

gorah. Zato je tudi precej miličnikov usposobljenih za gorske reševalce, ki pomagajo ponesrečencem. Miličniki-smučarji vzdržujejo red na javnih smučiščih. Za pomoč pri poplavih, iskanje ter reševanje ponesrečencev v rekah, jezerih in morju pa so usposobljeni miličniki potapljači. Pri vsakodnevnem delu je zelo pomemben hiter

V okviru organov za notranje zadeve so še druge enote milice, v katerih lahko mlad človek pokaže svoje sposobnosti in uresniči svoje želje.

Vsesplošno razgledan

Poklic miličnika zahteva zdravo osebnost in človeka, ki bo v vsakem trenutku pripravljen pomagati sočloveku v težavah, ki bo zakonito, hitro in učinkovito opravil naloge, bil moralno trden in politično razgledan. To pa si pridobi v šolanju na kadetski šoli za miličnike v Tacnu ali šoli za miličnike v Kotnikovi v Ljubljani. Prav tako pa se miličnik izobražuje ob delu in iz dela. Če pa se med delom na terenu izkaže, lahko nadaljuje šolanje na višji ali visoki šoli organov za notranje zadeve.

Fantom, ki bi želeli postati miličniki, pa svetujemo, naj se za podrobnejše informacije obrnejo na najbližjo postajo milice, kjer jim bodo postregli z vsemi podatki o šolanju.

Bojan Kuntarič

Prijateljski stiki

Že od leta 1979 občinska organizacija ZRVS Bežigrad vzdržuje prijateljske stike in izmenjuje izkušnje o delu z občinsko organizacijo ZRVS Center Sarajevo. Njihove občinske konference se je udeležil tudi predsednik komisije za kadrovske in splošne zadeve pri predsedstvu OK ZRVS Bežigrad. Na konferenci sta bila še predstavnika prijateljskih občinskih organizacij ZRVS iz Palilule - Beograd in Medveščaka - Zagreb.

V razpravi so delegati med drugim poudarili, da bodo letos slovesno proslavili 30-letnico obstoja organizacije ZRVS Jugoslavije in nudili potrebno pomoč organizatorjem olimpijskih iger »Sarajevo 1984«, ker je vsa teža organizacije in izvedbe padla na občane mesta Sarajeva.

Strokovno usposabljanje rezervnih vojaških starešin so precej modernizirali, imajo namreč tudi kabinetno izobraževanje po rodovih. Glede nadaljnjega sodelovanja so predlagali, da bi se v prihodnje sestajali predstavniki posameznih komisij prijateljskih občinskih organizacij ZRVS, ki bi izmenjali izkušnje o delu.

Dušan Rebolj

Poudarek obrambnemu usposabljanju

Konec februarja je bila v Radovljici prva seja novo izvoljenega predsedstva občinske konference ZRVS. Predsedstvo je imenovalo pet komisij, in sicer: komisijo za idejnopolično delo in obrambno samozaščitno usposabljanje članstva; komisijo za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter druge družbene aktivnosti, komisijo za organizacijsko-kadrovske zadeve, komisijo za informativno-propagandno dejavnost in komisijo za pripravo proslav, prireditev ter tekmovalij.

Dogovorili so se tudi za program dela za letošnje prvo polletje. V mesecu marcu bodo sklicali na posvet predsednika krajevnih organizacij ZRVS in se dogovorili o uresničitvi nalog iz programa dela komisij za leto 1982, politični aktivnosti članstva in analizirali akcijo »Našo obrambo v vsako družino«. V aprilu bo posvet tajnikov krajevnih organizacij, sestale pa se bodo tudi vse komisije in izdelale podrobne načrte za izvršitev nalog iz letnega načrta dela. V mesecu maju bo zbor članstva, na katerem bo predaval general Rudolf Hribnik-Svarun o izkušnjah iz NOB v splošnem ljudskem odporu. Na zboru bodo pokazali še nekaj sodobnega orožja, katerega lansko leto še niso imeli. V maju bodo organizirali tudi predavanja po krajevnih organizacijah: protiteroristično delovanje v SLO in DS s prikazom filma in okupacijski sistem v sodobnih razmerah. V petek, 28. maja, bodo organizirali partizanski tabor heroj Tonček za učence in učenke sedmih razredov osnovnih šol radovljiške občine.

Na seji so se dogovorili, da bo občinska konferenca plačala stroške za uspešno opravljene vzgojno-izobraževalne akcije v krajevnih organizacijah, denar od članarine in iz drugih virov pa naj bi porabile krajevne organizacije za nabavo praporov KO ZRVS.

Ciril Rozman

Volitve v obmejnih enotah

Tako kot v vseh drugih enotah in ustanovah ljubljanskega armadnega območja se tudi v obmejnih enotah na Goriškem pospešeno pripravljajo na bližnje volitve delegatov in delegacij za družbenopolitične in

Ramiz Duraković

Količinsko delo, kakovostno ne!

Poveljstvo ljubljanskega armadnega območja je v torek, 2. marca, pripravilo pogovor z novinarji, ki poročajo o dejavnosti JLA na območju naše republike. V primerjavi z letom 1981 se je število zapisov o JLA povečalo za sedem odstotkov, kar je dokaj ugodno, če upoštevamo, da so vsi časopisi zaradi pomanjkanja papirja zmanjšali obseg izdaj. Glede kakovosti pa so predstavniki poveljstva LAO poudarili, da niso najbolj zadovoljni. Vse preveč se v vojaškem življenju iščejo senzacije, vendar pa bi morali novinarji name-

samoupravne interesne skupnosti. Po besedah starešine Ramiza Durakovića so s pripravami na ta pomemben dogodek začeli oktobra lani, ko so analizirali delo delegatov in delegacij. V predvolilnih dejavnostih so zelo aktivni ZKJ, ZSMJ in sindikat občanov, zaposlenih v JLA.

Voljaki bodo volili delegate in delegacije za krajevne skupnosti, v katerih so živeli pred odhodom v JLA ter družbenopolitične zbore občin. Volili bodo v vojašnicah, kjer so že imenovali volilne odbore, glasovnice pa bodo dostavili občinam.

Večina vojakov bo tokrat volila prvič. Zato so jih še posebej pripravili na ta pomemben dogodek. Seznanili so jih z delovanjem delegatskega sistema, s pravicami, dolžnostmi in pripravami na volitve.

M. G.

Okrepiti z mladino

Člani krajevnih konference ZRVS Beričevo-Dol-Sentjakob so na nedavni volilni konferenci pregledali svoje minulo delo in nakazali nekatere naloge za prihodnje.

Ugotovili so, da so dosledno izpolnjevali načrt dela, ki so si ga zastavili. Poleg rednega programa so izpeljali tudi dopolnilni program, ki je zajemal predvsem vsestransko sodelovanje z aktivni ZRVS v dveh delovnih organizacijah, s pohaodnimi enotami, z družbenopolitičnimi organizacijami in krajevnimi skupnostmi. Stalno pomagajo obrambnemu krožku in pri obrambnih dnevih na osnovni šoli Franca Ravbarja v Dolu ter pri usposabljanju prebivalstva za SLO in DS. Dogovorili so se, da bodo v prihodnje še poglobili to sodelovanje.

Med pomembnejšimi nalogami pa je tudi delo z mladino. S krajevnimi konferencami SZDL bodo okrepili dejavnost pri propagiranju vojaških poklicev. V letošnje izobraževanje bodo vključili tudi osebe brez čina, ki opravljajo različne dolžnosti v SLO in DS.

Ob koncu so podelili pisni priznanji ZRVS Jožetu Žibertu, ki je hkrati predsednik krajevnega odbora ZB NOV in praporščaku Antonu Kraju. Povejmo še, da je krajevna organizacija ZRVS Beričevo-Dol-Sentjakob lani dobila ob dnevu JLA za svoje delo plaketo ZRVS Jugoslavije.

D. R.

Sprejem ob 8. marcu

Predsedstvo občinske konference ZRVS je povabilo na dan žena - 8. marca v družbeni center Bežigrad na tradicionalno srečanje vse rezervne vojaške starešine - žene iz občine. Gostje je pozdravil predsednik občinske konference ZRVS generalmajor Jože Šeme in jim čestital ob prazniku. V pogovoru z ženami je tekla beseda med drugim o volitvah novega predsedstva in organov občinske konference ZRVS ter o volitvah za skupščinske organe. Kot v prejšnjih letih so tudi ob tem srečanju predlagale svojo predstavnico v predsedstvo OK ZRVS. V prijetnem razgovoru so žene RVS obujale spomine iz časa NOB in povelje obnove domovine ter graditve socializma, pogovarjale pa so se tudi o nadaljnjih nalogah v organizaciji. Ob koncu srečanja jim je predsednik zaželel predvsem zdravja in uspehov pri delu.

D. R. Bor

Na enem od sestankov mladinske organizacije so vojaki iz enote Dušana Žigica sklenili, da se odrečejo eni vojaški plači in tako pomagajo svojemu tovarišu. Gre za Zorana Vukića iz Zagreba, ki je že v rani mladosti ostal brez strašev in je do odhoda v JLA živel v domu za nepreskrbljene otroke. Vojaki so zbrali okoli trinajst tisoč dinarjev. Denar, ki mu je ostal, je dal na hranilno knjižico in ga bo uporabil za prve dni življenja v civilstvu, dokler si ne najde dela.

V. V.

B. K.

»Od Pliberka do Traberka«

Praznik koroške pesmi v Slovenj Gradcu

Na glasbeni prireditvi v okviru 15. srečanja koroških pevskih zborov je v Slovenj Gradcu nastopilo deset pevskih zborov. Sodelovali so pevci iz zamejske Koroške ter iz Mežiške, Dravske in Mislinjske doline. Srečanje, poimenovano »Od pliberka do Traberka«, se vsako leto pridruži Vorančevim dnevom ter prispeva pomemben delež k utrjevanju kulturnega poslanstva med Slovenci obeh sosednih dežel. Letošnje srečanje je bilo jubilejno in je poteklo kot nedvoumen dokaz petnajstletnega dela, ustvarjalnosti, nepozabnih doživetij in uspešnega kulturnega poslanstva. Od prve prireditve, ko so sodelovali le štirje zbori, pa do današnjih dni, ko sodeluje kar osemindeset zborov z več kot tisoč pevci, med njimi kar petnajst zborov (s skupno tristo in več pevci) iz zamejske Koroške, so srečanja več kot upravičila svoj namen v znamenju skrbi za ohranjanje in razvijanje koroške ljudske pesmi ter njenega bogatega narodnostnega izročila. Pomen revije je rasel iz leta v leto ter se s svojo vsebino vtikal v kulturno življenje širšega koroškega prostora.

Razvejena kulturna dejavnost je postala v samem Slovenj Gradcu ter v njegovi bližnji in širši okolici nepo-

grešljiva sestavina vsakdanjega dela in življenja. Socialistična zveza posveča posebno pozornost ljubiteljski dejavnosti, ki prispeva bogat delež tako k poglobljanju življenjskih možnosti kot tudi k razvijanju samoupravnih odnosov. Korošci so ponosni na svojo narodno pri-

deh in borbah je ohranjala in jih krepila tudi in še posebej v času našega narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, saj je vselej in povsod izražala čustva teptanega ljudstva.

Dandanes je koroška pesem most, ki povezuje Slovence v domovini z rojaki

padnost, ki ji zgodovina sicer ni bila naklonjena. Vendar so na vsej dolgi poti vzdržali. V težkih zgodovinskih trenutkih mnogih stoletij je bila tudi pesem tista moč, ki jih je povezovala in bodrila, jih plemenitila in navdihovala ter prispevala k obstoju in razvoju. Moč v lju-

onstran meja, in je spodbuda vsem tistim, ki se morajo še zmerom bojevati za svojo materino besedo. »Zato je naša skupna naloga,« je na slovenjgraški pevski reviji dejal slavnostni govornik tovariš Pušnik, ki je nastopajoče in poslušalce pozdravil v imenu družbenopolitičnih in

kulturnih organizacij v slovenjgraški krajevni skupnosti, »da jo čuvamo, jo negujemo in jo v mlade rodove presajamo kot ustvarjalnost, ki sodi med največje vrednote socialističnega samoupravljanja.«

Vsakoletne kulturne prireditve »Od Pliberka do Traberka« so tudi prispevek k razvijanju medobčinskega kulturnega sodelovanja v koroški krajini ter močan dejavnik vsestranskega povezovanja z zamejsko slovensko družino. So pa hkrati prispevek k širjenju medsebojnega sodelovanja med obema sosednima deželama, ker jim daje posebno kulturno-politične razsežnosti, ki so velikega pomena za koroške Slovence v njihovem boju za doseg narodnostnih pravic.

Slovenjgraški poslušalci so pevcem-jubilantom zaželeli, da bi še dolgo prepevali ter proslavili še veliko nadaljnjih jubilejev. »V tempu življenja, kot ga živimo,« je sklenil svoj nagovor tovariš Pušnik, »ko ne najdemo več časa drug za drugega, jim želimo, da bi še dolgo prinašali v življenje pevske tradicije naših dedov in naših očetov ter nas s svojim poslanstvom neprenehoma opominjali na to, da so v življenju dobrine, ki so trajnega pomena in nam prinašajo srečo.«

Pomembno kulturno srečanje v Kopru

V Trevisu je izšel prevod Ravbarjeve knjige »Zakaj je padla španska republika«, delo iz Borčeve založniške zbirke

Pod okriljem Osrednje knjižnice Srečka Kosovega v Kopru je bilo 5. marca zanimivo srečanje pripadnikov dveh narodov ob predstavitvi knjige »Spagna 1936-1939 - le battaglie più note contro il fascismo«. Delo, ki ga je bil napisal pokojni Alojz Ravbar, je izšlo že pred enajstimi leti pri Založbi Borec, toda zaradi svoje aktualnosti in temeljitih analiz je pritegnilo pozornost antifašističnih krogov v bližnji deželi Veneto. Knjigo je izdala založba Giacobino v Trevisu. Obsega 304 strani in je opremljena s številnimi fotografijami. Prevod sta pripravila Andrej Benčič in Polde Verbovšek, zasluga za pobudo pa pripada še vedno neutrudnemu borcu Vidu Vremcu ter novinarju Ivesu Bizziju.

Za našo založbo je italijanska izdaja lepo priznanje, ki potrjuje kakovostni izbor založniškega programa. Njen predstavnik je v nagovoru poudaril, da gre za delo, ki ga je napisal pripadnik majhnega naroda in ki bo pomenilo znaten prispevek h kulturni bogatitvi demokratičnih Italijanov pri nas in v njihovi ožji domovini. Tematika, ki jo je obdelal Ravbar, je poleg drugega tudi politično privlačna že zaradi procesa demokratizacije v današnji Španiji in težav, ki jo spremljajo. Zgodovina se vse prevečkrat ponavlja in mračnijaške sile v svetu ogrožajo mirno sožitje: iz španskega primera se je moč naučiti marsičesa.

V imenu italijanske manjšine pri nas je govoril tovariš Silvano Sau, ki je poskrbel tudi za to, da je srečanju posvetila pozornost koprski televizija. V nabito polni čitalniški dvorani (kar se baje že zlepa ni zgodilo v Kopru) so bili navzoči še štirje španski borci, v njihovem imenu je govoril Stane Bobnar (njegov je tudi uvod v italijanski izdaji), ožji člani avtorjeve družine, predstavniki ZZZ NOB iz Nove Gorice in številni izobraženci z naše obale. Srečanje se je zaključilo z daljšim povzetkom iz zgodovine Španije, ki ga je podal prof. Francesco Bizzolato iz Trevisa.

Polde Verbovšek

Razpis nagrad vstaje slovenskega naroda za leto 1982

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje na osnovi pravilnika za podeljevanje nagrad vstaje slovenskega naroda nagrade za najboljše literarne, zgodovinske, memoarne, likovne, glasbene, radijske, televizijske, gledališke in filmske stvaritve o revoluciji in narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem.

Razpis za nagrade vstaje slovenskega naroda zajema vsa izvirna dela iz omenjenih področij, ki so bila prvič objavljena, razstavljena, izvajana ali prikazana v času med dvema razpisoma, izjemoma pa tudi za življenjsko delo ter za stvaritve, ki so nastajale in bile objavljene skozi več let in kot celota vsebujejo vrednote, ki jih je vredno nagraditi.

Denarnih nagrad je pet. Poleg denarnih nagrad se podeljujejo tudi nagrade vstaje v obliki posebnega priznanja, ki se praviloma dajejo organizacijam, kulturnim ustanovam, institucijam oziroma kolektivom. Dela bo ocenjevala posebna žirija, ki jo je imenovalo predsedstvo republiškega odbora.

Namen nagrad je vzpodbujanje umetniškega in znanstvenega obravnavanja revolucionarne tematike in prizadevanja za doseg čim večje kvalitete takih stvaritev, ki ohranjajo in razvijajo etične vrednote naše revolucije in jih prenašajo na mlade generacije.

Umetniško in znanstveno delo lahko predlagajo založbe, galerije, umetniška in znanstvena strokovna društva in ustanove, organizacije zveze borcev, muzeji NOV in posamezniki. Rok za prijavo kandidiranih del je 1. maj 1982.

Predlogu naj predlagatelj predloži delo v 3 izvodih, če je izšlo v knjigi, sicer pa izčrpen prikaz in naj navede, kje si ga žirija lahko ogleda. Ljubljana, marec 1982

Mednarodni dan žensk

Mednarodni dan žena, 8. marec, so proslavili tudi v našem zamejstvu. V Benečiji. Zveza beneških žen je namreč 7. marca organizirala v Špetru ob Nadiži prireditve, na kateri so nastopale žene zbora Rečan, brali so poezije tamkajšnje rojakinje Silvine Paletti, »Ženske pesmi«, popularne pesmi Furlanije in ostalih regij pa so popestrile vzdušje. Gostje so si lahko ogledali tudi fotografsko razstavo Gabrielle Pecchie. Naslednjega dne, 8. marca, pa je v Liessi poleg ženskega zbora Rečan nastopalo Beneško gledališče s prireditvijo »Oh ljudje pujta tle...«

Ž.D.

Piše Jaka Slokan 2

Listi za slovenski zbornik

Naj jih naštejemo: Tone Kebe »Priprave in začetki vstaje na Cerkljskem in Rakovškem«, Lojze Mlakar »Pogled v dejavnost KPS in OF v Loški dolini v prvem letu«, Vinko Šumrada »Na drugi fronti«, Lojze Mlakar »Dejavnost KPS in OF na Prezidanskem 1941-42«, Jože Tekavec »Prvo leto upora na Bloški planoti«, Alfred Grobler »Minilo je štirideset let od dogodkov v Bezuljaku, na Okroglici in Osredku«, Anton Avsec, Janez Šumrada »Kratek oris priprav na množično vstajo in oblikovanje osvobodilnega ozemlja na Notranjskem pozimi 1941-1942, Lojze Mlakar »Pobeg Franceta Popita-Jokla iz zapore v Ložu, marca 1942«.

Ponavljam: skupek teh prispevkov v »Notranjskih listih II« sodi v sam vrh tistih povojnih zbornikov, za katere velja opozorilo dr. Metoda Mikuša (v »Pregledu zgodovine NOB v Sloveniji«, V. knjiga, 1973), češ: »Sleher na zgodovina NOB na Slovenskem jih bo morala upoštevati in pisci se morda niti ne zavedajo, kakšne velike usluge delajo s tem slovenski zgodovini.«

Vnaprej zavračam sleherni morebitni očitke diskriminacije kogarkoli izmed piscev, ker iz čelnega dela »Notranjskih listov II« posebej ome-

njam samo troje sestavkov (ne oziraje se na njihovo razvrstitev na straneh zbornika).

To so:

1. »Kratek oris priprav na množično vstajo in oblikovanje osvobodilnega ozemlja na Notranjskem pozimi 1941-1942« izpod peres Antona Avsca in Janeza Šumrade. Ker vemo, da sta se avtorja Avsec in Šumrada povsem in poklicno posvetila znanstvenemu preučevanju narodnoosvobodilnega boja, bomo nemara brez pridržkov pritrili njunemu osrednjemu poudarku v navedeni razpravi: »...Partijsko omrežje se je (na Notranjskem, prip. J. S.) sprva razvijalo precej hitreje kot organizacija OF. Nedvomno je temeljni vzrok za to dejstvo, da je bila Notranjska ob razpadu stare Jugoslavije politično precej homogena. Sprva je bilo potrebno ustanovljati odbore OF le v večjih središčih. Partija je množično aktivirala ljudi in najboljše neposredno sprejemala v svoje vrste, ne da bi širila OF kot množično bazo... Ustanavljanje terenskih odborov OF se je tako nekoliko zakasnilo, vendarle pa so prvi nastali že junija in julija 1941...«

Menim, da je ugotovitev Avsca in Šumrade ena izmed tistih bistvenih značilnosti »Notranjskih listov II«, ki bi lahko bile zgled tudi drugim »regijskim« raziskovalcem narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. Znanstveni izsledki brez fraz!

2. Avtor drugega prispev-

ka, ki ga želim izdvojiti, je Lojze Mlakar. Dal mu je naslov: »Dejavnost KPS in OF na Prezidanskem 1941/42 (I)«. Čeravno številčni pristavek (I) nakazuje, da bo Mlakar svojo razpravo nadaljeval, najbrž že lahko odberem »izsek«, ki pomeni bistvo tega besedila: »...KPS je že v predvojnih letih navezala stike v Prezidu. Po okupaciji leta 1941 je najprej organizirala OF, v začetku oktobra pa je v Prezidu ustanovila prvo partijsko organizacijo, ki je zelo uspešno organizirala NOB na Prezidanskem. Nihče ni nikoli ne med Slovenci ne med Hrvati postavljajl vprašanja narodne pripadnosti... Oba naroda je združevala zavest, da se bori-ta proti istemu sovražniku, okupatorju in domačim izrodikom, ki so z njim sodelovali. Na tem območju so Hrvati in Slovenci v skupnem boju kovali enotnost in bratstvo ter enakopravno sodelovali ves čas narodnoosvobodilnega boja.«

Za pojasnilo: Prezid leži v severozahodnem delu Gorskega kotara, nedaleč od slovensko-hrvaške meje, le dober kilometer od slovenske vasi Babno polje.

Mlakarjeva razprava je obogatena s številnimi slikovnimi ponazorili ter s seznamom uporabljenih virov. (ki jih je kar 45).

Spet lahko zatrdim, da so »Notranjski listi II« zgledno prispevali k trajnemu obeležju proslav v jubilejnem letu 1981.

3. Še nekaj besed o tretji - izdvojeni - značilnosti »No-

trajskih listov II«. V sklopu »jubilejnega« dela zbornika je na zadnjem mestu, naslov sestavka pa se glasi: »Pobeg Franceta Popita-Jokla iz zapore v Ložu marca 1942«. Njegov pisec je Lojze Mlakar. Tudi njega želim v svoji oceni priporočiti kot zgled tistim, ki bi radi »vizualno« prikazovali NOB na Slovenskem, a nas s svojimi hotenji ne prepričujejo. Zakaj ne? Ker zlorabljajo »pesniško svobodo«, ko že v scenarijih - tudi zavestno! - potvarjajo resnico, »delajo« junake, kakršnih nikoli ni bilo, ali pa - v nasprotnih primerih - zgodovinsko resnične heroje »umetniško« tolikanj »transformirajo«, da vzbujajo pri gledalcih velike dvome, hkrati pa sprožajo mučne polemike, povzročajo dolgoročne škodljive posledice pri najširših slojih iskrenih Slovencev ter vzbujajo, če nič drugega, vsaj posmeh zunaj republiških, pa tudi zunaj državnih meja. Ni mi treba naštevati naslovov teh »ekranizacij«, saj so posebno v zadnjih letih nenehno navzoče! Tudi pri tem gre za ogroženost okolja!

Lojze Mlakar je sestavil v vseh nadrobnostih »dodelan« scenarij za epizodico, ki bi jo bilo mogoče uporabiti za katerokoli enobejevsko filmsko ali TV-ekranizacijo. Janko Meden je nekega marčnega dne leta 1942 vstopil v avtobus z lažno legitimacijo. Aretirali so ga in ga zaprli v Ložu.

(Nadaljevanje prihodnjici)

Streli nad Petrovim grobom

Bračkova domačija, partizanska javka in tiskarska tehnika

Jakobski dol je pač Jakobski dol: dolinica, ki vijugavo hiti tja nekam pod hribe Slovenskih goric, ne kaj prida na široko odprta, s cesto inhišami, s kolo-vozi, ki se izgubljajo v notranjosti z vso kričavostjo težkega viničarskega življenja, ki se še vedno noče do kraja posloviti od deželice.

Tik ob cesti kraljuje za oči privlačna hiša, za slovenskogoriške razmere kar mogočna. Zgornji Jakobski dol številka 2. Pod streho se bahavo šopiri letnica 1734. Ljudje torej že dolgo prebivajo pod to streho, prekladajo svoje križe in težave, iz roda v rod se ne spreminja kaj dosti, le nekoliko težine odpade z vsakim njih, venomer na bolje. Ljudje v Zgornjem Jakobskem dolu so ljudje kot povsod drugod; trmasto zazrti v zemljo, vpeti v svoje kolovoze, v izročilo, ki ga ljubosumno varujejo v poduk in poslušanje vnukom.

Kajpak se je v hiši z letnico 1734 v dolgih stoletjih marsikaj spreminjalo. Tudi lastniki. Tako kot so prišli, tako so odšli. V minljivosti časa takorekoč čez noč. Arnuši, Matjašiči, zdaj Brački. Zvrstili so se ob mogočnem poslopju, brkljali v svojem nehanju pod in okoli ko-

poveduje iz roda v rod – veliko ali majhno, boleče ali veselo, bolj ali manj smiselno, nekajkrat tudi povsem nepredvidljivo.

Domala vse to je v hišo prinesla vojna.

Spremembe so potrka- le v domačijo ob cesti že kar po prevratu. Lojz

kaj zaklati na črno, da vsiljena oblast ni imela pregleda nad prodanim. Na Kozjak so romale tudi živilske karte, morda tudi kam drugam, kdo bi vedel. Zakaj tako, Bračko ni kaj dosti premišljeval, kot ne pred njim in za njim premnogi vrli ljudje.

Pač. Skorajda je moralo biti tako. Če natanko premisli, se vendarle ni moglo drugače zasukati. Pred vojno je bil član Sokola, v Društvu kmečkih fantov in deklet, predsednik je bil Kreft, se je navzel nekoliko drugačnih idej, kot so jim jih vtepli v trmaste slovenskogoriške glave jakobski klerikalci. Še posebej si je zapomnil predvojne volitve. Volili so za Mačka, na opozicijski listi je bil neki advokat iz Maribora in Bračko je bil njegov predstavnik. Kanalje klerikal-

bilo vseeno, če bi vedel, da na skednju počiva desetorica partizanov? Lojz je vendarle nekako vozil barko po razburkanem morju odpora: hodil je v Pesnico v mesnico, doma pa je posle prepustil pomočniku.

Primerne, globoke kleti Bračkove domačije so bile kot nalašč za partizansko tiskarno, ki se je vanje preselila predzadnje leto vojne. Gospodar se je potrudil in sezidal pregrado, da je bila še bolj skrita. Terenci so prihajali v hišo in odnašali material, kaj, Bračko ni nikoli vprašal, niti enkrat samkrat videl le en listič.

Zvečer, nekako ob šestih, enajstega avgusta 1944, bi moral priti na sestanek Uroš. Namesto njega so prišli gestapovci. Začelo se je streljanje. Ernest Glob-Peter je skočil nanagloma, a ga je na vratih zadelo. Vojko Lovše se je skril pod posteljo. Ni pomagalo, našli so ga. Tudi Špelo, Jadviko Golež.

Nekdo je s silo zagrabil Bračka in ga sunil v hišo.

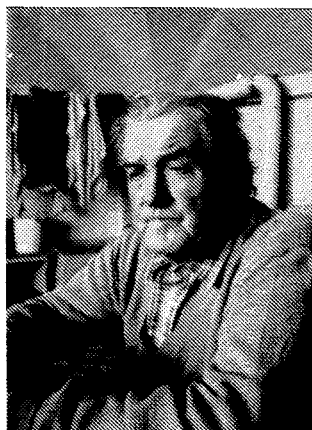
Zakaj le se je to zgodilo?

Peter, Vojko, Špela, Niko, Rojs in Slavko Čuček-Benjamin so prišli že prejšnji večer. Morali bi imeti sestanek, naročil ga je Uroš. Zgodilo se je, da so namesto Uroša prišli gestapovci.

Peter je ostal pri hiši.

Taborišča

Izdaja je vselej boleča, sramotno dejanje, črn

Tudi Matjašička je plačala svoj davek, pove Lojz. Sin Srečko je bil v Dachau in pozneje v Ravensbrücku, v Hannoveru pa so ga utopili. Mater Matjašičevo so skupaj z njim odpeljali v Dachau, vendar sta se vrnila.

madež na zdravem telesu, in če Bračko danes količkaj misli o tem, ne more mimo Uroša. Je bil Uroš tisti, ki je pripeljal gestapovce? Je Uroš klonil? Bračko ve, da je bilo tako. Zaradi Uroša je moral Pe-

ter ostati pri hiši. Za vedno. Zakopan v gnoju...

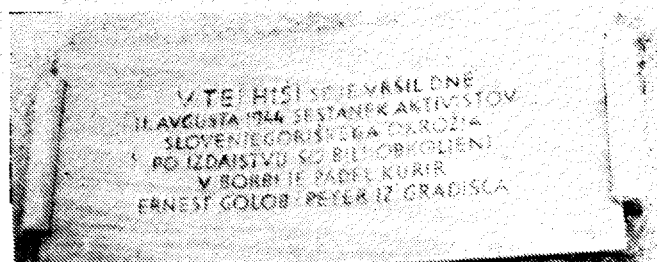
Zaradi Uroša so jih odpeljali in zaradi izdajstva se je v domačijo vselila nemška policija.

11. avgust 1944. Bračkov črn dan. Njegova nesreča.

Odginali so jih v Pesnico, na žandarmerijsko postajo. Nekoliko pozneje v mariborske zapore. Med potjo je Srečko Rojs-Niko nekje pri pesniškem dvoru skočil s tovarnjaka in –

odele jablane, živozeleno se je bohotila jakobska trava, toplo je zasijalo po Bračku. Spet doma, končno spet doma.

Moral se je spomniti na Petra, ki so za zakopali v gnojno jamo. In povedali so ljudje, da so za dan mrtvih tisto leto, ko se je Petru utrnilo življenje, nad njegovim nespoštljivim grobom partizani izstrelili častne salve. Nemci so bili v hiši, nihče si ni upal niti nosu pomoliti iz Bračkove domačije. To je bilo Lojzu v uteho, tudi

V spomin Petru in njegovim

pobegnil. Bil je pripet na isto lisico z Lovšetom. Ko je Srečko skočil, se je pretrgala.

Zdaj mu vse to drvi skozi glavo. Mučenje, polivanje z vodo, neskončnih šest tednov nečloveškega ravnanja, ko je človeško dostojanstvo potepano in ko je človeku dano zagledati človeka – žival in se čuditi.

Nad Maribor so se zgrnila letala, bombe so pripravile pustošenje. Lovše in Črnko sta pobegnili, Bračka so odpeljali v Dachau.

Kolikor je bil Lojz v mariborskih zaporih, toliko so mu odmerili, k sreči, Dachaua, potem pa so ga premestili v neko tovarno letalskih delov blizu Hannovera. Tolkli in – delali sabotaže. Ej, se zna namuzati Lojz ob spominu na vrle Francoze, ki so bili mojstri tega tveganega posla.

Težke čase je preživel, bombardiranje zavezniških letal konec aprila 1945, vsemogoče transporte, lakoto in strah. Vse to so že opisali, poreče, če ga vprašate, a hčerka Metka de:

»Če naš oče ne bi imel takšnih živcev, bi ga že zdavnaj pobralo!«

In pobiralo jih je. Na tisoče, desetstisoče, milijoni so izginevali na frontah, v krematorijih, drugod.

Toda Lojz Bračko je preživel s tesnobnim okusom grenkobe nekje daleč v sebi, ne v ustih, v srcu se je nabralo zlovesče človekovo ravnanje. Ure hudega in ponižanja skriva pod skromnostjo.

15. julija 1945 je prišel domov, razkošno so se

Peter bi bil ponosen, če bi vedel.

A tudi to je bilo v veselje Lojzu, da je prišel v neporušeno hišo. Morali bi jo, zares, a so jim to preprečili domači partizani in terenci zaradi njega, aktivista Lojza, zaradi partizanske domačije. Tako so rekli.

Ni bilo lahko, odreči se uničenju domačije, Lojz to dobro ve. Noč in dan so zgoraj po podstrešju korakali nemški vojaki, koraki so peli, ljudje prežali na človeka, na partizana. In vendar, četudi bi zaradi Nemcev, ki so si prilastili njegovo domovanje, partizani hišo uničili, Lojz ne bi zameril.

Bil je doma. Še vedno seka meso v svoji nekdanji mesnici, Alojz Bračko, predsednik jakobske krajevnega skupnosti, štirinasedemdesetletna korenina živahnega pogleda in resnih kretenj, ki z ničemer ne izdajajo pretresov bogatega življenja.

V hlevu se tišči deset bikcev. Nekje med hribi čaka na rez vinograd, brez njega Lojz ne more. Toda tudi brez politike ne more. »Zdaj, po reorganizaciji mariborskih občin«, se mu zareče, »bomo lažje zadihali, bolj samoupravljalni in imeli več stikov z občino kot prej. Ljudem je treba dati, kar je njihovega, ne jih oddaljevati od oblasti. Malo oblasti nikomur ne škodi. Že zavest, da je zraven, je pol opravljenega dela.«

Petra so po osvoboditvi odrešili njegovega oskrujenja v gnojni jami, kamor so ga zagrebli zlikovci. Prekopali so ga, njegovo delo opravlja trdoživ, grčavi očanec Lojz.

Milenko Strašek

Bračkova domačija v Zgornjem Jakobskem dolu

zolca, se razlezli po njivah od pričakovanja pridnih rok drhteče zemlje in vdano sprejemali usodo v svoje roke.

Alojz Bračko se je prednikom pridružil leta 1939, ko je kupil domačijo z vsem, kar je spadalo zraven. Zemlje je bilo na pretek, preveč zanj, zato jo je odprodal. Še vedno je ostalo pet hektarov z gozdom vred.

Kako so gospodarili na domačiji prej, Bračko ne ve, on je pač prišel, prinesel nove navade, pristigel zgodovino in jo zaozkrožil po svoje.

Takrat in še med vojno je v hiši živela mati Matjašičeva, ki je imela tri fante in tri punce. Bračko je prišel v hišo in začel na novo.

Izdaja

V zgodovini vsakega rodu je nekaj, kar se pri-

Bračko se je povezal z Vojkom Lovšetom, z učiteljem Dražom Črnkom v Jarenini pa s Kerenčiči na Pesnici in Francetom Trojnerjem. Nevidne, tanke in bolj kot kdajkoli rahle vezi odpora so stkali Kerenčiči.

Nevidna fronta je za Bračka bučala na vseh straneh. V hišo so prihajali terenci, ostajali po dva, tri dni in spet odšli. Kam, Bračko ni vedel, še manj spraševal. To ni bila njegova stvar. Kar je bilo treba, je zvedel od Trojnerja. Pozneje je prevažal hrano od Kerenčičev do Hrastovca, do zemljanke, tudi orožje je bilo vmes. Ko je bilo treba odpeljati terence na Kozjak, je Bračko poslušal ukaze in jih odpeljal. Tistikrat je bila v hiši tudi mesnica. Ni bilo težko Bračku odrezati kos in ga spraviti do lačnih ust, tu in tam

ne so iz zvonika metale vanj jajca. In če pošteno pomisli še malo nazaj, Nemcev tudi ni nikoli maral. Ne tako ne drugače.

Da bo tako, kot je naneslo, se napletlo preko Trojnerja in Kerenčičev v tej sončni dolinici, je bilo za Bračka še kar razumljivo. Toda pozneje se je v to čudno grmovje usode naselilo precej težkega. Mar ni bila sosedja Kosijeva, mati dveh deklet, ki so jih partizani ostrigli na balin in so pozneje skupaj z materjo zbežale v Avstrijo pred »rdečimi«, tista, ki je z žolčem zakrehal za njim na cesti, da je jugoslovanski bandit? Niso Nemci, ki so prihajali v njihovo gostilno, ki je bila poleg mesnice, dvomeče gledali Bračka? So, vendar Lojz z njimi ni imel dosti opravka, čeprav mu ni bilo vseeno. Komu bi

Kulturno življenje v ljubljanskem armadnem območju

Kulturno življenje v JLA je sestavni del izobraževanja, saj z njim zagotavljajo vrsto predpogojev za razvijanje moralno-političnih kvalitete pripadnikov armade. Kultura mora vse bolj postajati in je že postala zelo učinkovito sredstvo za moralno krepitev vojakov in enot. Zagotovljene so možnosti, da se pripadniki JLA bolj množično uveljavljajo kot aktivni subjekti v kulturnem življenju svojih kolektivov.

Nekatera osnovna obeležja kulturnega življenja

Temeljna značilnost vseh prizadevanj organizatorjev kulturnega življenja v ljubljanskem armadnem območju je v tem, da z obstoječimi gmotnimi sredstvi, uvajanjem boljših organizacijskih prijemov in širjenjem amaterizma zagotavljajo bolj bogato in pestro kulturno življenje. Obenem večino kulturnih prireditev izpeljejo skupaj z mladino in kulturnimi ustanovami v mestih. Pri tem so jim osnovno vodilo Titove besede, ki jih je izre-

Oblikovanje vojakov v vsestranske ustvarjalne osebnosti

Dejavnosti, s katerimi si prizadevajo, da bi se pripadniki ljubljanskega armadnega območja oblikovali v ustvarjalne osebnosti, so sestavni del celotnega izobraževalnega procesa v enotah. Prizadevajo si, da bi v vseh enotah našli najbolj ustrezne oblike in metode, da bi se vojaki, starešine ter občani, zaposleni v JLA, množično vključevali v načrtovanje in izvajanje raznovrstnih kulturnih dejavnosti. To pa je mogoče uresničiti le tako, da kultur-

poudariti, da ti predstavljajo pomembne kulturne ustanove v JLA, katerih osnovni namen je zadovoljevanje kulturno-umetniških, zabavnih, vzgojnih in športnorekreativnih potreb vojakov. Vojaški klubi imajo viden vpliv na vojake v kulturnem, idejnem, političnem in estetskem pogledu. Z drugimi kulturnimi ustanovami pa klubi ustvarjajo vojaško življenje prijetnejše, vsebinsko bolj bogato in človeško. Uresničevanje te dokaj širokopotezne naloge je zaviralo nekoliko problemov, kot so pomanjkanje prostorov, kadrov, sredstev in podobnega. Prav zato je bila osrednja naloga čim prej premostiti te pomanjkljivosti. Korak na omenjeni poti je bilo pred leti organizirano posvetovanje o kulturnem življenju v ljubljanskem armadnem območju. Da je z odpravo pomanjkljivosti mogoče doseči želene rezultate, dovolj zgo-

borci. Rezultat tesnega sodelovanja z mladimi je množica skupnih nastopov pripadnikov JLA in mladincev na raznih slovesnostih po vojašnicah, šolah, v delovnih organizacijah, mladinskih domovih, in v drugih javnih prireditvah.

Delovanje enot na kulturnem področju

Ob upoštevanju dejstva, da prostega časa ni mogoče ločiti od kulturnega in sploh vsestranskega življenja ljudi v enotah, so dokazali, da je mogoče kulturne dejavnosti izvajati ob vsaki priložnosti. Na urah političnega izobraževanja recitirajo revolucionarne pesmi, izvajajo krajše recitale, prikazujejo filme, pri odhodih na vežbališča je slišati pesem v zboru, na urjenjih se zbirajo na družabnih večerih, izdajajo interna glasila, stenske časopise, organizirajo srečanja z mladimi, spremljajo TV in radijske programe in še bi lahko naštevali. Pri izvajanju kulturne politike v enotah jim je osnovni kažipot stališča tovariša Tita, ki je med drugim dejal: »V času služenja vojaškega roka mora imeti sleherni vojak in starešina vse možnosti vsestranskega kulturnega razvoja. Vojašnice morajo postati šole, kjer se bodo mladi sinovi vasi in mest razen v vojaških veščinah tudi sicer izobraževali, da bodo koristni občani v civilnem življenju«².

Enakopravnost kultur narodov in narodnosti Jugoslavije

Ker je sleherni enota po svoji nacionalni sestavi Jugoslavija v malem, načela enakopravnosti ni težko uresničevati. Pri pripravi in izvedbi načela enakopravnosti so vedno težili za tem, da zadostijo kulturnim potrebam vseh pripadnikov JLA. Povabili

narodov in narodnosti, zagotovljeno pa je tudi prejemanje vseh dnevnikov, ki izhajajo v državi.

Sodelovanje z občani na področju kulture

Kulturno sodelovanje ima že od nekdaj vidno mesto v okviru vsestranskih stikov med vojniki in prebivalci. Z gotovostjo lahko trdimo, da ni neke ostre ločnice med kulturnim življenjem v mestu in v vojašnici. Najbolj pogoste oblike tovrstnega sodelovanja so različni kvizi, koncerti, razstave in podobno. To sodelovanje je uspešno tudi zaradi tega, ker obstajajo stalni stiki med predstavniki poveljstev in tisti, ki so na terenu zadolženi za kulturo. Dejavnost organizacij mladih pa še posebej prispeva in vzpodbuja kulturno sodelovanje, še zlasti po letu 1978, ko so se mladinske organizacije v enotah tesno povezale z mladinskimi organizacijami v krajevnih skupnostih in delovnih organizacijah. S tem je sodelovanje pridobilo na množičnosti, seveda pa tudi na kakovosti. Sodelovanje je šlo celo preko občinskih meja in v tiste sredine, kjer niso nameščene enote pripadnikov JLA. Tako beležijo vsakoletno tekmovanje »Mladost v pesmi, besedi in spretnosti«, s katerim poglobljajo znanje o mestu, vlogi in prispevku KPJ in tovariša Tita v pripravi narodov in narodnosti Jugoslavije na vstajo za nacionalno in socialno osvoboditev, o graditvi oblasti delavskega razreda v obdobju narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, o vlogi in uresničevanju zasnove splošnega ljudskega odpora, o razvoju samoupravnega socialističnega sistema in jugoslovanske ljudske armade. Po prvih ocenah je samo lani v tekmovanju sodelovalo skoraj dva tisoč mladih in pripadnikov JLA,

JLA se v največji meri zrcali v amaterski ustvarjalnosti. Amaterizem gojijo v okviru vojaških klubov in domov, šolskih središč in vojaških šol. Prav tako v kulturnem življenju pripadnikov JLA prevladujejo knjižnice, v vsej Jugoslaviji jih je 750, v njih imajo 10 milijonov knjig. Tu so še ustanove za kulturno dejavnost, založniške hiše, vojaški tisk in časopisi. V ljubljanskem armadnem območju izhaja vojaški časopis »Naša vojska«. V domovih JLA organizirajo razna predavanja, razstave, filmske predstave, kulturno-zabavne prireditve, aktivne pa so tudi sekcije za kulturno-umetniško delo: glasbene, likovne, folklorne, literarne, fotosekcije in druge.

Že od prve partizanske olimpijade leta 1942 v Foči je bil šport in je tudi ostal ena najbolj popularnih dejavnosti med pripadniki JLA. Oblike so razvežane – jutranja telovadba, redne ure telesne vzgoje, športne dejavnosti, športni dnevi, tekmovanja in prvenstva.

Ob rob

V vsaki naši enoti, v sleherni generaciji vojakov se vedno najde kak pesnik, likovni umetnik, igralec... S služenjem vojaškega roka seveda ti ne zapostavljajo svoje poklicne opredelitve. Številni vojniki prav v armadi odkrivajo svoja nagnjenja ali najdejo celo nove vire navdih. Redko se tudi primeri, da odslužijo vojaški rok in odidejo domov, ne da bi enote, v katerih so službovali, izkoristile možnosti njihove uveljavitve pred tako množičnim občinstvom, kot je armada.

V enotah organizirajo tudi tečaje učenja jezikov naših narodov in narodnosti, kar prispeva k medsebojnemu zblizovanju, spoznavanju in razumevanju.

Izhodi v mesto niso namenjeni samo občasni spremembi okolja, namenjeni so tudi organiziranim obiskom izletniških točk, muzejev, galerij in podobno. Preko odborov za kulturno dejavnost, stenskih časopisov ali internih radijskih postaj je mogoče vojake opozarjati na pomembna dogajanja v mestu, kjer živijo.

Za vse omenjene dejavnosti niso potrebna večja materialna sredstva niti posebni pogoji. Najna je le domiselnost in dobra volja. Potem bodo prizadevanja, da oblikujejo ustvarjalne osebnosti z okusom za vse tisto, kar je lepo in smiselno, da premagajo domotožje, osamljenost, odtujenost, verske in druge predsodke tam, kjer so še, obrodila sadove.

Filip Šemrl

kel takoj po osvoboditvi: »Z odhodom borcev jugoslovanske armade se ne sme prekiniti ta živa vez med narodom, ne sme zbledeti zavest, da je armada zaradi naroda in da mora služiti narodu, da je njegov sestavni del, ki ima posebne naloge. Nasprotno, ta vez se mora še bolj krepiti, to pa je mogoče doseči le tako, da bomo v naši mladi jugoslovanski armadi intenzivno delali politično in kulturno...«¹ Nenazadnje je bilo zagotavljanje načel popolne enakosti in enakopravnosti ljudi na področju kulture stalno navzoče v življenju in delu vseh enot.

Osnovni cilji kulturnega življenja v JLA

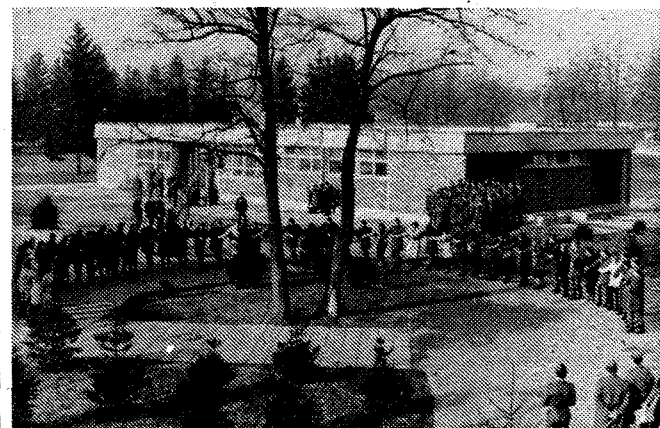
- Stalno širjenje kulture in krepitev kulturnega amaterizma v enotah in ustanovah
- Negovanje enakopravnosti kultur in jezikov narodov in narodnosti Jugoslavije
- Prenašanje težišč kulturnega delovanja na osnovne enote
- Krepitev sodelovanja s prebivalci, večino kulturnih prireditev izvajati skupaj z mladinskimi organizacijami in njihovimi amaterskimi kulturnimi društvi

no delovanje ni omejeno samo na vojaške klube. Ti so leta 1975 izvedli 146 raznih prireditev, enote kot take pa so v tem času poleg svojih rednih in obveznih opravil izvedle še 67 kulturnih programov. Zveza komunistov, vojaški kolektivi in starešine poveljstev so kaj kmalu spoznali, da je vpliv kulture na moralno-politično stanje, s tem v zvezi tudi na bojno pripravljenost enot, izrednega pomena, zato so v okviru svojih dejavnosti uvrstili še kulturno. Poleg stalnega spremljanja estetskih in idejnih vrednot v kulturnem delovanju enot je organizacija zveze komunistov vzpodbujala tudi delo mladinske organizacije. Usmerjajoča vloga je tekla v dve smeri: z rednimi sestanki odborov za kulturno dejavnost in izvajanjem nalog, ki jih določa program prireditev v času majskih, juljskih, novembrskih in decembrskih praznikov, ter z zagotavljanjem prostorov, ki jih je mogoče smotrno uporabljati za izvedbo raznovrstnih kulturnih prireditev.

Dejavnost vojaških klubov

Ko govorimo o delu vojaških klubov, je treba v prvi vrsti

vorno potrjujejo statistični podatki, iz katerih je razvidno, da se je z leti večalo število prireditev in obiskovalcev. Bolj natančno rečeno, v zadnjih petih letih se je število pripadnikov JLA, ki so se udeležili raznih prireditev, povečalo za 200 odstotkov. V tem času se je povečalo število sodelujočih. Samo v obdobju enega leta je na 1920 prireditvah sodelovalo 25.633 izvajalcev. Podatki o številu sekcij in njihovih članih pa tudi pričajo, da se v enotah razrašča amaterizem. V skoraj 800 sekcijah je pred letom sodelovalo deset tisoč članov. Najbolj množične sekcije so glasbene, športne in dramsko-recitatorske. V novjšem času so se poleg njih razmahnile še vojaške univerze, ki združujejo precej pripadnikov JLA. Kulturno-zabavne in umetniške dejavnosti v enotah torej predstavljajo neizčrpen vir množičnega ustvarjalnega izražanja vojakov. Ne smemo zanemariti tudi filmskih predstav, ki imajo precejšen vzgojni vpliv na vojake in starešine. V ljubljanskem armadnem območju so skušali s pestrostjo akcij poglobiti tudi stike z občani. V vojašnicah so se organizirano mudili mladi, pionirji in

so kulturno-umetniške ansamble, gledališke in druge umetniške skupine, odkupili celovečerne in dokumentarne filme. Enakopravnost jezikov in pisav narodov in narodnosti Jugoslavije upoštevajo tudi na vseh drugih področjih kulturnega življenja. Vojaške knjižnice razpolagajo z literaturo v vseh jezikih

v kulturnih dejavnostih in spretnostih pa na najrazličnejših ravneh od občin, regij do republike blizu 10 tisoč mladih zunaj in znotraj vojašnic.

Ostalo

Kulturno umetniška dejavnost vojakov in gojencev

1) Tito, Vojno delo, III, VIZ, Beograd 1961, str. 62.
2) Tito, Vojno delo II, VIZ Beograd, 1961, str. 26

Pogovor s Stevanom Labudovićem, spremljevalcem in udeležencem alžirske revolucije

Ena pomaranča za štirideset borcev

»Prijetno mi je pri srcu ob misli, da sem doprinesel delež k prijateljstvu z Alžirci, kajti v njih imamo resnične prijatelje.« Tako pravi mož, ki je kot snemalec in reporter Filmskih novosti odšel leta 1959 v Alžirijo, da bi v dveh mesecih posnel krajši film o boju za osvoboditev Alžirije, pa je ostal tam do končne zmage alžirske revolucije, opravljal svoje delo in se hkrati izenačil z alžirskimi borci. V tem času so mu postali dobri prijatelji mnogi kasnejši visoki vladni in vojaški funkcionarji, vzljubil je deželo in ljudi, spoznal njihovo dušo in skušal alžirskim tovarišem približati življenje v Jugoslaviji, naš narodnoosvobodilni boj med drugo svetovno vojno in boj za neodvisnost v povojnem razvoju.

Kdo ve, če bi kdaj našli pot do tega skromnega in tihega človeka, ki so mu ponujali že vile ob morju, hiše po želji in udobno življenje, pa je ostal v skromnem trisobnem stanovanju na Rakovici, precej

teh ljudeh in njihovem boju povedal dovolj. Zato sem, ko sem se vrnil v Beograd, zaprosil, naj me pošljejo nazaj. Nič niso imeli proti, le sporočili so mi, da ne bom mogel dobivati dnevnice, ker da ni

Stevan Labudović med alžirsko revolucijo: počitek skupaj s Huarijem Bumediem in bodočim poveljnikom alžirske vojske

odročni četrti Beograda; kdo ve, če bi ga našli, če nas ne bi nanj opozoril njegov slovenski prijatelj Vlastja Simončič.

Nekega dne, ko sva se z Vlastjem dogovarjala za intervju v našem časopisu in ko sem mu hotela povedati, kje je naše uredništvo, me je prehitel, rekoč, da tisto hišo na Miklošičevi že dobro pozna, saj je leta 1961 na njeno pročelje izobesil poleg jugoslovanske še alžirsko zastavo. Takoj sem vprašala, zakaj alžirsko. Izkazalo se je, da je tistega leta Vlastja Simončič s pomočjo svojega beograjskega prijatelja Labudovića, snemalca in reporterja Filmskih novosti, pripravil fotografsko razstavo o boju alžirskega naroda za osvoboditev. Prispele so fotografije, prispelo je nekaj gradiva in misija začasne vlade alžirske republike, ki je bila v Beogradu, je poslala tovariša Musauda Boukadouma, ki je obiskovalcem razstave tolmačil, zakaj se Alžirci bojujejo in odgovarjal na vprašanja. Malo jih je najbrž takrat vedelo, da so vse fotografije izdelki Jugoslovana. Bile so prepričljive, žive, nastale sredi akcij.

»Včasih še ni bilo tako kot danes, ko je snemalna in fotografska tehnika že močno napredovala. V Alžirijo so me poslali za dva meseca, otovorjenega s fotoaparatom, težko petintridesetmilimetrsko kamero in fotografskim materialom. Vendar je kaj hitro postalo očitno, da v tako kratkem času res ni mogoče narediti filma, ki bi o

V pogovoru z ameriškim dopisnikom

medija, moč novinarske besede in fotografije. Kajti, če svet ne ve, da se tam in tam bojujejo za nekaj pravičnega, tudi ni odziva, naklonjenosti, priznanja. Zaradi vseh teh razlogov sem ostal v Alžiriji. Francoska obveščevalna služba je vedela, da je neki jugoslovanski reporter v Alžiriji in spremlja dogodke! Njihovo povelje je bilo: »Ujemite živega!« Najbrž so mislili, da sem kak vojaški svetovalec.

Moram povedati, da so me alžirski borci težko in le postopoma sprejeli medse, to-

da, ko so me končno »prepoznali« za svojega, sem bil deležen njihovega popolnega zaupanja in spoštovanja. Z njimi sem na pohodih delil dobro in slabo. Spoznal in sprijateljal sem se tudi s Huarijem Bumediem (ki je postal celo kum moji prvorojenki) in Chadlijem Bendžedidom.

Vojna v Alžiriji ni bila vojna vojaške mehanizacije proti vojaški mehanizaciji. To je bila psihološka vojna. Dolge ure in dneve je bilo treba prebiti v zemljankah. Francozi so si izmišljali tisoče pasti in borci osvobodilnega gibanja so morali biti noči in dneve budni. Tako smo se, včasih, da ne bi zadržali, pogovarjali pozno v noč. Tudi športno smo delovali, igrali nogomet... Počeli smo mnoge stvari, ki so razbijale psihično napetost in ohranjale borcem zbranost. V takih trenutkih sem jim pravil o Jugoslaviji, o naših republikah, o značajih ljudi. Tako sem za šalo nekatere svoje prijatelje prekrstil iz Hasanov v Hasanoviće, iz Huseinov v Huseinoviće. Iz takih pogovorov se je izcimila tudi ideja, da bo Bumediem kum mojemu prvorojcu (četudi takrat nisem bil še poročen niti nisem imel dekleta).

Junaki se ne bojijo krogel

Meja proti Tunisu je bila eno samo minsko polje. Čez ozek prehod so prehajali borci na tuniško ozemlje in se potuhnili, da bi se lahko ponoči vračali in se borili proti francoski vojski. Ves ta čas sem bil z njimi. Vedel sem za premnogo skrivnosti. To je bila tista posebna čast in zaupanje, ki sem si ga v nji-

hovich očeh priboril s tem, da sem bil nenehno poleg na pohodih, v bojih, ob premikih. Približno 350 km dolgo tuniško-alžirsko mejo (fronto) sem vso prepešal in skoraj ni bilo enote ALN (Armée liberation national) na fronti, ki je ne bi bil obiskal.

Po devetmesečnem bivanju v Alžiriji sem posnel krajši film pod naslovom »Naš Alžir« (ki pa seveda ni bil podpisan z mojim imenom).

Stevan Labudović se še danes ne more načuditi, kako je vso to alžirsko vojno

Srečanje v Jugoslaviji

preživel brez ene same praskе, medtem ko so poleg njega padali mnogi borci.

»Nekoč smo se domenili, da bomo posneli neko šolo na samem, kjer je bilo vse tako, kot da so bili otroci še malo prej tam. Bil je nadvse žalosten prizor s popisano tablo, zvezki na klopih in brez ljudi. To sem hotel posneti za vsako ceno. Bilo je tako sporočilno, tako obtožujoče... Proučili smo položaj, preštudirali, kako letala francoske vojske preletajo ozemlje, in kje se pomikajo francoske enote. Ko je bilo že vse nared, je v zadnjem trenutku tamkajšnji komandant Chadli Bendžedid akcijo prepovedal. Bil sem jezen in sem se že skoraj namenil na lastno pest k šoli, ko sem komaj s kančkom zavesti zaznal, da je žareča eksplozija pognala šolsko poslopje v zrak. Negibno sem obsedel na razgledni višinski točki in opazoval tisto, kar je bila še hip poprej trdna hiša. V njej bi lahko bili tudi otroci, učitelji in v njej bi se bil skorajda znašel tudi jaz!

Vrnil sem se k borcem. Poveljnik Chadli je pred sotorom pisal poročilo. Dvignil je glavo in najina pogleda sta se ujela. Nič nisva spregovorila... V kasnejših povojnih letih sva se iz tega nadvse resnega dogodka norčevala. Jaz sem rekel, da bi na ruševini šole najbrž po vojni postavili spominsko tablo z napisom: Tukaj počiva naš jugoslovanski tovariš, Chadli pa je dodal, da bi lahko plošča bila postavljena tudi sedaj, le da bi na njej pisalo: Tukaj bi skoraj počival...»

Niti sam ne ve, od kod se je vzela smelost, s katero se je gibal po bojišču. Nikoli ni hotel biti junak. Pa se je kljub temu zgodilo, da so ga dajali borcem ALN za zgled.

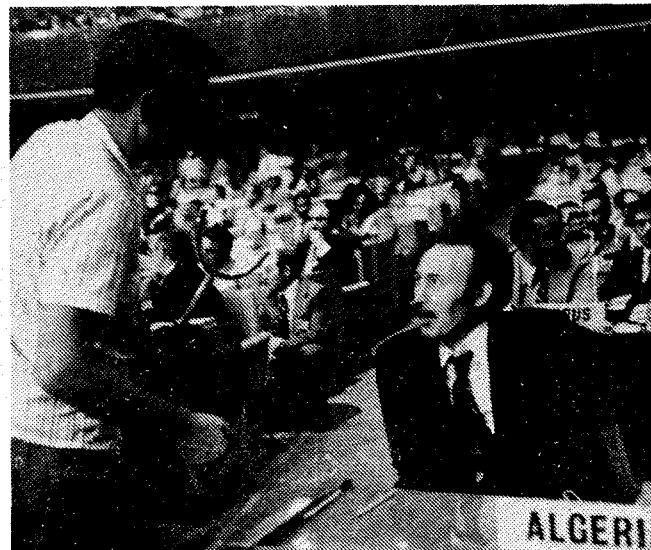
»Nekoč sem snemal prizor sredi bitke. Postajalo je vse bolj vroče in borci so me za rokav vlekli nazaj. Umikal sem se korak za korakom (zraven snemal) in jih s tem hudo razburjal. Neprestano so mi kričali, naj se pripognem k tlom. Ko sem tako še zadnjič ošvrknil prizor pred seboj, sem opazil baretko (ki

me je spremljala že od začetka alžirske vojne), kako se ziblje v vetru na bližnjem drevesu. Stopil sem ponjo in se vrnil v zaklon. Moji tovariši so bili strašansko preplašeni in jezni hkrati. Tik za tem je granata razdejala tisto drevo v drobne iveri.»

Nekaj takih dogodkov je pripomoglo, da je Labudović med borci ALN zaslovel kot izjemno hraber človek in so ga dajali mlajšim za zgled.

»Enkrat je bilo pa veselo in nerodno hkrati. Tovariš Tito se je ravno pripravljaval povedati gostu besede dobrodošlice, zdravico, ko je alžirski predsednik začel pogledovati nekam vstran. Sledili so njegovemu pogledu, pa niso mogli ugotoviti, kaj to pomeni. Kot običajno sem stal v skupini tovarišev snemalcev in opravljal svoje delo. Bumediem mi je pomignil. Ker nisem dal znamenja, da sem ga razumel, mi je pomignil še očitneje, naj pridem bliže k omizju. Prerinil sem se tja in spet me je prisrčno objel. Tovariš Tito se je šele zdaj široko nasmejal: »Ah, opet ti borački drugovi!« Takih dogodivščin iz Beograda je še več. Najbolj mi pa ostaja v spominu, ko so me tovariši, ki skrbijo za varnost, venomer spraševali, kaj pomenijo Bumediemove in Chadlijeve besede: »Prochen foi!« Bilo je čisto preprosto. Še med vojno sta mi obljubila, da me bosta nekoč obiskala na mojem domu v Jugoslaviji. Ker pa so državniški posli odmerjevali vedno le tesno načrtovane programe, smo se na letališču vsakič poslavljali s »Prochen foi« (kar pomeni po francosko »Prihodnjič«).

Res je, da mu je Alžirija prirasla k srcu kot druga do-

Delovno srečanje na konferenci neuvrščenih v Colombu

»Seveda sem v tej vojni počel še marsikaj drugega razen snemanja filmov. Izdelal sem množico fotografij, pripravil sem tečaje za borbodoboče snemalce in reporterje in prenašal nanje vse svoje poklicno znanje. Ker pa sem že pred snemanjem v Alžiriji spremljal tovariša Tita na številnih državnih poteh po svetu, sem se tudi med alžirsko vojno nekajkrat vrnil v domovino, da bi lahko spremljal našega predsednika.»

Petintrideset let je že pri Filmskih novostih in od tega je kar 26 let spremljal tovariša Tita. Snemal je tudi takrat, ko so našo državo obiskali najvišji predstavniki že osvobodjene Alžirije. Bilo je nenavadno in ganljivo, ko ga je med množico snemalcev prepoznal Huari Bumediem in ga pred vsemi prisrčno objel.

movina, vendar je res tudi to, da so ga pota njegovega poklica vodila še v druge kraje, druge dežele, kjer se ljudje bijejo za svobodo za osnovne človekove pravice. Tako je bil med Palestinci in tam posnel film »Kri in solze«, bil je v Bizerti ob takratnih dogodkih... Letos odhaja na slavo za dvajsete obletnice osvoboditve Alžirije.

Skromnost veje iz tega človeka in tista človeška toplina, ki jo premorejo tisti, ki so se kdaj dotaknili smrti, ki so bili poleg, ko so umirali najboljši tovariši ali, ko so se lačni otroci zvijali v krčih sredi revnih in tlačanih dežel. Zato je nekoč, ko je z borci ALN tiho korakal v koloni, razdelil podarjeno pomarančo na štirideset delov. Vsakemu košček, ki ni odžejal nikogar, a je pomenil vse: tovarštvo, prijateljstvo, zaupanje in vero.

OB 40-LETNICI ODHODA RAKOVŠKIH FANTOV V PARTIZANE

Prvi so bili skojevci

Spomini še živijo

O Rakovski četi se razmeroma malo ve ali piše. Morda zato, ker je obstajala malo časa ali pa ker so iz nje nastale nove partizanske enote. Bila je to res prva večja partizanska enota na Notranjskem, sestavljena iz domačinov, ki so bili med ljudmi poznani in so zaradi tega imeli velik vpliv na odhod drugih v partizane. Njene akcije pa so imele zagotovo velik političen vpliv, ki se je zlasti kazal na osvobojenem ozemlju na Notranjskem, in človek bi lahko rekel, da je bila to dejansko »notranjska četa«, da so partizani in ljudje s to enoto živeli kot eno in da so tudi rezultati bili dokaj vidni. Navsezadnje je ta partizanska enota dala velik krvni davek, saj je od 40 prvih partizanov te čete ostalo samo devet živih.

Ce danes po 40 letih ocenjujemo stanje političnih razmer na Rakeku in okolici, potem lahko ugotovimo, da je bila takrat situacija dokaj ugodna. Ogromna večina ljudi, razen res redkih izjem, je Italijane pri nas sprejela kot okupatorje. Delo prvih organizatorjev osvobodilnega gibanja na Notranjskem, tovariša Popita in Novaka je padlo na ugodna tla. Potem, ko je bil poleti 1941. leta formiran odbor OF in partijska organizacija, je bila kmalu zatem ustanovljena tudi skojevska organizacija. To omenjam še predvsem zato, ker je imela velik delež pri odhodu rakovških in okoliških fantov v partizane ob koncu zime 1941. V osvobodilno gibanje nam je uspelo pritegniti delavce, kmete, študente, ne glede na politično opredeljenost v stari Jugoslaviji. Poleg zbiranja orožja in drugega materiala, izvajanja sabotažnih akcij, opravljanja kurirske službe se je proti koncu leta 1941 začelo napol legalno pripravljanje za odhod k partizanom. Lahko rečem, da je že takrat bilo večje število fantov, ki so bili ob vsaki priliki na poziv partije oziroma Osvobodilne fronte pripravljeni na odhod k partizanom. Ta aktivnost

je bila tako velika, da se mi danes ob rednem ocenjevanju zdi, da smo delali zelo neprevidno, morda celo naivno.

Ko je bila v marcu 1942. leta izdana direktiva, da je treba začeti pripravljati ljudi za odhod k partizanom in ko so bili aretirani nekateri člani okrožnega partijskega vodstva, je padla odločitev za odhod k partizanom. Nasilci te akcije masovnega odhoda so bili člani partije in SKOJ. Prvi so odšli člani takratne skojevske organizacije, njim so sledili še ostali, tako da je bila kasneje formirana Rakovška četa, ki je štele 40 partizanov iz Rakeka, Unca, Laz, Ivanjega sela. Odhajali so z Rakeka z avtobusi po grupah, ki so se ustavljale bodisi na Bločicah ali na Bloški polici. Pot je šla preko Knežje njive oziroma Loške doline na Racno goro, kjer je bilo tudi prvo taborišče čete s komandirjem Slavkom Kovačem-Smelim in komisarjem Cvetom Močnikom-Florijanom.

Majhno razočaranje ob našem prihodu – vsaj prvih skupin – na Racno goro je bilo doživetje, da vsega, kar so nam poprej obljubljali, ni bilo. Prišli smo v snež z vsemi ostalimi težavami. No, v aprilu mesecu je naša četa zaprisegla pred komisarjem bataljona Janezom Hribarjem.

Tone Debevec-Zvone

Sredi marca 1942. leta je bila ustanovljena Rakovška četa. Ob ustanovitvi je štela 35 fantov iz Rakeka, le dva sva bila iz Laz. Nastanila se je v taborišču za Racno goro, kjer je že bila manjša skupina fantov iz Kožlješke čete, ki so postali zaradi svojih dotedanjih izkušenj prvi funkcionarji naše čete: Smeli komandir čete in Florijan komisar čete.

Po nekaj dneh bivanja v tem taborišču smo se premestili v novo taborišče Smrekovci. Tu smo imeli redne politične ure, vojaške ure, urjenje z orožjem, ker so bili v sestavi čete večinoma mlajši fantje, nekateri od njih še sploh orožja niso imeli v rokah. Komandir in komisar sta izdelala tudi načrt za občasne alarme v četi. Tako se dobro spominjam dogodka, ko je nedaleč od taborišča zapokalo in komandir čete je takoj izdal povelje za zavzetje položajev. Ker pa sem bil v tem trenutku ravno bos in se grel pri ognju – imel sem premajhne čevlje – sem se začel obuvati. Komisar Florijan mi je rekel, naj kar bos stečem na položaj, saj bom vseeno lahko ustrelil sovražnika in tudi sovražnik bo lahko mene. Snega je bilo več kot pol metra, stekel sem s čevlji v rokah kakih dvesto metrov daleč na položaje, kjer sem se obul. Taka pripravljenost me je od takrat vedno spremljala, ves čas mojega partizanstva, ko sem imel priliko prepričati se, da je taka disciplina v borbeni pripravljenosti potrebna.

Na enem četnih sestankov smo si nadeli partizanska imena, ker zaradi konspiracije nihče ni smel

ja prišlo v partizane še veliko fantov in mož in ustanovile so se nove čete, iz teh pa se je ustanovil Zidanškov bataljon, ki je nekaj časa taboril nad Glazuto.

Zadnje dni aprila se je bataljon razporedil po četah in naša Rakovška četa je morala v hudem snežnem meteu nazaj v Smrekovce, od tam pa smo ponovno izvršili nekaj akcij proti Loškemu potoku in Bloščku.

V prvih dneh maja smo se premaknili proti Križni gori. Med potjo smo nekega nedeljskega jutra na cesti Bloška polica-Lož s pomočjo terenskih delavcev iz Loža posekali in vrgli preko ceste več dreves, porušili v večji razdalji telefonske drogeve in se nato utaborili v gozdu nad Lazami. Ta akcija je bila predpriprava za napad, ki smo ga nameravali izvesti na karabinjersko postajo v Starem trgu, a do tega napada ni prišlo, ker so se že sami pred tem umaknili v nasprotno smer preko Javornika.

11. maja 1942 smo bili zjutraj obveščeni, da so se Italijani umaknili iz bloške vojašnice. Del naše čete je odhitel preko Gornjega jezera, Lipsenja, Zirovnice proti Grahovemu. Korakali in prepevali smo, kot da smo že v svobodi. V Grahovem pa smo proti pričakovanju našli na kolono italijanskih vojakov, ki so se vračali na Bloke, se z njimi spopadli, jih skoraj ves dan držali blokirane v Grahovem, dokler proti večeru niso dobili pomoči iz cerkniške in bloške strani. Po tej akciji smo se nastanili na Križni gori.

Prve žrtve

Do prihoda na Križno goro, kjer smo se utaborili za dalj časa, smo že izgubili v naših akcijah dva dobra in pogumna fanta, Jožeta Korenčiča-Bivola in Jožeta Janeža-Kreša. Korenčič je bil težko ranjen v trebuh in je po krajšem zdravljenju na Knežnji njivi, kjer ga je zdravil dr. Pušenjak, kmalu umrl in bil pokopan na Viševku. Jožeta Janeža, ki je padel v celodnevni borbi v Grahovem, pa smo naslednji dan pokopali na grahovskem pokopališču. Med pokopom je iz cerkniške strani pripeljal nekaj tankov in vojaških kamionov, ki jih nismo niti opazili, dokler nas niso začeli s topovi obstreljevati. Niso se nam upali približati, toda kljub temu smo se morali umakniti, preden smo do konca opravili pogrebne svečanosti.

Zaradi spopadov z nami se je sovražnik umaknil iz Loške doline in Loškega potoka in s tem smo pridobili precejšen del osvobojenega ozemlja, ki smo ga imeli pod kontrolo ves čas do roške ofenzive julija leta 1942. Na osvobojenem ozemlju smo začeli razvijati ljudsko oblast, ustanavljati vaške odbore OF, bili pa so dani tudi pogoji za delovanje zalednih enot.

S Križne gore smo začeli izvajati akcije na širšem območju Notranjske in proti Dolenjski. S prihodom novih borcev iz Cerknice in okoliških vasi se je četa kmalu številčno pomnožila, tako da je konec maja štela že preko 100 borcev.

Napad na grad Čušperk

Del rakovške čete je odšel v akcijo proti čušperku, da bi likvidiral fašistično postojanko v gra-

du Čušperk. Med potjo smo našli taborišče plavogardistov in jih pregnali. Ko so se umikali čez neko čistino, je priletelo italijansko letalo štoklja in jih še obstreljevalo.

Akcija v Čušperku je potekala tako, da je večji del skupine napadal grad, druga manjša skupina pod Markovim vodstvom pa je šla v засedo proti Grosupljemu, kjer smo postavili na ceto nekaj protitankovskih min, ob progi pa zaselo, ker smo pričakovali pomoč napadeni postojanki. Ko je prišla predhodnica italijanske glavnine, smo jo pustili čisto blizu zasede. Ko pa so prišli pred naše cevi, jih je Mark poklical k predaji. Italijani so položili orožje na tračnice in se naprej pogajali za pogoje predaje, ko je glavnina italijanske kolone usekala po naših položajih. Predaja je tako propadla. Verjetno so Italijani zaradi tega pristali na predajo in želeli situacijo zavlačevati, ker so vedeli, da gre za njimi glavnino. Medtem smo bili tudi obveščeni, da se je skupina, ki je napadala grad Čušperk, umaknila zaradi premoči sovražnika in da je bil smrtno zadet Ciril Pirc-Cicko, eden prvih organizatorjev v rakovski okolici.

Prihod v Sodražico

Na povratku smo se zadržali kak dan v vasi Rob, tam smo se srečali z Dakijevo in Abijevo četo, ki sta se ravno pripravljali na akcijo za osvoboditev Sodražice. Lačni in utrujeni smo se nekoliko odpočili in se že dogovorili z Dakijem, ki je bil takrat komandir udarne čete, da pridemo za njim proti Sodražici. Ko smo se drugi dan zjutraj približali Sodražici, je bila ta že osvobodjena, ker so se italijanski karabinjerji že na ultimat, ki ga je dal Daki v pismu in ga je neki duhovnik odnesel v Sodražico, umaknili v Ribnico. Tako je naš del Rakovške čete, v kateri smo imeli nekaj zelo dobrih pevcev, prikorakal v jutranjih urah s pesmijo v Sodražico, kjer so nas prebivalci navdušeno pozdravljali. Zadržali smo se nekaj dni in hodili proti Ribnici na Novo Stifto v zaselo. Navdušenje je bilo veliko, prirejali smo tudi mitinge, ko pa smo odhajali, so nam prebivalci zaželeli čimprejšnjo vrnitev.

Vrnili smo se na Križno goro. V naše vrste je prišlo tudi večje število novincev iz Laz in Rakeka. Bili smo skoraj popolni gospodarji položaja na tem delu Notranjske, saj so Italijani le redko prišli iz svojih postojank na Blokah in v Cerknici. Vsakokrat pa, ko so prišli, jih je napadla naša zaseda ali patrulja.

Zaseda

Patrulja okrog 10 fantov, ki jo je vodil komisar Boris, je šla proti Bloški planoti in pred Radljekom smo opazili, da se iz Blok proti Grahovemu pomika močnejša italijanska kolona. Takoj smo zavzeli položaje, pustili, da se je kolona nekoliko približala, naker smo jo nenadoma napadli. Imeli smo tudi en puškomitraljez, ki pa je kmalu odpovedal, zato smo streljali le s puškami. Italijani so začeli panično bežati proti Grahovemu in Blokam, mi pa smo se umaknili nazaj proti našemu taborišču.

Iz taborišča na Križni gori smo zelo pogosto hodili v akcije na železniško progo Postojna-Ljubljana in jo večkrat minirali. Uspehi prvih miniranj so me tako navdušili, da sem kasneje med partizanci še velikokrat napravil kako razpoko na cesti ali železniških tirih. Kadar pa

Na poti v Rakovško četo

Ugašala so mlada življenja

Bila je vojna, kruta in krvava. V tej vojni so ugašala mlada življenja, tisoč in tisoč so umrli, preden so začeli živet.

Tudi moj stric Francelj Urbas-Malnarjev iz Ivanjega sela je padel, zadela ga je sovražnikova krogla. Tako mlad je bil, vedno nasmejan in poln načrtov za življenje. In poln vere v zmago in v pravičnost našega boja.

Samo šest let je bil starejši od mene. Ni mi bil samo stric, pač pa tudi najboljši prijatelj. In ker je živel tako kratko in ga je sovražnikova krogla pokosila na poti v partizane, mu menda še nihče ni napisal besede v slovo.

Dopolnil je 20 let, ko je padel. Z dvema tovarišema se je dogovoril za skupni odhod, moja mama mu je pomagala pripraviti nahrbtnik in ga en dan pred njegovim odhodom shranila pri nas na podstrešju. Naša vas Ivanje selo je bila namreč od prvega dne vojne okupirana in od doma bi težko odšel s prtljago. Mi pa smo bili bližje gozdu in bilo je nekako bolj varno, ker mu ni bilo treba hoditi mimo ostalih hiš.

Zvečer se je prišel posloviti. Bila je policijska ura, ugasnili smo vse luči, ko smo se poslavljali. »Na svi-

denje in bodi srečna«, so bile zadnje besede, ki jih je z nasmehom spregovoril, ko mi je stisnil roko. Odšel je, gledali smo za njim, na gmajni

Francelj Urbas-Malnarjev

pa smo kmalu skozi okno zagledali še drobno lučko – njegov zadnji pozdrav.

Prvega junija 1942. leta se je poslovil, že naslednji dan pa sem morala prinesiti moji mami, stari mami in domačim strašno vest, da je padel. Sovražnikova krogla iz zasede ga je smrtno zadela na Radljeku na Blokah, njegova dva tovariša, ki sta kasneje tudi padla, pa sta takrat srečno pobegnili. Vse naš je za-

jela silna žalost. Stara mama je obležala zaradi žalosti ob izgubi najmlajšega sina. Bila je vsa drobna in zgrbljena od teže življenja; kar se je spominjam, je vedno nosila črno. S puškinimi kopiti so jo italijanski vojaki prisilili, da je vstala in so jo v položaju »roke kvišku« gnali trije vojaki s puškami čez vas na italijansko komando. Po dolgem zasliševanju so jo spustili.

Čez nekaj dni so odšle peš na pogreb v Novo vas na Blokah, okrog 25 km daleč, tri pogumne žene-matere, ki so mu bile najbližje: stara mama, moja mama in Kranjčeva teta. Nihče drug si ni upal, vsi so bili prestrašeni od italijanskega terorja.

Izmučene od zadnjega slovesa so vse tri prenočile pri dobrih ljudeh na Bloški polici. Žalost so zaprle vase in pomagale partizanom vse do konca vojne.

Vsako leto nekajkrat obiščemo z družino Franceljevov grob, prižgemo sveče, prinesemo cvetje. Tudi drugi najbližji ga obiskujejo. Svečan pozdrav pa mu je nesla po osvoboditvi mladina iz Ivanjega sela, ko smo se z vozovi peljali na grob počastiti njegov spomin.

Jožica Simšič

Jože Simšič-Jelen, eden najmlajših borcev Rakovške čete

uporabljati svojega imena in priimka. Dobil sem partizansko ime Jelen, čeprav moji velikosti to ime ni ustrezalo. Bil pa sem izredno hiter, zato so tovariši menili, da je to ime zame najbolj primerno.

Čez dobrih štirinajst dni smo se premaknili nad Petelinovo, kjer smo izvajali manjše akcije, predvsem varnostnega pomena. Odtod smo se premaknili v Otrobce nad Babno polico in tukaj je postajalo naše življenje vse bolj dinamično, saj je bilo v mesecu aprilu izvršenih nekaj zelo uspešnih akcij, predvsem okrog Prezida, Čabra in Gerova, kot tudi na progi Ljubljana-Trst med železniškima postajama Borovnica in Postojna. Po teh uspešnih akcijah je iz tega širšega področ-

Ob srečanju in praznovanju 20. obletnice ustanovitve Rakovške čete: Rudi Kandič, Tone Debevec, Tone Korenčič, Tone Kovačič, Tone Bavec, Franc Bombač, Jože Simšič in Franc Mekina

nam je zmanjkovalo eksploziv, smo izvajali tudi akcije z zagodami, ki jih je izdelal kovač iz Podšterberka in so jih naše patrulje postavljale na tračnice. Te akcije je največkrat vodil Gorazd iz Unca, ki je prišel v partizane kar v železničarski uniformi.

Nekako sredi junija 1942. leta je bil del Rakovške čete določen za odhod v Dolomite, kjer naj bi se vključil v Dolomitski odred, ki je bil predviden za ustanovitev. Ta skupina se je pri koželjskih žagah priključila II. grupi odrediv in z njimi sodelovala v akciji na Verdu pri reševanju internirancev iz vlaka, ki je bil namenjen v italijansko taborišče.

Težko je v tako kratkih potezah zajeti in opisati vsa dogajanja in uspehe, ki so jih imeli borci Rakovške čete v tem kratkem, a bogatem obdobju svojega obstoja. Iz njenih vrst je prišlo lepo število vodilnega kadra za kasnejše nastale enote. Nekaj dobrih pevcev pa, ki jih je vodil Slavko

Modic-Kostja, je navduševalo s prepevanjem narodnih in partizanskih pesmi tako domačine kot borce, ki jim je pesem v prenekaterih težkih trenutkih dvigala moralno in vplivala upanje v boljše čase.

Jože Simšič-Jelen

Čestitke za rojstni dan in dan žena

Jera Čebulj je 1. marca praznovala 95 let. Ob tej priložnosti so jo obiskali predstavniki krajevnega odbora ZB NOV, vojaških vojnih invalidov Posavja in medvojnih aktivistov OF bivšega rajona Ježica, ji čestitali za rojstni dan in dan žena - 8. marec ter ji zaželeli še veliko zdravih let. Vsa nasmejana je spejemala rože in druga darila in med obiskovalci tudi takoj prepoznala predsednika ZB NOV, nekdanjega sosedo.

Rodila se je v Pirničah pri Ljubljani. Leta 1913 se je poročila na kmetijo v Mali vasi na Ježici. Ustvarila je srečno in delavno družino. Rodila je štiri sinove, Lojzeta, Vinka, Franca in Silva. Toda sreča ni trajala dolgo. Po rojstvu zadnjega otroka v letu 1922 je izgubila moža. Prišlo se je težko življenje. S trdim delom, odrekanjem in samopremagovanjem je skrbela in vzgajala mladoletne otroke, da so se vsi izučili obrti, in še potem jih je vzdrževala, saj ni bilo lahko pred vojno dobiti zaposlitve. Povrhu vsega gorja je preživela še velike krivice od takratnih režimskih oblasti in hudobnih, neusmiljenih ljudi, ki so

ji domala razgrabili premoženje.

Ko so Italijani in Nemci okupirali našo deželo, se je vsa družina vključila v boj proti fašističnemu okupatorju.

ju. Jera je delala v AFŽ, fantje pa so bili aktivni člani v odborih OF, najmlajši Silvo pa v SKOJ-u. Sin Silvo je odšel v partizane oktobra 1941 in se bojeval v II. štajerskem bataljonu. Franc, ki je odšel v partizane marca 1942, je padel v boju z Nemci istega leta na Osolniku nad Škofjo Loko. Sin Lojze je maja 1942 vstopil v II. grupo odredov in se hrabro bojeval na Dolenjskem. Na pohodu

preko Gorenjske na Štajersko pa je pod Krvavcem padel v nemško zasedo in ugasnilo je tudi njegovo življenje.

Sin Vinko je ostal doma in delal kot aktivist na terenu Ježice. Januarja 1943 je bil izdan, belogardisti so ga prijeli, odpeljali v mučilnico v Savljah, kjer so ga zverinsko mučili in ubili. Na pogrebu je šla za krsto samo Jera in domači pes, ker si drugi niso upali.

V obupu in žalosti se je mati Jera še bolj vneto lotila dela. Z ostalimi materami, katerih hčerke in sinovi so odšli v partizane, je zbirala razni material in pletla nogavice in drugo za partizane. Nikomur ni uspelo zlomiti njenega upornega duha.

Po osvoboditvi se je vrnil iz internacije odini preživeli sin Silvo. Jera je tudi po vojni nadaljevala z delom pri obnovi domovine v organizaciji AFŽ, katere sedež je bil v njeni hiši. Sedaj živi pri sinu v ulici Bratov Čebuljev, ki je poimenovana po njenih padlih sinovih. K njenemu visokemu jubileju ji vsi sodelavci in znanci iskreno čestitajo z željo, da še dolgo ostane med nami.

Dušan Rebolj

Zanke na vejah štirih lip

Komandant Dolomitskega odreda Vanja mi je zaupal nalogo, da še s petimi tovariši grem v vas Unec in izvedem ponovno mobilizacijo moških ter jih pripeljem v odred. Drugega dne zvečer smo prispeli do prvih hiš v Hribcah. Pri bratu Tonetu sem dobil vse potrebne informacije o premikih sovražnika; v vasi je bilo mirno in Nemci ponoči niso pošiljali nobenih patrol iz Rakeka na Unec. Brat mi je predlagal, naj grem domov in se preoblečem in preobujem. S tovariši smo se dogovorili, kje in ob kateri uri se dobimo še isto noč. Po skritih in dobro poznanih poteh sem prišel srečno domov. Mati se je zelo prestrašila. Povedala mi je, da je zelo nevarno, ker so že pred nočjo prišli v vas Nemci. Že sem hotel oditi, ko sem zaslišal zunaj kričanje. Pogledal sem skozi okno in videl, da po cesti mimo hiše korakajo nemški vojaki. Šli so v Slivice. Kmalu za njimi pa je pridivil nemški tank, zavil na dvorišče, podrl ograjo in se zaustavil pri hišnih vratih. Iz hiše nisem več mogel. Kričanje in razbijanje po vratih. Vsa prestrašena mati je šla odpirat, jaz pa sem se hitro slekel in skočil pod odejo v posteljo. Revolver sem stlačil pod blazino in čakal, kaj bo. Udarci s puško po vratih in že sta stala ob moji postelji dva policista, ki sta mi potisnila cevi puške v trebuh. Kričala sta, me vrgla iz postelje in me še nekajkrat sunila s puško v rebra. Že sem bil v kuhinji, ki je bila polna nemških vojakov. Med njimi so bili tudi štirje oficirji. Vojaki in policista so kmalu odšli, ostali so samo oficirji. Vse so premetali, brskali po predalih in pojedli vse, kar je še ostalo pri hiši. Z njimi smo ostali budni vso noč. Nekako ob devetih dopoldan je prišla v hišo nemška patrola. Med seboj so si nekaj dopovedovali in kar hitro odšli. Za njimi pa je odhitel tudi tank. Kmalu nato so se zaslišale močne eksplozije na Rakeku. Dakijeva četa je z minometi je obstreljevala železniško postajo na Rakeku. Nemški vojaki so panično bežali iz Rakeka na Unec.

Približno čez eno uro se je zunaj zaslišalo kričanje in smejanje. Previdno sem odprl kuhinjsko okno in videl strašen prizor. Nemški vojaki so se norčevali in pretepali štiri civile, katere so ujeli po pripovedovanju vaščanov v Klančarjevi ogradi v Hribcah. Postavili so jih ob cesti. Bili so brez suknjiča in razoglavi, roke so držali kvisku. Čeravno sem opazoval iz razdalje 150 metrov, sem dobro videl njihove blede obraze. Neki vaščan je prinesel lestev in jo naslonil na električni drog, se povzpел nanjo in začel v drog zabijati žeblice. Menda so hoteli na drog obesiti ujetnike. Vse to

Še dolgo potem so samevale zanke na vejah štirih lip

se je dogajalo pri hiši Andreja Urbasa (pri Čečkovih po domače). Zmetali so jih na cesto, drugega poleg drugega, nato pa je z vso brzino pognal tank proti njim in naglo ustavil. To se je ponovilo večkrat, tako da so še bolj mučili prestrašene reveže. Zopet so morali vstati, zvezanih rok in nog so jih nemočno podili, brcali in tepli s puškami. Sedaj so bili še 70 metrov od naše niše. Dva od njih sta bila bosa. S konopcem so jih imeli privezane

tudi za gleženj kakor kure. Bili so razcapani, onemoglo so se spotikali in padali od udarcev, niso več bili podobni ljudem.

Nemška drhal jih je gnala naprej proti Rakeku. Za kratek čas nisem videl, kaj se je z njimi dogajalo, pogled so mi zakrile tri hiše ob cesti. Ko sem bil prepričan, da ni nikjer več nobenega Nemca, sem stekel po lestvi na podstrežje. Skozi lino sem lahko zopet gledal mučen prizor, ki se je dogajal blizu kapelice ob drevoredu. Tam je stala gruča vojakov, pred njimi pa tank in ubogi štirje reveži. Videl sem različno, ko se je nekdo od civilov povzpел na tank. Privezal je vrvo za vejo lipe in si nadel zanko okoli vratu. Tega nisem videl razločno, domneval sem pa lahko, saj drugače ni moglo biti - ko je pognal tank naprej, je na veji obviselo obešeno truplo. Bil je isti prizor tudi na drugi, tretji in četrti lipi. Nedolžne ljudi so Nemci zverinsko umorili.

Nihče od vaščanov ni znal povedati, od kod so bili tisti štirje reveži. Govorilo se je, da sploh niso bili partizani, ampak interniranci, ki so se vračali proti domu iz Italije. Obešenci so viseli na lipah še več dni. Nihče se jih ni upal odvezati in pokopati. Govorilo se je med vaščani, da so šli k tedanjemu župniku Martinčiču občinski mošje in ga prosili za pokop. Odgovoril pa jim je, da komunistov on ne bo pokopal. Tako so še naprej viseli. Kdo jih je potem odstranil in pokopal, ne vem, ker sem bil v partizanih. Ko sem šel po osvoboditvi prvič po drevoredu mimo tistih lip, sem se spomnil ubogih ljudi in videl sem, kako so bile še vedno zadržane zanke na vejah štirih lip.

Ivan Ivančič

Približno te dni ob koncu septembra 1943 so bili nad Hribcami ustreljeni trije interniranci, pri gradu v Planini je bil en obešen, imena vseh so neznana.

Krajevni odbor ZB Unec naproša vse, ki bi karkoli vedeli o obešenih ali ustreljenih, da to sporočijo na naslov: Krajevni odbor ZB NOV Unec.

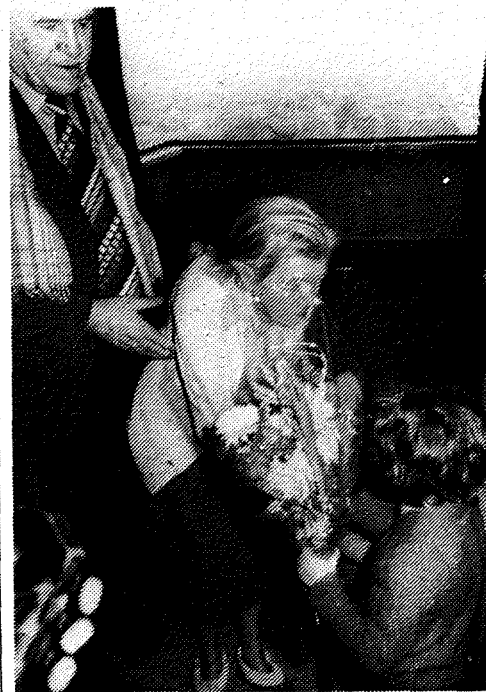
Podatki so nam potrebni zato, ker KK ZB Unec želi postaviti na mestu, kjer so bili obešeni, spominsko obeležje. Do sedaj imamo le podatek, da so bili pokopani na pokopališču na Rakeku.

Šopek rož za Dano Štirn

Ob minulem prazniku - dnevu žena tudi matere - nekdanje borke niso ostale osamljene. V VVO Koseze, enota Muca Štirn, so malčki in tovarišice povabili v svojo sredo nekdanje borke iz KS Bratov Babnik in jim zapeli pesmice, pa tudi nageljčkov ni manjkalo.

Dana Štirn, zdaj že 83-letna mati legendarne Marije Štirn-Muce, po kateri je tudi poimenovana vzgojno-varstvena enota, je bila minuli ponedeljek deležna pozornosti, kakršne si želi marsikatera mati. V domu ostarelih občanov Marije Draksler v Dravljah jo je pozdravil predsednik KO ZZB NOV Bratov Babnik Aleksander Bole, mala Brigita Babnik iz VV enote pa jo je razveselila s šopkom rož.

Jože Čurin

Pomlad s TV-15 in Slavnikom

Pomlad na Malem Lošnju, pomlad s TV-15 in Slavnikom, tako smo poimenovali naš zadnji izlet - udeležilo se ga je okoli sto petdeset naših zvestih bralcev - ki nas je, četudi sredi burje in nekoliko vznemirjenja zaradi valov, vendarle pripeljal na ta čudoviti jadranski otok. Marsikaj bi kazalo povedati in zapisati ter tako otihi pozabi, a kaj ko je ob podobnih prijetnih prilikah vselej premalo besed. Videli smo Veli in Mali Lošinj, Osor z nepozabno galerijo na prostem, zapeljali smo se pod zasneženo Učko, veselo zarajali med gostoljubnimi domačini, ki so nam osvetlili zgodovino svojega kraja, otoka, od koder so odšli v svet slavni kapitani Martinoviči, Kozoliči pa stotine neznanih toda pogumnih ljudi. Bili smo Slovenija v malem, skorajda ni bilo predela naše domovine,

od koder ne bi bilo vsaj enega udeleženca izleta. Da je to tridnevno srečanje še popestrilo, je razumljivo.

Izkušnje, tudi zadnja, so nas naučile, da je skupaj z vami vedno prijetno. Kmalu se srečamo znova!

Gašperjeva četa

Gašperjeva četa je taborila pretežno blizu vasi Brezova reber pri Ajdovcu ter bojno delovala proti italijanskim cestnim in železniškim povezavam vse do Straže, mimo Novega mesta in Mirne peči, do Trebnjega in še dalje do klanca na Medvedjeku. V tistem času, in sicer do 1. julija 1942, je kot 1. četa spadala v sestavo 2. bataljona Dolenjskega odreda. Po ohranjenem seznamu je v začetku junija 1942 dosegla 67 mož, a se je še nadalje krepila. Največji stalež je dosegla po zmagi nad italijansko kolono 6. junija 1942 v Mačkovcu, ko je uničila tri tovornjake in en ambulantni avto. Takrat je za nekaj dni narasla kar na 210 mož, od tega pa jih je ostalo potem 190.

Po preureditvi partizanstva v Ljubljanski pokrajini na 3. in 5. grupo odredov, ki je bila zapovedana 26. junija 1942, je Gašperjeva četa prišla v sestavo 1. bataljona Krškega odreda kot 2. četa. Premaknila se je na Polico nad Grosupljem, v drugi polovici julija 1942 pa je bojno delovala v okolici Polzevega, pa vse do izviru Krke in Jauha, kjer je imela v zasedi en vod. Za časa bivanja na Polici je vanjo prišlo precej ljubljanskih delavcev pa tudi Trboveljčanov.

Do avgusta 1942 je četi poveljeval Filip Tekavec-Gašper, njen zadnji politični komisar pa je bil Ladislav Babič-Lado Dolenc. Ba je je za Gašperjem četno poveljstvo prevzel Anton Marincelj-Janko, vsekakor pa drži, da je v začetku avgusta 1942 povedel v Tomšičevo brigado še zadnjih 28 mož, ki so deloma prišli v 3. bataljon (Jankov) Tomšičeve brigade, ki je bil na Cesti ustanovljen 12. avgusta.

Gašperjeva četa je značilna po tem, da je imela v svoji sestavi veliko delavcev in da je v Tomšičevo brigado prispevala največ partizanov. Ze v 1. slovenski proletarski udarni bataljon Toneta Tomšiča na Polzevo, je iz te čete prišlo 12 prostovoljcev, ob ustanovitvi brigade pa je vanjo odšlo kar 40 prostovoljcev. Skupaj s še

20-imi prostovoljci iz 2. bataljona (Varetovega) Zapadnodolenjskega odreda jih je 14. julija 1942 povedel vodnik Leopold Kastelic-Filip. Zarana 15. julija so prišli v Ambrus, kjer so bili pogoščeni. Posedli so za dvanajstimi mizami iz surovih desk. Dobili so toplo hrano in nato še priboljške, kot so suho meso in podobno. Nato so pot nadaljevali peš do Hinj, od tam pa so se s konjskimi vpregami prepeljali do Starega Loga, kjer so prenočili. Zarana 16. julija 1942 so peš odšli do vasi Cesta. Ob desetih je bil tam v navzočnosti Mice Šlandrove, prve brigadne politične komisarke, ustanovljen 2. proletarski udarni bataljon, ki je ostal na Cesti v zaščiti Glavnega poveljstva.

Ker prostovoljcev za ustanovitev štirih bataljonov proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča ni bilo dovolj, je komendant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Franc Leskošek, ki se je tedaj podpisoval kot Peter Strugar, napisal na listek kratek ukaz, da mora Filip Tekavec-Gašper poslati še 15 mož, vendar na listku ni bilo napisano, kam so namenjeni. Gašper je nabral 14 mož, večinoma novincev in telesno manj sposobnih partizanov, kar jih je imel pri roki, ki jih je v Tomšičevo brigado povedel Ciril Jurčič-Uboj. Do štaba brigade so prišli 27. julija 1942 in ker so razen dveh vsi izjavili, da se za proletarsko udarno brigado niso priglasili prostovoljno in da ne želijo biti v njeni sestavi, je sledila pritožba zoper Filipa Tekavca-Gašperja, ki jo je napisal tedanji politični komisar 1. SPUB Toneta Tomšiča Ivan Kavčič-Nande Kovač. Gašperja so poklicali na raport. K sreči je imel pri sebi pomanjkljivi ukaz in je zato lahko dokazal, da je bil slab izbor borcev posledica nesporazuma, a to ni dosti pomagalo. Bil je razrešen komandirske dolžnosti in prestavljen na razpolago v Stari Log.

Kdo je četi poveljeval za Gašperjem, še ni dognano. Možno je namreč, da je Anton Marincelj-

Janko odšel samo po ostanek čete, že omenjenih 28 mož, ki so potem prišli v sestavo 3. proletarskega udarnega bataljona. Komendant tega bataljona je postal Anton Marincelj-Janko, politični komisar pa Franc Tavčar-Rok. Po listini z dne 11. avgusta 1942 je ta bataljon štel 112 mož. Čez nekaj dni je dobra polovica tega bataljona ostala obkoljena na Kočevskem Rogu. V vrtincu te faze italijanske ofenzive so se znašli skoraj vsi borci Gašperjeve čete iz zadnje skupine prostovoljcev. Preživeli so jo v najhujših okoliščinah, prebili pa so se v različne smeri in tako so potem mnogi prišli v druge partizanske enote.

Po ustnih in pisnih virih bi moralo z Gašperjeve čete v Dakijev proletarski udarni bataljon in v 1. SPUB Toneta Tomšiča priti skupaj 92 mož, in sicer: 12 že na Polzevo 19. junija, 40 na Cesto 16. julija, 2 tudi na Cesto 27. julija (12 jih ne štejemo, ker niso ostali v brigadi) in 28 na Rog (Stale) v začetku avgusta 1942. Zanimivo bi bilo vedeti za imena in priimke teh tovarišev.

Iz seznama Gašperjeve čete, ki je nastal v začetku junija 1942 (fasc. 4/II v arhivu IZDG), so zanesljivo prišli: **Ivan Potokar-Sokol**, roj. 20. 11. 1923 Bela cerkev, krojač (živi); **Ivan Hren**, roj. 18. 6. 1920 Šmihel, delavec (živi); **Anton Župevec**, roj. 1. 1. 1920 Šmihel, krojač (padel); **Ivan Purer-Brico**, roj. 8. 2. 1921 Šmihel, brivec (živi); **Viktor Umek**, roj. 18. 3. 1920 Trbovlje, delavec (umrl); **Janecz Župevec-Zan**, roj. 18. 9. 1917 Šmihel, zobotehnik (padel); **Ivan Žibert-Gašper**, roj. 5. 6. 1917 Novo mesto, ključavničar (živi); **Alojz Slak**, roj. 10. 3. 1905 Dobrič, mizar (padel); **Alojz Plavec**, roj. 2. 6. 1924 Sp. Log-Rimsko na Kočevskem, delavec (živi); **Valentin Pirh**, iz Gorenje Straže (živi); **Alojz Pevec**, roj. 13. 5. 1916 Litija, delavec (padel); **Franc Vovko**, roj. 17. 1. 1907 Šmarjeta, delavec (padel); **Slavko Purer**, iz Šmihela (pobegnil, padel); **Ignac Tratar-Nace**,

roj. 14. 8. 1907 Tržišče, čevljar (živi); **Alojz Hlede** (bivši policaj, umrl); **Janez Becele** (živi); **Martin Jožef**, roj. 7. 11. 1914 St. Peter, zidar (baje še živi); **Franc Murgelj-Lubče**, roj. 17. 1. 1923 Mirna peč (živi); **Franc Šporar**, roj. 14. 11. 1911 St. Peter, mizar (živi); **Roman Kranjc** (najbrž **Roman Žabkar-Kranjc** iz Ločne, ki je bil v Tomšičevi komandir čete, padel); **Vinko Pirc** (drugače ne vemo); **Alojz Korelc** iz Gorenje vasi pri Dobriču (padel avgusta 1942 na Kočevskem Rogu); **Milan Zupancič** iz Dobrave pri Dobriču (padel v Suhi krajini, septembra 1942) in **Ciril Jurčič-Uboj** z Muljave (živi), skupaj torej 25 partizanov.

V nadaljevanju iz tega seznama navajamo še podatke o partizanih, za katere ne vemo, če so v Tomšičevo brigado prišli ali ne, in sicer: **Jožef Gačnik**, roj. 21. 3. 1917 Tržišče, poštar, v NOV 2. 3. 1942; **Pavel Bartolj**, roj. 27. 6. 1911 St. Rupert, delavec, v NOV 6. 5. 1942; **Friderik Murgelj**, roj. 21. 8. 1918 Mirna peč, delavec, v NOV 31. 5. 1942; **Franc Markovič**, roj. 13. 3. 1910 Tržišče, rudar, v NOV 21. 4. 1942; **Alojz Grdenc**, roj. 18. 10. 1925 Mirna peč, delavec, v NOV 13. 5. 1942; **Ivan Fišter**, roj. 9. 1. 1923 Mokronog, delavec, v NOV 14. 4. 1942; **Franc Zibert**, roj. 8. 11. 1921 Novo mesto, ključavničar, v NOV 20. 5. 1942; **Anton Lokar**, roj. 10. 1. 1905 Mirna peč, sedlar, v NOV 15. 5. 1942; **Janez Golob**, roj. 5. 4. 1901 Šmarjeta, rudar, v NOV 7. 4. 1942; **Ivan Nadu**, roj. 4. 12. 1900 Trebelno, oglar, v NOV 17. 5. 1942; **Ignac Oklešen**, roj. 13. 7. 1909 Šmihel, soboslikar, v NOV 27. 4. 1942; **Alojz Kos**, roj. 18. 6. 1913 Prečna, ključavničar, v NOV 2. 6. 1942; **Jože Brzin**, roj. 19. 11. 1921 Mokronog, delavec, v NOV 3. 5. 1942; **Stanko Kostrevec**, roj. 19. 10. 1925 Novo mesto, čevljar, v NOV 25. 5. 1942; **Franc Bale**, roj. 12. 5. 1922 Mokronog, delavec, v NOV 28. 4. 1942; **Vinko Tratnik**, roj. 7. 7. 1923 St. Peter, ključavničar, v NOV 20. 4. 1942; **Jože Trkaj**, roj.

28. 11. 1920 St. Peter, delavec, v NOV 15. 4. 1942; **Anton Murgelj**, roj. 17. 1. 1917 Trebelno, delavec, v NOV 9. 5. 1942; **Franc Kocjančič**, roj. 23. 2. 1920 Prečna, železničar, v NOV 17. 5. 1942; **Martin Selak**, roj. 10. 11. 1926 St. Peter, delavec, v NOV 12. 5. 1942; **Karlo Šuman**, roj. 29. 10. 1915 Trst, tehnik, v NOV 17. 5. 1942; **Franc Anderlič**, roj. 5. 10. 1923 Trebelno, čevljar, v NOV 5. 6. 1942; **Alojz Gorenc**, roj. 8. 7. 1922 St. Peter, delavec, v NOV 25. 4. 1942; **Johan Pungercar**, roj. 1. 4. 1924 Mokronog, usnjar, v NOV 20. 5. 1942 ter **Anton Jenko**, **Franc Sladič**, **Johan Šušteršič**, **Rudolf Jožef**, **Anton Vidrih**, **Anton Cvetan**, **Tine Poglajen**, **Jože Novak**, **Anton Pečjak**, **Anton Pekol**, **Jernej Uršič**, **Franc Strojini**, **Jože Kužnik**, **Ignac Kužnik**, **Ludvik Kužnik**, **Franc Skube** in **Jože Trunkel**, za katere drugi podatki niso navedeni.

Končno navajamo še podatke o partizanih Gašperjeve čete, za katere vemo, da so prišli v Dakijev bataljon ali Tomšičevo brigado po ustnih virih, a niso navedeni v ohranjenem seznamu, ki je prav gotovo nepopoln. Eden izmed teh je bil **Stane Režen** (umrl nedavno), ki je navedel še padlega **Ivana Gutmana-Zanija** s Tržišča pri Mokronogu. Drugi je **Leopold Kastelic-Filip**, roj. 9. 9. 1919 v Liscu (živi), ki je navedel še: **Vilija Kastelica** iz Knežje vasi (padel v Ambrusu), **Feliksa Smrekarja** iz Zagorice (padel 14. avgusta 1942 nad Dvorom), **Štupeljnovga** z Brinove gore (baje se je pisal **Janez Zaletel** in je po vojni živel na Galjevici v Ljubljani, baje že umrl), **Vinka Pirca**, ki je zaradi prehudih žuljev iz Tomšičeve odšel v delavski bataljon (drugače o njem ne vemo) ter **Tonečka Miheličiča** iz Ljubljane ali okolice in **Ivana Zorka**, študenta ali dijaka iz okolice Zadobrove pri Ljubljani. **Franc Šporar** je navedel **Ladislava Babiča-Lada Dolenca** (padel), **Toneta Mlakarja** iz Klenovika pri Zbuzrah (umrl) in **Toneta Kukmana** (padel kot borec 9. SNOUB). Ja-

nez Becele je navedel: **Ivana Kosa** iz Ločne pri Novem mestu (umrl 12. 12. 1977) in nekega **Dežmana** iz Starocev pri Šmarjeti, ki je šel baje pozneje k belim in padel. **Franc Murgelj-Lubče** pa je poleg že omenjenih navedel še: brata **Stanka** in **Rudija Petriča** iz Prečne pri Novem mestu, ki sta umrla po vojni, nekega **Pirha** iz Straže, ki naj bi padel 1944, **Vencija Bartlja** iz Straže (Bartel ali Bartolj) ter nekega **Čampo** in **Cvetana** iz Muhabera. Tako smo jih zbrali še 20, skupaj bi jih bilo torej 45. Potemtakem jih manjka kar 47.

Vse borce Gašperjeve čete in Tomšičeve brigade, sorodnike in znanke imenovanih ter druge ljudi prosimo, da sporoče, kdo od imenovanih ali neimenovanih je še prišel v Tomšičevo brigado iz Gašperjeve čete. V sporočilu je treba navesti vse znane podatke, in sicer: datum in kraj rojstva, poklic pred vstopom v NOV, datum vstopa v NOV, natančen naslov (če je živ) ali naslov najbližjega sorodnika (če je padel ali umrl). Ako teh podatkov ni mogoče ugotoviti, sporočite poleg znanih še osebni opis in od kod je bil doma, da ga bo mogoče poistovetiti z nadaljnjimi poizvedbami. Od omenjenih potrebujemo naslove najbližjih sorodnikov za: Romāna Žabkarja-Kranjca, Alojza Korelca, Milana Zupanciča, Feliksa Smrekarja, Vilija Kastelica, Janeza Zaletela-Štupeljnovga, Toneta Mlakarja, Toneta Kukmana, Ivana Kosa ter Stanka in Rudija Petriča. Natančnejše podatke z natančnimi naslovi ali naslovi najbližjih sorodnikov potrebujemo za: Vinka Pirca, Dežmana iz Starocev pri Šmarjeti, padlega Pirha iz Straže, Vencija Bartlja iz Straže ter Čampo in Cvetana iz Muhabera. Posebej nas zanima tudi usoda Alojza Gorenca, roj. 8. 7. 1922 v St. Petru, ki je najbrž padel in potrebujemo naslov najbližjega sorodnika. Podatke pošiljajte na naslov: **Franci Strle**, novinar, Sattnerjeva 15/E, 61000 Ljubljana, ali po telefonu na številko 266-682 prek 061. **Franci Strle**

Tone Kebe Notranjski padli in umrli prvoborci

Kmečko vprašanje je po vojni v marsičem zainteresiralo aktivista Puntarja. O njem je mnogo razmišljal. Ni mu šlo v glavo, da se gleda na kmeta kot nekakšnega razrednega sovražnika in da se ga potiska nazaj. Hotel je, da bi kmetijstvo zaživelo. Še ko je takoj po vojni deloval v Ljubljani, je imel v glavi polno načrtov, kako bi kmetijsko vprašanje razreševali, kako bi izsušili barje in pridobili plodno zemljo, še bolj pa so ga obkrožale misli ob ustanavljanju kmetijsko obdelovalnih zadrug. Le-te so bile v začetku nekakšna kopija sovjetskih kolhozov, kar pa Puntarju ni bilo po volji. Marsikje so tovrstne zadruge nastajale s pritiski in to je Molka odvrčalo

od takratnih aktivističnih prijemov.

Pozneje, ko je deloval v Kranju in je spoznal odpore v vrstah tudi tistih kmetov, ki so sodelovali v NOG, je še bolj zavračal tako prakso. Baje je ohranjen daljši referat, ki sta ga takrat v Kranju sestavila s Tonetom Hafnerjem, predsednikom Zadrugne zveze okraja. V njem sta nakazala vse tiste boleče točke kmetijske politike z vsiljenimi zadrugami. Seveda so bile misli, navedene v referatu, v sporu z obstoječo politiko kolektivizacije. (Po informacijah Milice Molek oblikoval T. K.)

Puntar ne bi bil puntar, če se ne bi spopadal in upiral pritiskom na kmeta z nalaganjem davkov in še celo z zastraševanji. In najbrž je že takrat pri nekaterih vodstvenih ljudeh dobil črno piko. Trdil je, da bi dobili od kmeta več pridelkov, če ga ne bi silili v zadruge. Ugovarjal je tudi drugim prekomernim obremenitvam.

Lojze Mlakar-Ljubo pove, da je imel Puntar do kmeta izreden posluš. Delavci predvojnega Loške doline so bili zaznamovani kot social-demokrati in so imeli do kmetov sektaške poglede ter jih zasmehovali. Jože Molek se je pred vojno kalil v drugačnih odnosih do kmetov in s takimi pogledi ni bil obremenjen. Če hoče biti osebno pošten do drugih, moraš biti najprej pošten do samega sebe. Zvest revoluciji je vselej zagovarjal udeležbo kmetov v NOG in se je boril za njihove pravice v okviru nove socialistične družbe...

Andrej Petelin je po vojni dlje časa deloval s Puntarjem, zato je dober spoznal njegov odnos do kmečkega vprašanja.

Puntar je kmetijstvo dobro poznal. Ko so bile organizirane frontne brigade, izvedena mobilizacija konj, volov, vozov ipd., je dejal, zakaj ne bi dali taka dela na akord. Kmetje bi več zaslužili in družba bi imela več od tega. Vselej je razmišljal, kako bi bilo boljše in manj boleče... »Sila rodi samo silo,« je dejal. Mnenja je bil, da bi se lahko kmete pridobilo

na drugačen način. Še od prej je imel za sabo bogate izkušnje sindikalnega in političnega delavca, zlasti pa še med vojno, ko mu je uspelo združiti delavce in kmete v »Faškarško četo« in jih povesti v boj proti okupatorju in domačim izdajalcem... Molek je bil človek prepričevanja, trpel pa ni ničvrednežev...

Ignac Voljč-Drčar pove, da mu je Puntar

Hčerka Lenka ob svojem očetu

po vojni večkrat potožil o neustreznosti kmečki politiki, da je kmet najprej proizvajalec, šele potlej spekulant. V njegovi notranjosti je bilo zaznati precej »hacetovščine«...

Iz povojnega časa pri naprežanju za uvedbo novega socialističnega kmetijstva ve o Puntarju veliko povedati Ignac Nagode, ki je prišel z njim v stik kmalu po vojni. Takrat je bil Puntar sekretar okrajnega komiteta KPS

Ljubljana – okolica in še predsednik okrajnega ljudskega odbora. Nagode je bil najprej podpredsednik, odgovoren za gospodarstvo, nato pa tajnik OLO. Navajamo nekaj misli o Jožetu Molku-Puntarju:

»...Jože Molek je bil ljudski človek... Kot komunist je bil vselej osebni vzgled... Glavna njegova odlika je bila, da je živel, kakor je mislil... V življenju je bil skromen, morda preskromen... Živel je med ljudmi in za ljudi... Stal je trdno prav v času informbiroja...

Doživel je hude trenutke v času pritiskov obveznih oddaj in vključevanja v zadruge... Kmeta je globoko razumel in nekateri aktivisti so gledali naj kot na nekakšnega oportunisto... Puntar pa je hotel le to, da bi kmet sam doimel svoj pristop v zadruge, ne pa aktivisti in tisti, ki so mu dvigali davke...

Ko sva šla oktobra 1949 na Kočevsko Reko, je videl, da pripravljajo zimsko setev. Tedaj je rekel: »Take zadruge ne bi smeli imeti, kajti kmetje vedo, kdaj je treba sejati, ne pa jih prepozno siliti!«...

Enako je bilo z mobilizacijo kmetov za prevoz lesa na Kočevskem. Nastalo je vprašanje, ali naj kmetje najprej pospravijo seno ali naj sekajo les.

Jože Molek je znal težave vedno ublažiti in dajati prednost tistim akcijam, ki so bile v ospredju. Pri njem ni šlo zgolj za stvari, marveč za življenjske rešitve... Za družbo je važno gibanje, ne pa posamezne osebe... Hotel je, da bi ljudje boljše živeli, toda le na osnovi večjega prizadevanja pri delu...«

Tako bi se nizale misli in ocene še drugih ljudi, ki so Jožeta Molka-Puntarja podrobno poznali.

Toda moral je prenehati s širšim javnim delovanjem prav tedaj, ko je bil na višku svojih ustvarjalnih moči.

Nastopila so leta neljubih selekcij, ko so v ospredje rinili ljudi samo zaradi tega, ker so bili šolani, ali zaradi tega, ker so bili mladi in

Matija Udvinc – vojak revolucije

Ob 70-letnici rojstva in 40. obletnici junaške smrti

Pred 40 leti, 27. marca 1942. leta, je bil pri preboju obroča pod krogami nemških fašističnih enot smrtno zadet pri Crngrobu nad Škofjo Loko Matija Udvinc, komandir Selške čete Cankarjevega bataljona.

Na njegovi rojstni hiši, v ulici Danile Kumarjeve št. 1 na Ježici, je vzdano spominsko obeležje revolucionarju, ki zasluži, da mu izkažemo pozornost tudi ob njegovi 70-letnici rojstva.

Matija Udvinc je svetel lik zvestega ljudskega sina in neustrašnega borca revolucije ter neuklonljivega komunista. S svojim življenjem in delom je bil živa poosebljenost boja delavskega razreda, vznikle iz delovnega ljudstva, bil je človek revolucionarnega poguma in skromnosti, vzgojen v duhu idej KP.

Ves smisel svojega življenja v zrelih letih je povezal z bojem za zmago ljudstva nad osovraženim sistemom suženjstva in zatiranja. Posvetil se je ciljem delavskega gibanja v Sloveniji in v Jugoslaviji.

Deloval je kot vzoren in predan komunista v svojem delovnem okolju in tam, kjer je živel. Znal se je živeti v različne situacije ter vestno in disciplinirano izvrševal partijske naloge (v ciklostilni tehniki, organiziranje akcij za delavske praznike, soustanovitelj krožka slovenskega planinskega društva, delo v krožku z

delavsko-kmečko mladino in povezovanje s študenti v marksističnem krožku, sodelovanje v kulturno-prosvetnem društvu, organizacije izletov in sodelovanje s črnškimi komunisti).

Poleg svojega rednega dela v službi je svoj prosti čas še žrtvoval za stvar delavskega gibanja v okolju, kjer je živel. Raznašal je partijsko in marksistično literaturo na vse strani Slovenije in na Hrvaško. Leta 1933 je Matija odšel na služenje vojaškega roka v Novi Sad. Po vrnitvi od vojakov se je spet vključil v partijsko delo na Ježici. Kmalu nato je bil poslan na šolanje v Moskvo na predlog takratnega pokrajinskega partijskega vodstva. Učil se je v mednarodni politični šoli pri izvršnem komiteju komunistične internacionale.

V Sovjetsko zvezo je Matija potoval ilegalno pod imenom Hans Weiss. Ko se je 1936. leta začela državljanska vojna v Španiji, se je Matija prostovoljno javil med španske borce naravnost iz SZ.

V Španiji je bil v enoti mednarodne brigade kot borec-topničar. Kmalu se je izkazal, da je hraber in sposoben, da vodi baterijo topništva. Bojeval se je na frontah Španije do leta 1939, ko so se mednarodne brigade morale umakniti iz Španije.

Bil je ujet in odpeljan v koncentracijsko tabori-

šče v Franciji. Pozneje so ga z drugimi španskimi borci premestili na delo v Nemčijo. Organizirana zveza med španskimi borci in KP Jugoslavije je tudi Matiji omogočila, da je pobegnil v domovino. V njem je živel neustavljiva volja, da nadaljuje boj proti fašističnemu zavojevalcu v Jugoslaviji.

Po prihodu v okupirano Ljubljano se je takoj vključil v narodnoosvobodilno gibanje. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je Matijo poslalo na Gorenjsko v Cankarjev bataljon, kjer je bil določen kot borec z izkušnjami za komandirja čete.

Spomladi 1942 je bila njegova četa (Selška četa) v Rovtuh nad Škofjo Loko. S pomočjo izdajalca so četo obkrožile nemške SS enote. Matija se je skupaj s četo odločil, da z jurišem prebije obroč. Načrt je le delno uspel, nekateri borci so se rešili, Matija pa je pri vlišanju poguma za preboj obroča obležal mrtev skupaj s komisarjem bataljona Stanetom Žagarjem.

Njegov soborec v četi Ivan Bertonec (Johan) piše v svojih spominih o Matijevi veliki skrbi za borce in prizadevanju, da je vnesel v surove razmere vojskovanja veliko mero človečnosti, hkrati pa tudi poguma za neustrašen boj s sovražnikom.

Marjan Hočevnar

Naši znaki

Titova štafeta 1946

Marsikateri izmed naših borcev ima doma med svojimi drobnimi spominki spravljeno tudi to ali ono značko v spomin na prve vojske Titove štafete. Danes se bomo srečali s prvo izmed njih, z značko iz leta 1946. Njen premer je kar tri centimetre in pol. Na njej je tekač v športnem kroju s štafetno palico v levici, nad njim je šest zvezd, ki skoraj gotovo predstavljajo povezavo šestih republik, spodaj na traku je še napis.

Kdo vse je dobil te značke? Odgovor ni preprost. Če bi jih dobili vsi, ki so leta 1946 sodelovali v štafeti, bi jih moralo biti še danes ogromno, vendar ni tako. Prej bi se dalo sklepati, da so značke delili tekačem samo v večjih krajih, največje število sodelujočih pa je ostalo brez njih. Teklo je nekaj tisoč slovenskih mladincev. Glavna proga je šla iz Črnomlja preko Kočevja, Ribnice, Nove vasi, Cerknice, Planine, Dolnjega Logatca do Vrhnike, Brezovice in Ljubljane. Druga proga je imela svoj začetek v Trstu, tretja proga je šla iz Rateč in preko Jesenic, četrta proga iz Lendave, Murske Sobote do Maribora in dalje ter peta proga iz Lovrenca na Dravskem polju do Slovenske Bistrice, Konjic in Celja. V ponedeljek, 20. maja 1946, se je v Črnomlju ob odhodu glavne štafete zbralo približno 400 ljudi. Na tej progi in na vseh drugih so bili tekači po večini partizanski borci in mladinci. Že pred štafeto je Slovenski poročevalec zapisal, da bodo izbrani za tekače najzaslužnejši, ker je udeležba v štafeti priznanje in čast za vsakega mladince in fizikulturnika. Zato je bil tudi Črnomelj, kot slavno partizansko oporišče, izbran za kraj začetka štafetnega teka. Iz Tolmina je začela proti

Ljubljani teči tudi štafeta Jugoslovanske armade in s severne meje štafeta KNOJ. Ob vseh progah so ljudje pozdravljali tekače, še posebej na Primorskem. Vse štafete so se sešle na Kongresnem trgu v Ljubljani v torek, 21. maja 1946. Miting je bil ob 17. uri. V imenu naše slovenske vlade je bil navzoč podpredsednik dr. Breclj in z njim prosvetni minister dr. Ferdo Kozak. Marijan Breclj se je zahvalil za vse štafete, zlasti pa Primorcem in Korošcem, ki so tudi ob tej priložnosti pokazali svojo željo, da hočejo živeti z nami v naši skupni slovenski domo-

spomenikov, ki jih je umetniško zasnoval. Med drugim je njegovo delo in delo slikarja Zorana Didka tudi spomenik prvemu zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju.

Maja 1946 je preteklo že leto dni od konca vojne, toda časi so bili še vedno čudni. Ali so tekači štafete doživeli kakšno neprijetnost? V starih časopisih ni o tem nič zapisanega. Štafete so tekale samo podnevi med sedmo uro zjutraj in 19. uro zvečer. Fizikultura zveza Slovenije je izdelala natančna navodila za tek v štafeti. Tako je lahko tekač pretekel največ en ki-

Se precej nepojasnjenih odgovorov ob znački Titova štafeta 1946

vini, v Sloveniji. Tekoč Jugoslovanske armade je predal dr. Breclj nož s posvetilom. Na fotografiji v Slovenskem poročevalcu je mogoče videti, da je bil to lepo okrašen starojugoslovanski bajonet. Iz Slovenije je odšla dalje tudi pergamentna listina, ki jo je likovno oblikoval slikar Elko Justin, leseni tulec zanjo pa izdelal kipar Božidar Pengov. Kipar Pengov je bil med vojno interniran v Dachau in nam je Slovencem drag zaradi nekaterih lepih

lometer, po valovitem terenu ali navkreber samo 500 metrov in skozi naselja celo samo od 200 do 500 metrov. Preračunano je bilo, da je za kilometer proge potrebnih povprečno pet minut. V zelo natančnih navodilih pa značke za udeležence štafete sploh niso omenjene. Tako bo šele potrebna poiskati odgovor na vprašanje, koliko značk je bilo podeljenih in zakaj so bile značke treh barv – bronaste, srebrne in zlate. **Janez J. Svajncar**

(tako so rekli) perspektivni. To je bila prva večja kadrovska kampanjčina, ki je zavrnila marsikatero ustvarjalnega aktivista in borca. To je bilo zlasti po letu 1958, ko so nekateri prekaljene stare aktiviste začeli potiskati na stranske tire. Takrat se je na partijskih sekretarskih mestih pojavila množica izsolanih inženirjev, namesto da bi odšli v proizvodnjo. Kriteriji za partijske kadre so se skoraj docela spremenili.

In med temi, ki so »odslužili«, se je znašel tudi človek najboljših moralnih kvalit, Jože Molek-Puntar. Moral se je celo odpovedati kandidiranju za poslanca, čeprav so ga hotele izvoliti široke ljudske množice, zlasti v borovniškem kotu.

Lojze Mlakar-Ljubo meni, da je bil Jože Molek-Puntar glede na svoje moralne kvalitete, kot revolucionar in komunista, kot človek z velikimi sposobnostmi, prehitro odrinjen iz javnega dela v naši družbi. Lahko bi bil še vedno dober partijski in politični funkcionar in vzoren svetovalec.

Dokaz, kako velik ugled je imel Jože Molek-Puntar tudi med mladimi, je, da so eno izmed brigad, ki je gradila Novi Beograd, poimenovali po njem.

Jože Molek-Puntar se nikoli v življenju ni rinil v ospredje. Krasil ga je svetel ponos in občutek, da dela za občo človeško stvar.

Ko je pri 49 letih odhajal v pokoj, ni prenehal z delom. Se naprej je politično deloval. Z vso vsemoto pa je poprijel za fizično delo v Pomerju pri Banjolah v Istri, kjer si je na ruševinah stare hiše zgradil počitniški dom in na manjšem zemljišču uredil vzorno kmetijsko-obdelano zemljo. Še posebno srecen je bil, kadar sta k njemu prihajali žena Milica, ki jo je kot prvoborco in članico celjskega orkožnega komiteta KPS spoznal po vojni pri šestindesetih letih, in hčerka Lenka. Z njima je delil srečo v najbolj pristni okolici. Pa tudi prijatelji niso pozabili nanj. Redno so ga obiskovali.

Le malokdo pa je zaznal v njegovem srcu bolečino, ki je ni mogel potešiti lov na polhe, sprehod po gozdovih in intenzivno obdelovanje vsakega koščka zemlje okoli hišice. Vselej zahteven do samega sebe in tudi do drugih je pokazal na zadnjem torišču dela, kaj zmore. »Zaoral« je v pravem pomenu besede in pokazal, kaj vse da zmore dobro obdelana zemlja.

Njegov prijatelj Andrej Petelin ga je na domu večkrat obiskal in vselej ga je presenetil z novimi uspehi z vinsko trto, sadjarstvom in povrtnino. Imel je skladovnico kmetijskih knjig in jih je do potankosti prebral, izsledke pa je vnašal v obdelavo zemlje. Kar je dal v zemljo, je rodilo. Uporabljal je škropiva, umetna gnojila in druge napredne pripomočke in okoliški kmetje so prihajali k »barbi Joži« po nasvete. Uredil si je pravi rastoči gaj in tudi orodje si je izdelal sam. Vse, kar je prijel v roke, mu je uspelo...

Prezgodnja smrt

Ob vsem fizičnem delu pa mu ni uspelo pomiriti svoje dinamične notranjosti. In kaj kmalu so se pojavile posledice. Že po dveh letih upokojitve je prebolel prvi infarkt, potlej pa so se vrstili drug za drugim, dokler ga sedmi ni zrušil. Umrl je 23. maja 1969, ko je dopolnil komaj 58 let.

Od vseh strani so se zbirale množice, da se poslovo od Jožeta Molka-Puntarja. Takega pogreba Borovnica še ni doživela. Več tisoč ljudi se je 26. maja 1969 zgrinjalo pred Mladinskim domom v Borovnici, ko se je od Puntarja poslavljala eden izmed njegovih učencev, prvoborec Viktor Kirn. Potlej se je množica pomaknila na pokopališče, kjer je spregovoril prav tako njegov bojni tovariš in povojni sodelavec Andrej Petelin. Med udeleženci v pogrebu so bili tudi vsi najvišji predstavniki političnega in javnega življenja Slovenije.

Jedko, toda iskreno so odjeknile besede Viktorja Kirna:

»... Kakršen si bil Ti in kakor si nas učil, tako naj s Tvojim dovoljenjem tudi jaz povem, kar mislim. Za svoj revolucionarni trud in prispevek novi socialistični družbi si dobil ob upokojitvi premajhno plačilo. Tvoja skromnost in ponos sta Ti velevala, da o tem molčiš, da to zadržiš v sebi, ne glede na teža-

neizkušnim za življenjske odločitve, preudaren učitelj in voditelj ter s svojimi neizmernimi človeškimi vrlinami vzornik v revolucionarnem boju... Ostal si zvest sam sebi in naši revoluciji vse do zadnjega diha...«

(Pri objavi članka o Jožetu Molku-Puntarju sem upošteval ustni izjavi Milice in Lenke Molek, Lojzeta Mlakarja-Ljuba, Andreja Petelina, Ignaca Voljca-Drčarja, Ignaca Nago-

Na častni straži so prvoborci: Stanko in Andrej Petelin, Viktor in Rajko Kirn in Franc Kržič-Iztok

ve, bolezen in druge tegobe, ki so napolnjevale Tvojo notranjost.

Vidite, dragi prijatelji, tak je bil naš Petkov Jože, naš Puntar, vedno pošten, skromen in ponosen...«

In še tolažilne in bodrilne besede, ki jih je izrekel Andrej Petelin:

»... Dragi naš vojni tovariš! Bil si nam mnogim, takrat še mladim in

deta, zapis Rezke Traven, zapis Stanka Petelina, ustno izjavo in neobjavljeno gradivo »Puntarska Faškarija« Viktorja Kirna, arhiv CK ZKS, zapis Viktorja Kirna v vrhniškem listu »Naš časopis« o delavskem gibanju v borovniškem kotu ob desetletnici Jožeta Molka ter lastno poznanje.)

Se nadaljuje

AGROSTROJ LJUBLJANA

LJUBLJANA, DRAGA 41 telefon: 555-366

Konstituira, projektira in izdeluje najsodobnejše naprave za namakanje z umetnim dežjem v stabilnih, polstabilnih in premičnih sistemih.

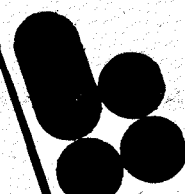
IZDELUJE:

- Al – cevi ø 50–200 mm
- razpršilce za umetni dež
- hidrosisteme za fekalije
- silose iz poliestra do 100 m³
- cisterne iz poliestra do 10 m³
- rastlinjake
- motorne kosilnice Agroal
- epoxy smole in kite, odporne proti kislinam in alkalijam za uporabo v elektro, gradbeni in živilski industriji

Iz kooperacije nudi motorne žage Alpina. Opravlja servis kmetijske in gozdarske mehanizacije in avtomobilov znamke škoda, simca, saab, zaporožec, volga, land-rover in druge.

Naše geslo je:

**OD PROJETKA DO IZDELAVE
IN V ROKU DOBAVE**

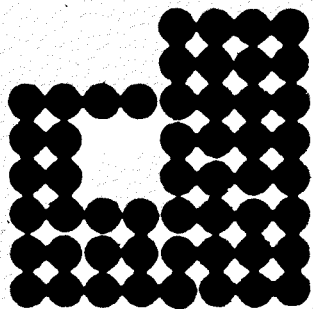

belinka
tovarna kemičnih izdelkov
ljubljana pp. 5-1

beli

SPECIAL PERBORAT

BELI je odličen dodatek pralnemu sredstvu pri ročnem in strojnem pranju. Razvija aktivni kisik, ki beli, osvežuje obstojne barve in ne poškoduje tkanin. Navodilo za uporabo: pri ročnem pranju dodajte na vsakih 10 l vode, ki že vsebuje milo ali detergent, eno žlico BELI in kuhajte vsaj 15 minut. Pri strojnem pranju dodajte vsaki merici pralnega praška 1 žlico BELI. Najboljši učinek boste dosegli pri temperaturi nad 60° C. Po pranju z BELI si sperite roke v čisti vodi. Hranite na suhem.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

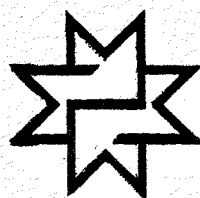
TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

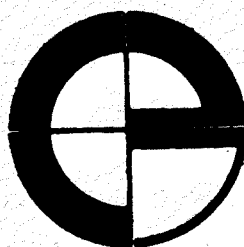
Dejavnost TOZD
– stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
– roto-ofset časopisni in revijalni tisk
– ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
– grafična dodelava (knjigoveznica)

ELEKTROMEHANIKA

hladilne naprave, p. o.

61000 Ljubljana, Celovška 180b

Merkuř

PTUJ
s svojimi poslovalnicami:

Zvezda, Tehnika, Oprema, Ideal, Volan, Jasmin, centralno skladišče, vas vabi k nakupu in spoznali boste, da je

MERKUR POJEM KVALITETE!

Opevana svetlost naše zgodovine NOB

Pred kratkim sem bral knjigo »Dolomiti v NOB«. Med drugim sem prebral na 115. strani opis: »Napad na preserski most 4.12.1941 v tem opisu sem opazil več nepravilnih podatkov, ki sta jih dala tov. Alič Franc-Ciro in Alojz Založnik iz Notranjih Goric, da sta pripeljala približno 160 kilogramov razstreliva na kmečkem vozu iz Ljubljane v Podpeč v Jarčevu apnenico za miniranje mostu.

Ob preverjanju je izjavil tov. Alič, da on in Založnik nista navedenega materiala nikoli prevažala, da takšnih izjav nista nikomur dajala in da so to neresnični podatki. Prebral sem tudi prispevek tov. Viktorja Kirna, da je dan pred napadom dobil nalogo, naj se skupina aktivistov javi z vrečami pri mežnarju na Žalostni gori, kjer bodo dobili nadaljnja navodila. Ob prihodu v vas Kamnik je mežnar skupino odvedel daleč v krimske gozdove, kjer so dobili večjo količino eksplozi-

va in ga še isto noč prenesli čez progo do Ljubljane oz. do kmeta Kamina.

Odgovor na prispevek Kirna:

Omenjena akcija mi je dobro znana, čutim dolžnost, da jo obravnavam. Menim, da je tov. Kirn morda nekaj vedel o tem eksploziv. Znano je, in tudi zgodovina je potrdila, da je tov. Tone Vidmar-mh. Luka z aktivisti Bistre in bližnje okolice nekaj noči pred akcijo prinesel s Krima to razstrelivo. Vodja je bil tov. Grega Ravnikar – Jože iz Ljubljane. Material so odlagali v kozolec kmeta Jurja – Kraševca.

Bral sem tudi o akciji na most, v kateri so tamkajšnji aktivisti organizirali zasedo pri italijanski postojanki in jo blokirali.

(Mišljena je preserska postojanka na železniški postaji), iz nadaljnega citata pa je razvidno drugače. Eden od borcev, ki je sodeloval v omenjeni akciji, in sicer tov. Tine Zaletel – Tilen pripove-

duje naslednje: »Mi smo stražarili med postojankama Preserje in železniškim mostom. Opazili smo, da prihaja po progi iz Preserja italijanska patrulja. Ko se nam je približala, smo jo obsuli z ognjem iz pušk in mitraljezov ter vojake pognali v beg. Nekaj jih je tudi obležalo.«

Mislil, da če bi bila postojanka resnično blokirana, kot je napisano v knjigi »Dolomiti v NOB«, se ne bi mogli Italijani pojaviti, ne da bi jih blokada opazila.

Naslednji dan po napadu je tamkajšnja organizacija naročila tistim delavcem, ki so popravljali most, naj pri delu sabotirajo. To nalogo je dobil tov. Rajko Kirn in jo tudi vodil. Sabotirali so tako, da so v bencinski tank kompresorja nasuli sladkor, iz motorne žage pa vzeli neke dele in jo na ta način onesposobili, razen tega so metali v Ljubljano železniške prage in drug material.

Mislil, da če bi ugotavljali, od kdaj so navedene žage pri nas v rabi, bi lahko ugotovili, da jih še nekaj let po vojni ni bilo.

Ne morem mimo govora tov. Kirna, ki ga je imel na komemorativni obletnici žrtvam preserskega procesa v Gramozni jami. Med drugim je dejal, da je bil omenjeni eksploziv pridobljen v akciji na Lož 19.10.1941. Akcijo je vodil Ljubo Šerčer. (Eksploziv naj bi bil prenešen v Krim). Zgodovina o akciji na Lož je zelo lepo opisana, zato mislim, da bi moral biti tov. Kirn o tem seznanjen, kakšne težave so nastale zaradi visoko zapadlega snega, kljub zelo uspehi akciji.

Ce torej hočemo našim znancom zapustiti čistost našega brezkompromisnega boja in svetlost revolucije iz časa NOB, moramo to zgodovino, ki še vedno ni dokončana, budno spremljati, da se ne bi vrivale razne deformacije.

Prav bi bilo, da se takšni in podobni primeri čimprej razčistijo, zato predlagam pisu, da ta tekst pravilno naravna in posreduje v knjigi.

JOŽE MRAVLJE
Jezero 12

Kdo bo popravljaj zgodovinske neresnice?

Smo v dneh obnavljanja spomina na dogodke pred osemindesetimi leti v zvezi s prihodom 14. divizije na Štajersko. In ob tej priložnosti se spet ponavlja stara napaka in zmota, češ da je padel dne 22. februarja 1944 Karel Destovnik-Kajuha na ali pri ali v Belih vodah. Ne, Kajuha je padel v Žlebnikovi domačiji, ta pa leži na območju Zavodnja, na zavodnjem pokopališču je bil tudi pokopan. Z Žlebnikove domačije je po stezi bližnjici na Bele vode kar skoraj uro hoda, pri tem pa je treba prekoračiti globoko sotesko Hudoga potoka, ki ostro deli območja Zavodnja in Slemenca od Belih voda, se pravi, da ni niti prav nobene stične omejitve ali zemljepisne povezave teh dveh območij. Do

Žlebnika pelje vozna pot prek Zavodnja, medtem ko pelje na Bele vode cesta skozi Šentflorjanski graben. To pa sta dve povsem drugi smeri in tudi ne obstaja neposredna cestna povezava med Zavodnjem oziroma Žlebnikovino in Belimi vodami. Je bilo mar komu poetično in prikupno ime »Bele vode« tako všeč, da je izbral ta kraj za kraj tragične smrti partizanskega pesnika Kajuha? Kakorkoli že prav in pošteno – tudi do krajanov Zavodnja – bi bilo, da javna občila ali učbeniki ne ponavljajo več te zmote z napačnim navajanjem kraja smrti pesnika Kajuha. Pošteno do zgodovinske resnice!

MILAN GUČEK
Ljubljana

Pripis uredništva

Tovarišu Gučku se vsekakor zahvaljujemo za opozorila glede pomembnih krajev in datumov iz naše revolucionarne narodne zgodovine. Škoda, da zgodovinske resnice prihajajo na plano šele po štiridesetih letih. Podatki se kar nekako ukoreninijo v ušesih že v osnovnošolskih klopih. Tako so na primer Bele vode kot kraj tragične smrti Karla Destovnika-Kajuha še v marsikaterem učbeniku, tako tudi v Slodnjakovem Slovenskem slovstvu, ki pa ga bolj kot v osnovnih in srednjih šolah uporabljajo študentje slavistike na akademijah in fakultetah.

Uredništvo

Ali bomo kdaj videli film o Dražgošah?

Odmev na »V Dražgoški bitki moramo zmagati mi«, 4. štev. TV-15.
V celoti se strinjam s član-

kom, ki ga je napisal tovariš Slavko Smerdel iz Krškega: »V Dražgoški bitki moramo zmagati mi.«

Zlasti mi borci ne moremo razumeti, da se snemanje filma o dražgoški bitki ni nadaljevalo, seveda s pripombo, da ni denarja. Osebnost pa menim, da to ni resnica. Za snemanje tega filma je denar bil zagotovljen, je pa vprašanje, čemu je ta denar služil oziroma kdo ga je porabil. Dobro se še vsi spominjamo, kakšne so bile kritike okoli tega snemanja filma in porabe denarja in to javno v časopisju, seveda brez objave imen tovarišev, ki so to zakrivali.

Se najbolj je žalostno, da film ni bil gotov za 40. obletnico dražgoške bitke, ki je bila v mesecu januarju 1982. Vemo, da se vsako leto ob tej priložnosti organizirajo pohodi »Po poti heroja Kebeča« in partizanske Jelovice. Ti pohodi in tovariška srečanja se organizirajo skupno in z medsebojnim sodelovanjem ZRVS, ZZB NOV, JLA in vseh ostalih struktur iz Slovenije in drugih republik.

Kot borcu NOV mi ni vseeno, ali bomo prikazovali naš film, ki je pomemben, zlasti za našo mladino, ki jo moramo in jo tudi vzgajamo v našem samoupravnem socialističnem duhu, zlasti na izkušnjah iz NOB in naše so-

cialistične revolucije, ali pa bomo uvažali tuje filme z divjega Zahoda, ki v nobenem primeru ni pomemben za našo današnjo generacijo.

Bil sem udeležen v bitkah na Hrvaškem, v BiH, ter tudi v Sloveniji za osvoboditev Ilirske Bistrice in Trsta ter še drugih krajev v Sloveniji. Ni mi vseeno, ali bo posnet film o tej legendarni dražgoški bitki.

Cas beži naprej, mi kot kaže pozabljam, kaj smo bili. Ali nas je res denar pokvaril, da celo pozabljam našo NOV in socialistično revolucijo? Če to ne bomo ohranili in našo mladino vzgajali v socialističnem duhu in na izkušnjah iz NOB, verjemite, da se nam lahko zgodi, da se mladina obrne v drugo smer. Zato predlagam, naj se v celoti ugotovi, kdo je bil kriv za to, da se snemanje ni nadaljevalo, kje je denar in kdo ga je porabil. Naj se to ugotovi in obvesti javnost. Naj se denar zagotovi in snemanje nadaljuje, seveda s pripombo, da morajo biti tovariši, ki so vse zakrivali, pošteno kaznovani in morajo vrniti denar družbi.

DUŠAN VLADIČ,
st. Krško

Pomoč ob pravem času

Pred kratkim so delavci temeljnih organizacij Slovenijales – trgovina v Ljubljani, ki imajo svoje sedeže v SR Sloveniji, prevzeli pokroviteljstvo nad osnovno šolo na Šentviški gori.

Od leta 1969 je pokroviteljstvo imela delovna organizacija Proles, ki je z združitvijo leta 1978 postala temeljna organizacija Slovenijales. Na njen predlog so zbori delavcev vseh TOZD in delovne skupnosti prevzeli pokroviteljstvo nad šolo.

Kaj je vodilo delavce Slovenijales, da so se enotno odločili za prevzem pokroviteljstva? Predvsem globoko prepričanje, da bi tako prispevali k razvoju in obstoju te šole in razvoju naselij na Planoti, da bi tudi na ta način poravnali del dolga, ki ga dolgujemo tem ljudem in krajem, ki so se kot en mož odzvali pozivu Partije in OF in se uprli okupatorju. V boju proti njemu so žrtvovali številna življenja in skoraj vse premoženje. Za uporne planotarje pa se odpor ni začel leta 1941, temveč že davno prej. Upri so se italijanskim fašistom, ki so s silo hoteli zatreti slovensko besedo in misel. O tem, o delu revolucionarjev, o boju članov organizacije TIGR med obema vojnoma je v TV-15 pisal domačin in partizan Ervin Pervanja.

Šentviška planota je med NOB služila kot zavetje številnim partizanskim enotam, organom oblasti, predvsem baškega okraja. Tu so številni pomniki, ki pričajo o dogodkih med NOB. Tu je tudi lična brunarica, ki je postavljena na mestu, kjer je delovala kurirska postaja P-21.

Partizani, ki smo med vojno bili na Planoti, smo se počutili kot doma. Naleteli smo na prijazne ljudi, ki so nam nudili streho in skromni prigrizek, ki so si ga odtrgali od svojih ust. Tu smo tudi prišli do potrebnih informacij.

Ceprav je Planota po osvoboditvi doživljala podobno usodo kot drugi hribovski kraji, vasi so se praznile, mladi so odhajali v dolino, se tam zaposlovali in ustvarjali svoje družine, se je pred leti plaz odseljevanja ustavil in počasi so se ljudje začeli celo vračati. Ob veliki podpori družbe in občanov samih so dobili sodobno asfaltrano cesto s Slapa ob Idriji in po Planoti, imajo avtobusno povezavo, ki vozi otroke v domačo šolo in delavce v dolino. Na Pečinah je nastal obrat Metalfleksa, ki daje kruh številnim domačinom. Z lastnim delom in prispevki so pred kratkim predali svojemu namenu vodovod. Po zaselkih vseh treh krajevnih skupnosti – Šentviška gora, Pečine in Ponikve, je čedalje več novih hiš in gospodarskih poslopj. Vse to je dokaz, da želijo ljudje tu živeti in delati in da zaradi svoje pridnosti in družbene podpore ti kraji niso prepuščeni izumiranju.

Prav s prevzemom pokroviteljstva pa bodo delavci Slovenijales s svojo gmotno in moralno podporo skušali prispevati in pomagati, da bi ti ljudje in kraji še naprej živeli in se razvijali, kar med drugim jamči tudi mladi rod, ki si v šoli nabira znanje za jutrišnji dan.

ZDRAVKO VIDRIH
Majde Vrhovnikove 24
Ljubljana

Dr. Vladimir Bakarić sedemdesetletnik

Natanko osmega marca je izpolnil revolucionar, borec in desetletja eden najbolj neumornih partijskih delavcev, narodni heroj dr. Vladimir Bakarić sedemdeset let. Ni posebno visoka starost za današnji čas, ko živimo vse dlje. Toda v teh njegovih letih se je nabralo izkušenj iz živega dela za ustvarjanje nove družbe takšno bogastvo teoretičnih dognanj in tudi praktičnih potrditev, da je teh sedem desetletij tem bolj dragocnih.

Dr. Vladimir Bakarić je s svojim znanstveno-raziskovalnim delom na področju vprašanj razvoja socializma prispeval velik delež k odpiranju obzorij našega konkretnega razvoja samoupravne socialistične in neuvrščene družbene skupnosti narodov in narodnosti.

Rodil se je 8. marca 1912. leta v Veliki Gorici na Hrvaškem. Doštudiral je pravo in opravil tudi doktorat iz pravnih ved v Zagrebu. Vsa leta šolanja, v srednji in nato na visoki šoli je bil vključen v napredno mladinsko gibanje, v študentskih letih pa je postal tudi aktivist in član KPJ. Kaj kmalu je postal organizator številnih delavskih in študentskih akcij, stavk ter demonstracij. Od 1935. leta, ko je postal sekretar partije na zagrebški univerzi, so se njegove partijske naloge nizale druga za drugo. Ob prihodu tovariša Tita na čelo jugoslovanske partije je najtesneje sodeloval z njim. V času NOB je bil med drugim tudi komisar glavnega štaba NOV in PO Hrvaške, član Avnoja in Nkoja. Vsa povojna leta je eden vodilnih jugoslovanskih politikov in mislecev, ki s svojo preudarno besedo prenekaterekrat ostro zaseče sredi naših vsakdanjih problemov.

SLOVENJ GRADEC

Odpravimo
arhitektonske ovire

V nabito polni dvorani trgovskega podjetja »NAMA« v Slovenj Gradcu je bila 13. 2. 1982 letna konferenca društva invalidov občine Slovenj Gradec, katere se je udeležil tudi predstavnik republiškega društva invalidov Slovenije Martin Zupančič, predsednik društva, je med drugim povedal nekaj podatkov o društvu: včlanjenih je 360 invalidov, na novo je včlanjenih 55 članov, umrlo jih je 10. Upokojenih invalidov je 156.

V naše društvo se invalidi radi vključujejo. Dobro se zavedajo, da lahko le organizirani utrjujejo svoje mesto in družbeno vlogo ter se borijo za svoje pravice na področju invalidskega varstva. Vse večja angažiranost društva invalidov in nenehna zahteva le-teh lahko veliko pripomore k bolj humanemu urejanju našega okolja – k odpravi arhitektonskih ovir, ki so za invalide in starejše osebe še vedno najbolj boleča točka.

V naši občini ugotavljamo, da OZD dokaj uspešno rešujejo ter premeščajo delavce, katerih delovna sposobnost je zmanjšana, na njim primerna delovna mesta.

Se posebej se bomo morali angažirati na področju varstva delovnih invalidov.

Letovanje omogočimo našim članom v domu v Strunjanu. Z razširitvijo domskih kapacitet je za letovanje naših članov še več možnosti.

V lanskem letu smo priredili srečanje za težke invalide v Kotljah. Vsi invalidi, ki so se srečanja udeležili, so bili z organizacijo in počutjem zadovoljni. Pripravili smo jim zabavni program. Organizirali smo tudi srečanje vseh invalidov v Mislinji.

Za mednarodni dan invalidov smo priredili kulturno zabavni program za invalide in starostnike, ki so v domu v Črncih pri Dravogradu. Invalidi in starostniki si želijo, da jih še večkrat obiščemo.

V mesecu juniju smo organizirali razstavo amaterskih likovnih in ročnih del društva invalidov v prostorih Ljubljanske banke Slovenj Gradec.

Po številu bogata udeležba na vsaki prireditvi je dokaz, da je našim invalidom družabno življenje še kako potrebno.

ADOLF ANKON

PODANOS

Oddolžimo se jim
s spominom

Krajani Podnanosa smo 7. marca proslavili 39-letnico smrti legendarnega heroja Janka Premrla-Vojka in se obenem spomnili tudi na praznik žena.

Predsednik ZB NOV tovariš Kazimir Božič je v govoru dejal, da je v letu 1983 predvideno odkritje spomenika Vojku in vsem padlim tega kraja. Ker se nahajamo v težkem gospodarskem položaju, je pozval vse prisotne, da pri delu sodelujejo finančno in materialno. Odkritje spomenika bo možno le s sodelovanjem krajanov in širše družbene skupnosti, kajti Vojko ni bil le heroj Podnanosa, temveč cele Primorske, cele Jugoslavije. Kipar je z delom že začel, zdaj pa se bo treba lotiti zemeljskih del, ki jih bodo krajinj opraviili sami. Spomenik bo postavljen pred osnovno šolo.

Na proslavi so nastopali z lepo ubranim programom učenci osnovne šole Podnanos in zgor-njevopavski mešani zbor. Posebno zadovoljne so bile mamice v drugem delu programa, ki je bil posvečen prav njihovem prazniku.

P. A.

STRANICE

Čuvali postajo v
tajnosti

Člani krajevne organizacije ZB NOV Stranice so se dogovorili, da bodo odkrili spominsko obeležje kurirski postaji TV-33 S, ki naj bi bilo v neposredni bližini šole.

Kurirska postaja je bila ustanovljena jeseni leta 1943 v Lipi na Frankolovem. Med ustanoviteljji je bil tudi domačin Ivan Vaukner-Zdravko, prvoborec, ki je bil tudi komandir postaje (z manjšimi presledki) do osvoboditve. V začetku aprila se je postaja preselila na Stranice in tu delovala do konca vojne.

Spomenik naj bi bil v čast in ponos krajanom Stranice, ki so tako nesebično pomagali kurirjem postaje in čuvali njeno tajnost, da ni bila nikoli odkrita, čeprav je bila na zelo izpostavljeni točki – od glavne ceste Celje-Maribor je bila oddaljena le okrog 800 m zračne linije.

Našim potomcem naj bo obeležje pomnik, da bodo čuvali in branili pridobitve naše revolucije.

Odkritje spomenika bo predvidoma 27. aprila 1982.

ADOLF ADAMIČ

NOVA GORICA

Pisanje krajevnih
kronik dobro
napreduje

Na nedavni seji odbora bivših aktivistov OF za Kanalsko-Čepovansko okrožje je bila glavna tema razprave, kako poteka pisanje krajevnih kronik. To je njihova sedanja osrednja naloga, da čim bolj verno zabeležijo in otmajo pozabi pričevanja še živih nekdanjih aktivistov OF, katerih vrste se iz dneva v dan bolj redčijo. Zbrati in urediti pa je treba tudi vse pisane dokumente.

Pripravljajo si, da bi vsaka vas imela zapisano svojo krajevno kroniko, v kateri naj bi bili zajeti vsi najvažnejši dogodki iz časa NOB. To naj bi bilo izročilo naše borbe mladim in zgodovinski vir bodočim raziskovalcem o nekem kraju in času. Pri svojem delu pa zapisovalci in zbiralci gradiva često naletijo na težave, ker so marsikje prvi organizatorji OF že pomrli. Drugod pa se pojavljajo nasprotovanja posameznikov, ki nikakor ne morejo ali nočejo razumeti, da ni vsa zgodovina nekega kraja dana njim v zakup, temveč ja naša – skupna. Zato mora biti čimbolj realna, objektivna in resnična, pa čeprav tudi koga prizadene.

Po treh letih dokaj intenzivnega dela – posamezniki pa zbirajo gradivo že več let – sta sedaj že dokončani kroniki za Lokve in Lokovce. Slednja bo v letošnjem letu izšla pri Goriškem muzeju v knjižni obliki. Dobro napredujejo z delom in zbranim gradivom je že precej gradiva tudi v drugih vaseh. Le v Kalu nad Kanalom in v dolini (Deskle, Plave) je zastalo.

Poleg krajevnih je v pripravi še skupna kronika Kanalsko-Čepovanskega okrožja, ki je v času NOB zajemal kraje med Sočo in Čavnom. Tudi ta bo predvidoma končana še letos. Pomembnejši dogodki iz teh krajev pa bodo zajeti še v monografiji celotnega Severnoprimskega okrožja.

CVETKA MRAK

SMREČJE

Po stopinjah
očetov

Minulo nedeljo, ko je bila v Smrečju, nedaleč od Turjaka, spominska slovesnost v spomin Angeli Logar in Angeli Možek, se je svečanosti udeležila tudi pohodna enota I. bataljona II. SNOUB Ljubo Serčer, ki že petnajsto leto zvesto ohranja in nadaljuje tradicije NOB. V enoti sami krepki fantje in dekleta, tudi možje in žene. Kar trije pari – pohodniki so se poročili prav v času pohodov in »ohceti po partizansko« so ostale vsem v spominu. O sami pohodni enoti so nam povedali:

Anton Jaklič, komandant pohodne enote: »V enoti sem že 10 let in kot sinu aktivista-odposlanca kočevskega zbora mi je v čast in ponos, da se lahko udeležujem pohodov po poteh očetov, katerega je ubila črna roka. S številnimi pohodi negujemo tradicije NOB in slavne brigade Ljube Serčerja, to pa ni obveza samo nas pohodnikov, temveč množice mladih, ki pa ima dostikrat premalo posluha za sodelovanje.«

Branka Burkat: »Po zaslugi moža sem se tudi jaz vključila in v enoti sem že 10 let, na skrbi imam kuhinjo. Težko rečem, kateri pohod mi je bil najljubši, pri vsakem je čutili bratstvo, enotnost in ljubezen. Nepozabne so »partizanske ohceti« in upam, da bo še kakšna. Delo kuharice je pri množičnih pohodih bolj težavno, vendar je ob pomoči tovarišev in komandanta delo lažje.«

Franc Burkat, komisar zdajšnjega bataljona pohodne enote: »Leta 1967 sem s tovariši organiziral prvi pohod od Turjaka v Zapotok. Oče je bil borec Serčerjeve brigade in od tod tudi ideja o ustanovitvi pohodne enote. Med pohodi obiščemo številne partizanske kmetije in lahko rečem, da so takšni obiski ganljivi. Žal pa imamo velikokrat premalo posluha s strani KO ZSM in staršev, ki ne pustijo mladih na pohode.«

Vsi pohodniki so v večini člani ZK, patronat nad pohodno enoto pa imata mentorja-borca Serčerjeve brigade Franc Usenik in Matija Cimperman. V enoti so zastopane vse narodnosti. Ob koncu naj dodam še to, da pri organizaciji požrtvovalnim članom pohodne enote pomagata tudi SO Vič-Rudnik in OO ZBZ NOV.

JOŽE ČURIN

CELOVEC

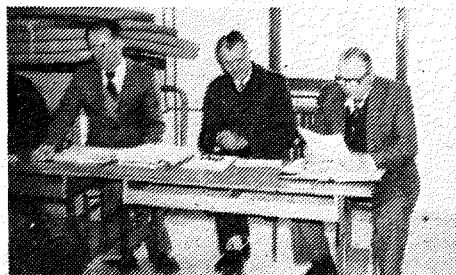
Spominski pohod
»Arihova peč«

Več sto ljudi se je udeležilo četrtega spominskega pohoda »Arihova peč« na Bleščečo planino. Kljub obilici novzaprtega snega je organizatorjem – Slovenski športni zvezi, Slovenskemu planinskemu društvu in prosvetnemu društvu »Rož« iz Sentiakoba – uspelo urediti gaz s Hodnine pri Področici mimo partizanskega bunkerja pod Arihovo pečjo do planinske kočje na Bleščeči planini in spet nazaj.

Okoli osemdeset smučskih tekačev se je že prej udeležilo teka na Hodnini, pred začetkom pohoda pa so s kratkim kulturnim sporedom počastili spomin osmih padlih partizanov in se spomnili 40-letnice nasilne izselitve koroških Slovencev in njihove vključitve v protifašistični upor slovenskega naroda.

Med udeleženci pohoda je bila že četrta večja skupina iz Dolskega pri Ljubljani, pohodniki so prišli tudi z Jesenic in iz drugih krajev Slovenije, radovljiški mladinci pa so na Bleščečo planino prišli s planinsko štafeto, ki bo za dan mladosti v Beogradu končala svojo pot po jugoslovan-skih vrhovih.

VRHPOLJE PRI MORAVČAH

Vse pripravljeno
za volitve

V krajevni skupnosti Vrhpolje-Zalog v občini Domžale zaslužio postopki evidentiranja kandidatov dobro oceno. V roku so bile opravljene temeljne kandidacijske konference. Na vseh je bila udeležba dobra. Ugodna je tudi struktura predlaganih delegatov za delegatske funkcije DPZ občine ter razne vodilne funkcije v skupščinah DPS in skupščinah samoupravnih interesnih skupnosti. Med evidentiranimi možnimi kandidati je zastopana mladina, žensk je skoraj 15 odstotkov, nekaj je borcev, povprečna starost je nad 30 let. S podpismi pristopnih izjav kandidatov nismo imeli težav.

Krajevna skupnost je na svoji seji določila krajevno volilno komisijo, dve volišči in osem volilnih odborov. Volitve bodo 14. marca.

Pridimo vsi na volišče in s tem dokažimo, da smo dobri državljani in da hočemo živeti v miru.

PTUJ

Trdno stkane vezi
prijateljstva

Povrnimo se v leto 1961. Tedaj so se prvič sestali predstavniki občin Ormoža, Čakovca, Varaždina in Ptuj ter se dogovorili za medsebojno sodelovanje. To sodelovanje se je v glavnem razvijalo na področju medsebojnih športnih in kulturnih srečanj. Bila je to, lahko bi dejali, enkratna manifestacija bratstva, kajti vsako leto je bilo to srečanje drugje. Izmenjavale so se kulturne ekipe in športniki tudi na podeželju, ne le v občinskih središčih. To sodelovanje se je nato iz leta v leto bolj razvijalo, se širilo med delovnimi ljudmi.

Danes medsebojno sodelujejo občine iz dveh republik na mnogih toriščih dela. Medsebojno se obiskujejo v delovnih kolektivih, prirejajo razna srečanja, snujejo vedno nove oblike medsebojnega sodelovanja, ki trajajo kar skozi vse leto. Vsako leto pa je seveda v naprej določena občina, kjer se sicer odvijajo srečanja, ki postajajo prava manifestacija bratstva, o katerem je tovariš Tito tolikokrat govoril ter ga spodbujal, ker vodi k monolitnosti in pa seveda tudi obrambni sposobnosti naše samoupravne socialistične domovine.

Ni torej odveč, če kar zapišemo, katere občine so se doslej že odločile, da medsebojno sodelujejo: Čakovec, Koprivnica, Krapina, Ormož, Slovenska Bistrica, Lendava, Maribor-Težno, Smarje pri Jelšah, Varaždin in Ptuj. Skupno torej je enajst občin. Ker letos poteka, lahko bi dejali, že jubilejno leto, bodo zato med drugim vse sodelujoče občine med seboj pripravile razstavo fotografij, ki bodo na ogled v vseh med seboj sodelujočih občinah. Brez dvoma si bo to razstavo ogledalo povsod mnogo ljudi, ki se bodo tako na res najbolj verodostojen način seznanili z vsemi oblikami medsebojnega sodelovanja bratskih občin. FRANJO HOVNIK

Vabila

V sredo, 24. februarja 1982, je bila prva seja Odbora za organizacijo proslave 40-letnice ustanovitve prvih SNOUB, II. grupe odredov in odredov NOV in POS, ki ga je imenoval republiški odbor ZZB NOV Slovenije. Odbor sestavljajo delegati enot NOV in POS ustanovljenih 1942. leta in delegati vodstev DPO Slovenije in mesta Ljubljane.

Odbor je sklenil v dogovoru z RK SZDL Slovenije in RO ZZB NOV Slovenije, da se proslava organizira v okviru že tradicionalnih prireditvev »Pohoda po poteh partizanske Ljubljane« 8. maja 1982 na Trgu osvoboditve.

Proslavi bodo prisostvovali pripadniki enot, ki so bile ustanovljene leta 1942, predstavniki vseh enot NOV in POS s prapori, delegacije mladinskih pohodnih enot, enote, ki imajo domil v Ljubljani, enote, ki so osvobajale Ljubljano, Titovi oficirji in gostje.

Proslava naj bi imela slavnostni del (poudarek na prispevku teh enot v NOB), kulturni program, predvidoma pa bi organizirali tudi tovariško srečanje.

Ustanovili so naslednje komisije:
– za finančno-gospodarsko poslovanje
– za agitacijo in propagando
– udeležbo in zbor in
– organizacijo tovariškega srečanja

Sestanek je vodil general Dušan Gorkič, predsednik koordinacijskega odbora odborov enot in služb NOV in POS pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

V. M.

Vabilo za sedmi zimski pohod na Porezen, ki bo v nedeljo, 21. marca 1982

V sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami iz Cerknega, brigade Srečka Kosovela, Gorenjskim vojnim področjem, inženirskim bataljonom 31. divizije in Planinskim društvom Cerkno organiziramo sedmi zimski pohod na Porezen.

Pri spomeniku na vrhu Porezna bo ob 11. uri slovesnost v spomin na padle borce za svobodo. Prihodi na Porezen so iz naslednjih smeri: Iz Cerknega preko Selške doline, Davče, Vrhovčeve in Jurežve kmetije ali iz Petrovega brda do vrha Porezna. Iz Baške grape pa bo pot trasirana, smer Podbrdo-vas Porezen in do vrha Porezna. Zaradi varnosti se je treba na dan pohoda strogo držati označene poti.

Zdravstvena služba bo pri domu na Poreznu in pri lovski koči na Sašn. Na dan pohoda bo direkten prenos radia zveze s Cerknim. Za pohod smo v dogovoru z ambulantami, da bodo dežurne (Zelezniki, Cerkno, Podbrdo, Tolmin in Idrija). Hrana iz nahrbtnika. Topel čaj bo na razpolago brezplačno.

Udeležence pohoda opozarjamo, da je koča pod snegom in bivanje v njej ni mogoče. Priporočamo zimsko opremo in dobro obutev.

Posebno opozorilo glede varnosti: vsak pohodnik gre na svojo lastno odgovornost. Upošteva naj varnostne nasvete planincev in gorske reševalne službe. Želimo, da se pohoda udeleži čimveč borcev, mladine, planincev, pohodnikov JLA in TO.

Na svidenje na Poreznu ob vsakem vremenu. Odbor

V soboto, 13. marca, bo v Občicah 6. smučarski roški tek za pokal TV – 15. Hkrati pa bodo imeli pionirji in pionirke dolenjsko posamično in ekipno prvenstvo na tri ali štiri kilometre dolgi progi. Na šest kilometrov dolgi progi pa se bodo v posebni kategoriji pomerili borci in kurirji, pol ure za njimi pa bodo štartali rekreativci. Vsi štarti bodo skupinski.

Tekmovalne proge so speljane po nezahtevnem ozemlju med Občicami in Poljanami. Zborno mesto za vse udeležence je na parkirnem prostoru pred hotelom v Dolenjskih Toplicah ob osmi uri.

Najboljši ekipi pionirjev in pionirk bosta prejeli Plaketo kurirjev Slovenije, najboljši posamezniki pa pokale, ki so jih poleg našega urništa darovali še občinski odbor ZZB NOV Novo mesto, Občinska konferenca ZRVS Novo mesto in GG Novo mesto.

Se vabijo borcem o tekačem na smučeh. Tudi letos bo iz Ljubljane v Občice in nazaj peljal poseben avtobus Slavnika iz Kopra. Za vse tekmovalce bo prevoz brezplačen, v Občicah in njeni okolici pa boste obiskovali partizanske mamice. Pionirji in pionirke osnovne šole Baze-20 v Dolenjskih Toplicah vam bodo pripeli nageljne in vas povabili na slavnostni zaključek tekmovanja v dvorano njihove šole.

V osrčju Kočevskega Roga pa so pripravljene tudi rezervne proge.

Tako kot lani bo štartni strel sprožil narodni heroj Jože Borštnar.

Borke in borci artilerijske
brigade 4. armade!

Vsi, ki živite na območjih ljubljanskih občin, pošljite ali sporočite svoj naslov iniciativnemu odboru: Leon Hvala, Topniška 21, 61000 Ljubljana, telefon 310-094.

Anton Štirn

Decembra lani smo se na pokopališču na Zgornjem Jezerskem poslovili od Antona Štirna, rojenega leta 1912 na Možjanci pri Kranju. Bil je bорец Zahodnokoroškega odreda in graditelj bolnišnice »Krtina« v gozdovih Komatevce. Za delo med NOB in po vojni je prejel vrsto odlikovanj in priznanj.

Vika Jeram

Na pokopališču v Orehku smo se poslovili od aktivne družbenopolitične delavke Vike Jeram z Jesenic. Aktivistka je bila že od leta 1941 in leta 1942 sprejeta v KPJ. Bila je zelo delavna na vseh področjih, tako med vojno in po vojni, zato je prejela več priznanj.

Drago Tržan

V letalski nesreči na Korziški je umrl Drago Tržan. Pokopali smo ga na njegov 59. rojstni dan. Poleti leta 1944 se je vključil v NOV in bil bорец Kamniško-zasavskega odreda, od januarja leta 1945 je bil v KNOJ-u.

Pavla Pertovt

Januarja je v 81. letu umrla Pavla Pertovt iz Dobračeve pri Zireh. Bila je zavedna in poštena slovenska ženska. Spomladi leta 1943 se je vključila v delo NOG in pomagala možu pri delu v gospodarski komisiji. V NOV sta bila tudi njena dva sinova.

Ana Razpet

Konec preteklega leta smo se poslovili od Ane Razpet z Orehka. Za NOB je aktivno delala od leta 1942.

Franc Mulej

Na pokopališču v Zgornjih Gorjah smo se januarja poslovili od Franca Muleja, rojenega leta 1901. V NOB se je vključil leta 1941 in delal kot telenec vse do vstopa v Prešernovo brigado.

Janez Pretnar

V 74. letu je umrl Janez Pretnar iz Spodnjih Gorij. V NOB se je vključil leta 1942. Od njega smo se poslovili januarja v Zgornjih Gorjah.

Vinko Grabner

Na pokopališču v Domžalah smo se septembra lani poslovili od borca in revolucionarja, komuniste in tovariša Vinka Grabnerja. Rodil se je leta 1918 v Makarski. Težke socialne razmere so ga kmalu pripeljale v napredno delavsko gibanje in tako je že leta 1939 postal član SKOJ. Dve leti kasneje je postal član KPJ in v prvih dneh vstaje začel aktivno delati za NOG. Leta 1942 je šel kot bорец v Biokovski odred Dalmatinske brigade in z njo prišel v sestavi 1. proletarske brigade. Sodeloval je v številnih bojih na Neretvi, Sutjeski, Drvarju in bil dvakrat ranjen. Za svoje delo je prejel dva reda za hrabrost, partizansko zvezdo, medaljo za slug za narod in plaketo za boj na Sutjeski.

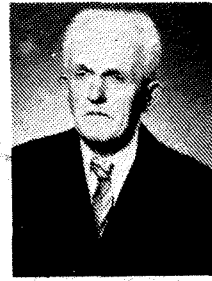
Franc Bukovec

Septembra lani smo se na ljubljanskem pokopališču poslovili od Franca Bukovca, nosilca spomenice 1941, rezervnega kapetana 1. klase ter člana ZB NOV Medvode. Rodil se je pred 72 leti v Gradišču na Dolenjskem. Takoj po okupaciji naše domovine je začel zbirati orožje in municijo ter se spomladi 1941 priključil prvim borcem na Mokrcu in Krimu. Marca leta 1943 je bil ujet na terenu Zelimlje, zaprt na Pijavi gorici, Igu in kasneje v koncentracijskem taborišču Jembach. Jeseni leta 1943 je s tovariši pobegnil iz taborišča in se priključil partizanom 31. divizije. Bil je komisar čete in komandir minerske enote do osvoboditve. Za svoje delo je bil petkrat odlikovan.

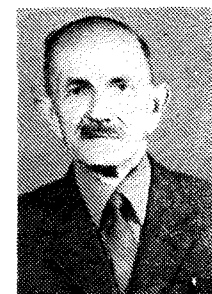
Alojz Likar

Avgusta lani smo se poslovili od Alojza Likarja, rojenega na Predmeji leta 1913. Vpoklican je bil v italijansko vojsko, po kapitulaciji Italije se je vključil v prekomorsko brigado, kjer se je boril vse do osvoboditve. Bil je odlikovan.

Tomaž Kavčič

V 85. letu je decembra lani umrl Tomaž Kavčič iz Ledinice pri Zireh. Preživel je vse strahote dveh svetovnih vojn. Leta 1943 se je aktivno vključil v delo NOG. Bil je član vaškega odbora OF Ledinica in član gospodarske komisije. Za svoje delo je prejel odlikovanje.

Rudolf Peternelj

V 83. letu je umrl Rudolf Peternelj z Jesenic. V prvi svetovni vojni se je boril na Tirolskem. Leta 1942 je bil sprejet v KPJ. Med NOB je aktivno sodeloval v svojem kraju. Tudi po vojni je bil v prvih vrstah za obnovo domovine. Bil je odlikovan.

Franc Štrekelj

Decembra lani smo se na pokopališču »Barbara« na Prevaljah poslovili od Franca Štreklja, rojenega leta 1904. Bil je eden prvih kmetov, ki je pričel sodelovati z NOB. Aretiran je bil leta 1943 in odpeljan v gestapovske zapore Prevalje, nato v Celovec, Dachau in Mauthausen, od koder se je vrnil po osvoboditvi.

Lovro Žemva

Rodil se je leta 1911 v Zgornjih Gorjah. V NOV je stopil maja 1944 in bil bорец Zahodnokoroškega odreda. Kot vnet smučar-reprezentant se je v času med obema vojnama in po osvoboditvi vključil v aktivno dejavnost TVD Partizan Gorje. Za svoje delo je bil dvakrat odlikovan. Pokopali smo ga decembra lani v Zgornjih Gorjah.

PRAVNI SVETOVALEC

Š. V. I. Manjka mi nekaj let do upokojitve. Obseg dela, ki ga opravljam, se krči in zato dobivam manjši osebni dohodek. Slišala sem, da se v zadnjih petih letih pred upokojitvijo osebni dohodek ne sme znižati. Ali je to res?

ODGOVOR: Po zakonu je osebni dohodek odvisen od rezultatov delavčevega dela in njegovega osebnega prispevka k povečanju dohodka organizacije, v kateri dela, uporablja pa se tudi načelo solidarnosti. Prav zaradi načela solidarnosti predvidevajo številni samoupravni akti organizacij združenega dela, da se v zadnjih petih letih pred upokojitvijo ne smejo delavci razporediti na taka delovna mesta, kjer bi zaslužili manj kot na prejšnjih delovnih mestih, ali da se jim v tem času izplačuje enak osebni dohodek, čeprav zaradi starosti ne morejo več dosegati prejšnjega učinka. Z zakonom to vprašanje ni urejeno in je odgovor na vaše vprašanje odvisen od ureditve pa samoupravnih splošnih aktih organizacij, v kateri delate. Pozanimajte se o tem pri samoupravnih organih ali sindikalni organizaciji.

R. V. Š. Po kapitulaciji Italije ste služili v angleški vojski v Afriki. Ali se vam ta čas res ne more šteti v posebno dobo, ker se kot pripadnik zavezniške vojske niste udeleževali bojev na fronti?

ODGOVOR: Po 144. čl. temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju se čas, ki so ga zavarovanci – jugoslovanski državljani od 6. 4. 1941 do 15. 5. 1945 prebili v zavezniških vojskah, šteje v posebno dobo, in sicer v dvojnem trajanju, če so se vrnili v Jugoslavijo do 31. 12. 1957. Toda po navodilu o kriterijih za natančnejše določanje časa, ki se po členih 29 – 32 zakona o pokojninskem zavarovanju šteje za pokojnino, se prizna dvojno čas v zavezniških vojskah samo tistim zavarovancem, ki so se udeležili bojev na katerikoli zavezniški fronti, in se ne more priznati dvojno za pokojnino čas, ki ga je zavarovalec prebil v zavezniških vojaških formacijah, ki so bile med vojno stacionirane na območju izven dosega vojnih operacij.

V. V. Ng. Z ženo in tremi odraslimi otroki živim v družbenem stanovanju. Zgradili smo enodružinsko stanovanjsko hišo, v katero se nameravam preseliti, v sedanjem stanovanju pa bi ostal sin, ki se je medtem poročil, s štiričlansko družino. Od njega pa zahtevajo participacijo. Kateri predpis to predvideva?

ODGOVOR: Po zakonu o stanovanjskem gospodarstvu mora vsakdo, ki pridobi stanovanjsko pravico na stanovanju v družbeni lastnini oziroma se preseli v večje ali večvredno stanovanje, prispevati lastna sredstva glede na vrednost stanovanja in v skladu s svojim socialnim in zdravstvenim stanjem ter ekonomskimi možnostmi. Ta sredstva so vračljiva. Pogoji, merila, kriteriji ter postopek za določitev višine ter načela lastne udeležbe se določijo s temelji plana stanovanjske skupnosti. Ko boste kot imetnik stanovanjske pravice na družbenem stanovanju zapustili to stanovanje in se preselili v novo hišo, bo nov imetnik stanovanjske pravice lahko postal vaš sin, ki je doslej živel z vami. Glede tega ne bo težav, saj je očitno, da vaša nova hiša nima toliko prostorov, da bi se vanjo lahko vselili vsi sedanji uporabniki družbenega stanovanja. Toda vaš sin bo po omenjenem zakonu moral za pridobitev stanovanjske pravice plačati lastno udeležbo ne glede na to, da gre za staro stanovanje.

A. P. R. Ste borka NOV pred 9. 9. 1943. Imate 10 let in 2 meseca zavarovalne dobe ter 3 leta in 6 mesecev posebne dobe. Vaš mesečni osebni dohodek znaša le okoli 6.000 din. Ali ste upravičeni do borčevskega dodatka?

ODGOVOR: Eden od pogojev, da se bорец NOV pred 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943 (Slovensko Primorje) za čas, ko so v delovnem razmerju s polnim delovnim časom, prizna dodatek za borce, je, da imajo najmanj 15 let pokojninske dobe in od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, pri čemer se v desetletno zavarovalno dobo všteta v dejanskem trajanju tudi vsa obdobja, ki se borem v posebno dobo dvojno.

Stanetu Vilharju v spomin

»Že kot dijak v Gorici se je prepiral, da malemu slovenskemu narodu ni druge poti kot neizprosen boj za socialno in nacionalno osvoboditev. Na to pot se je podal in ji sledil do zadnjega izdihljaja.

Leta 1926 je postal član komunistične stranke, a kasneje njen vodilni aktivist. Dejavnost se je odvijala v glavnem ilegalno. Urejal je list Delo na Primorskem pod fašistično zasedbo.

Leta 1933 so Staneta Vilharja izvolili za člana centralnega komiteja KP Italije. Vključili so ga v delegacijo za 7. kongres

komunistične internacionale leta 1935 v Moskvi. Dva delegata smo imeli Slovenci na tem kongresu: poleg Staneta še Lovra Kuharja, poznejšega Prežihovega Voranca.

Bojeval se je v vrstah mednarodnih brigad proti fašizmu v republikanski Španiji, v Franciji pa se je udeležil odporniškega gibanja proti nemško-fašistični okupaciji. To so bila težka leta, polna trpljenja, a tudi upanja v spremembe.

Po osvoboditvi je Stane delal v jugoslovanskem veleposlaništvu v Parizu, urejal list Nova Jugoslavija in bil dopisnik Tanjuga. Leta 1947 se je preselil v Beograd, bil referent v sekretariatu za zunanje zadeve in hkrati svetovalec v Inštitutu za mednarodna vprašanja. Od leta 1952 pa je bival in deloval v Ljubljani kot komentator in urednik zunanje-političnih radijskih oddaj. Povsod se je izkazal za vzornega komunisto, za človeka dejanj.

Desetletja izkušenj so ga oblikovala v zrelega, preverjenega, teoretično podkovanega politika.

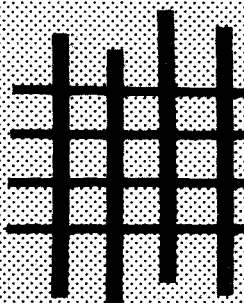
Med drugim je stalno opozarjal, da primorskim Slovincem ne gre videti sovražnika samo v fašizmu, ampak predvsem v italijanskem imperializmu. Italijanskim tovarišem je kazal na močne in nevarne plati nacionalizma, ki so izvirale še iz boja za enotno Italijo, ki pa so se pozneje razbohotile v agresivne težnje po osvobajanju tujih dežel. Pri tem ni pozabljal kazati tudi na nacionalizem v slovenskih vrstah. O tem je zapustil številne zapiske.

Stane se ni omejeval samo na politična znanja. Spoznal je leposlovje, postal poznavalec slikarstva, zanimala ga je priroda. Svoja spoznanja je črpal iz številne literature, saj je obvladal sedem evropskih jezikov.

Znal je biti strpen, potrpežljiv pri razlagi svojih mnenj. Bil je vedno pripravljen pomagati drugim.

Oblikovala ga je izredna skromnost, vrlina, ki jo pogosto pogrešamo, je med drugim poudaril na pogrebni svečanosti France Klopčič.

1

MITJA TOLLAZZI

BEG IZ LJUBLJANSKIH
SODNIJSKIH ZAPOROV

Štelo se je leto 1942. V našo deželo, ki jo je že skoraj eno leto tlačil fašistični okupator, je s počasnimi koraki prihajala težko pričakovana pomlad. Po ljubljanskih ulicah je bilo še vedno veliko snega, čeprav je bila že druga polovica februarja. Nizko nad Ljubljano je jug podil težke sive oblake, ki so moreče delovali na ljudi, hiteče po svojih opravkih. V očeh jim je bilo videti nekakšno moro, zaskrbljenost in povlečenost vase. Ruske armade, v katere so bile uprte oči vsega našega naroda kot edinega možnega rešitelja izpod okupatorjevega jarma, so še zmerom bežale proti vzhodu, globoko v notranjost Sovjetske zveze.

V Učiteljskem domu v Zibertovi ulici 27 v Ljubljani, v katerem je v tem času že delovala dobro organizirana skojevska organizacija, smo se gojenci večkrat med seboj pogovarjali, kako zimujejo partizani v gozdovih. Slišali smo, da so si zgradili zemljanke na skritih mestih. Prav zaradi njih smo si želeli, da bi nastopila pomlad. Saj smo vedeli, da bodo partizani spomladi, ko ne bo več snega, začeli odločni boj proti fašističnemu okupatorju.

Z bratom Bojanom sem po končanem pouku na III. državni gimnazijo odšel v mesto, da bi si kupila šolske potrebščine. Ko sva zavila v Miklošičevo ulico, sva že od daleč zaslišala petje. Postala sva pozorna. Le kdo poje sredi belega dne in v centru mesta, sva se spraševala. Priluhnila sva pesmi in njenemu besedilu. Slišala sva le par besedi in že je bilo petja konec. A ne za dolgo. Kmalu se je oglasila nova pesem. Razločno sva slišala besede: »Bratje le k soncu svobodi, bratje le k luči na plan...«.

Skoraj sva obstala od začudenja. Ali je mogoče, da slišiva sredi okupirane Ljubljane partizansko pesem? Pesmi nisva poznala, željno sva upijala vase njeno besedilo, da bi si ga zapomnila. Do takrat sva znala le »Kosec koso brusi« in »Za vasjo je čredo pasla«.

Ko sva se približala sodnijskim zaporom, sva zagledala za zamreženim oknom prvega nadstropja zapornike. Bili so sami mladi fantje in zanosno so peli. Hodila sva prav počasi. Vsa zamaknjena sva jih gledala in jih zaradi njihove drznosti občudovala.

Italijanska karabinjerja, ki sta patrolirala ob zidu sodnijskih zaporov, kjer je bilo prepovedano hoditi, sta zavpila na naju: »Voi dui avanti, avanti!« To naju je vrnilo iz zasanjanosti v surovo realnost. Pohitela sva z drugimi ljudmi v smeri tromostovja. Tudi zaporniki na oknu so slišali, kako karabinjerja vpijeta na naju, naj pospešiva korak. Pô Miklošičevi se je razleglo še glasneje: »V boj za svobodo, življenje, gre klic od vasi do vasi...«.

Vojna na Vzhodu je divjala globoko v notranjosti Sovjetske zveze. Nemške horde so bile pred Leningradom in Moskvo. V Afriki je nemški general Rommel prodiral proti Aleksandriji. Tu v Ljubljani pa se je iz ene od mnogih celic sodnijskih zaporov razlegala pesem ujetih partizanov in aretiranih aktivistov OF in KPS. Niso klonili pod udarci fašistov, niso se bali smrti pod fašističnimi strelji. Hoteli so do zadnjega časa aktivno delovati in s pesmijo dvigati v narodu voljo do upora, vero v svobodo, ki si jo moramo sami priboriti.

Občutki, ki sva jih takrat nosila v sebi, naju niso zapustili ves vojni čas. Tudi danes so še vedno sveži.

»V boj za svobodo, življenje
gre klic od vasi do vasi...«

Spet je na vrata slovenske dežele trkala pomlad. Štelo se je leto 1945. Italijanskega okupatorja je zamenjal nemški, kateremu so vsestransko pomagali izrodki slovenskega naroda – domobranci z generalom Rupnikom na čelu, ob strani jim je stal del slovenske duhovščine s svojim pastirjem škofom Rožmanom.

Tudi zadnja zima okupacije je bila dolga. Ves januar in februar je snežilo in mrz je pritiskal v celice skozi zaledenela okna sodnijskih zaporov. Nas pa je gredo upanje, da bo prav pomlad prinesla konec vojne, gorja, lakote, trpljenja in umiranja.

Ko so brata Bojana z drugimi ujetimi partizani odpeljali v eno od mnogih nemških taborišč, takrat še nisem vedel, da v Dachau, sem bil dolgo časa zelo žalosten. Želel sem si, da bi bila skupaj in si bratovsko pomagala premagovati težave in gorje nemških koncentracijskih taborišč. Realnost pa je bila drugačna. Bojan je bil nekje v Nemčiji, jaz pa sem bil zaprt v sodnijskih zaporih v Ljubljani. Janez Mojšker (Ljubljana, Cimpermanova 1), ki je bil tudi takrat zaprt v sodnijskih zaporih in s katerim sem skupaj delal v kuhinji, me je vsak dan bodril in s toplimi besedami pomagal, da sem lažje prebolel oddvojenost od svojega brata-dvojčka.

V sodnijskih zaporih je teklo življenje enolično svojo pot naprej. Delal sem v kuhinji kot pomočnik glavnega kuharja. Čeprav nismo imeli dobrih zvez z zunanjim svetom, do časopisa pa se je zelo težko prišlo, smo bili zelo dobro obveščeni o bojih v Sloveniji, na ostalih jugoslovanskih bojiščih ter na vzhodni in zahodni fronti. Novice smo zvedeli od ujetih partizanov, ki so jih pripeljali v sodnijske zapore. Ko sem se zvečer po delu v kuhinji vrnil v celico, sem rad prisedel k »novincem« in se zapletel z njimi v pogovor. Z nekaterimi sem takoj navezal tovariške stike. Med seboj smo si zaupali, da smo člani SKOJ-a. Ti »novinci« so nam radi pripovedovali o bojih na Dolenjskem, o tankovskih in artilerijskih enotah, ter partizanski aviaciji, ki pomaga brigadam razbijati domobranske postojanke. Novice smo takoj posredovali naprej.

V začetku aprila so me premestili v drugo celico z 10 zaporniki. Po delu sem se zvečer vključil v diskusije, ki so bile včasih zelo živahne.

Okoli 40 let star možki, trgovec po poklicu, ki so ga zaprli pred nekaj dnevi zaradi črne borze, nam je govoril, da se pred Trstom in Istro že nahajajo angleške desantne ladje z vojaštvom in da se samo še vprašanje dneva, ko se bodo izkrcali na kopno. Z njimi da bo prišel tudi kralj Peter, ki se že nahaja v Rimu.

Med nami je bil tudi krojač iz Šumadije, ljutičev. Neomajno je branil svoje nazore, ki so bili nam povsem tuji.

Ujeti partizani smo jim ugovarjali in jima z navdušenjem govorili o naši borbi, osvobodilni fronti, AVNOJ-u, o novi Jugoslaviji. Govorili smo jima, da se kralj Peter ne bo nikoli več vrnil v Jugoslavijo in da se pri nas ne bo ponovila Grčija.

V eni od takih diskusij se je ljutičev obrnil k trgovcu in mu rekel: »Gospod, škoda te mladine, ki je tako zastrupljena s komunizmom.«

Ce nismo razpravljali o čem, smo si med seboj v majhnih grupah pripovedovali dogodke iz mladosti. S tovariši, s katerimi sem se rad pogovarjal, smo si med seboj popolnoma zaupali. Bili smo sami mladi fantje in polni volje in želje, da bi se naprej borili za svobodo. Velikokrat smo si pripovedovali dogodke iz borb. Najraje smo poslušali tovariša, ki je bil borec v jurišnem bataljonu XVIII. divizije NOV in POJ. Rad nam je pripovedoval o borbah z domobranci na Dolenjskem in velikih zmagah, ki so jih izbojevali. Z zanosom nam je govoril tudi o tem, da so vsi borci XVIII. divizije NOV in POJ oblečeni v angleške uniforme in dobro oboroženi. Bil je mitraljezec in rad je govoril o svojem »brenu«, ki ni nikoli zatajil v borbi. Kadar se nisem vključil v diskusije ali pripovedovanja, sem rad slonel ob oknu in gledal na ulico. Naše okno je imelo nekaj razbitih desk, skozi njega smo lahko opazovali življenje na Miklošičevi cesti. Pri opazovanju sem bil zelo previden, da me ne bi kdo od gestapa videl, zlasti ne gestapovec Simon.

Predstavljamo vam:

jugoslovanskega
mladinskega predsednika

V dvaindvajsetem nadstropju beogradske stolpnice, kjer so nastanjene vse družbenopolitične organizacije na zvezni ravni, smo poiskali Bogića Bogičevića. V času med dvema sejama seveda!

Tradicije revolucije in NOB so pač tema, ki je najtrdnjša vez in stična točka zanimanja borčevske in mladinske generacije. Zatorej sva s takšnim pogovorom tudi začela.

Skoraj dvometrski fant se zloži v delovni stol, s težavo, ker pohištvo skoraj ni po meri takšnim velikanom. Da se mladina srečuje s tradicijami na vsakem koraku, je menil, in da se najbolj neposredno srečuje z vsem tem na krajih bitk, po partizanskih poteh ter v neposrednih srečanjih z nekdanjimi borci. Vse lepo in prav, smo rekli, kaj pa če so vse te oblike le premalo, kaj če so nekatere od teh oblik obujanja tradicij že zastarele in mladini dolgočasne? Kaj bi bilo treba še storiti, da bi bila revolucija in NOB tako v zavesti mladih, da bi jim bila pred očmi vselej in še zlasti takrat, ko je treba presoditi, pretehtati kakšno novo pisanje, nov film, novo dramo na omenjeno temo?

»Menim, da smo mi mladi za pravo prikazovanje revolucije že dali svoj glas, vendar je tudi res, da smo generacija, ki smo se rodili po vojni in imamo v marsikaterem pogledu v našo novejšo zgodovino »praznine«, luknje v znanju, ker smo se v šoli premalo o tem učili. To omogoča, da prihaja do nekaterih ekscesov. Brez zadrege lahko v tej zvezi omenimo Kosovo. Nikakor pa zaradi takih izpadov ne smemo slabe podedbe mladine popoštevati. Naša mladina dobro dela na MDA, je zgledna v vrstah JLA, se pridno uči v šolah...«

V narodnoosvobodilnem boju smo zmagali z velikanskimi človeškimi napori in žrtvami. Ali to dovolj poudarjamo, kadar beseda nanese na takojmenovano črno-belo odslikavanje tega časa?

»Bistveno je, da se zavedamo, da revolucija traja in da nam svobode ni nihče podaril, da ni nekaj vnaprej danega. Zavedamo se torej, da jo je treba braniti, kakor se je treba zavedati tudi, da gradimo naš samoupravni socialistični sistem brez uhojenih poti in lahko napredujemo le, če bomo znali ohranjati že pridobljeno in nenehno razvijati družbo na osnovi pridobitev revolucije.

Ponosni smo na junaštva borcev. Stopili smo na to pot (pot samouprav-

sam vložil vanj. Navsezadnje v družbenopolitičnem delu ni začetnik.

Rodil se je 1953. leta v Ugljeviku v SR BiH. V Sarajevu je dokončal študij sociologije na visoki šoli Veljka Vlahovića. Končuje pa tudi tretjo stopnjo študija. Že v srednji šoli je bil aktiven mladinski funkcionar tako na šoli kot v tuzlanski občini in kasneje na univerzi. Kar pa je simpatično in dodatno krasi njegove vrline je podatek o večkratnem udarništvu na zveznih mladinskih delovnih akcijah Beograd – Bar, Sutjeska in drugod. Od 1977. leta je bil član sekretariata RK ZSM SR BiH in opravljal v SR Bosni in

Predsednik zvezne konference Zveze socialistične mladine Jugoslavije Bogić Bogičević

pogostejše pojavljajo. To velja tako za delovanje delegatskega sistema kot za delovno vlogo na delovnih mestih in vse do osnovnega odnosa do revolucije.

Umirjen fant tale Bogić. Nič domišljav in nič frazersko navdahnjen. Res je sicer, da ima sredi klasične pisarne klasično delovno mizo in oblazinjen delovni stol ter še dolgo omizje za sestanke in seje. Toda to domovanje je podedoval in v njem bo toliko življenja in vsebine, kolikor ga bo

Hercegovini še druge vidne mladinske politične naloge.

Njegovo poznavanje mladinskih vprašanj torej ni papirnato in površno. Kdor je bil kdaj na MDA s krampom, lopato in kitaro na rami, ta pozna jedro mladinskega utripa. Zatorej mu zaželimo dobro in uspešno delo tudi vnaprej in da ga ne bi oblazinjen stol v pisarni dvaindvajsetega nadstropja beogradske stolpnice podelil, pogospodil. Da bi ostal mladinec med mladinci in borec med borci. B. Ž. J.

Nikoli več vojne

O njej mi je pripovedovala mamica; o drobnih ženičkih s srepim pogledom in tresočimi rokami, toda s smehljajem na ustnicah.

Njenega imena se ne spominjam in tudi ne, v katerem taborišču je bila. Sicer pa to ni pomembno. Spominjam se samo groze in občutkov neznanskega strahu pred vojnimi grozotami ob maminem pripovedovanju.

Ženička je s solzami v očeh, z zatikajočo besedo nizala dogodke, ki se jih prav nič rada ne spominja. Najraje bi jih pozabila, pa ji ne dajo miru ne ponoči ne podnevi. Nemalokrat sredi noči plane pokonci, si zakriva obraz z rokami kričijo: »Ne, tega ne morem več!« Pet gestapovcev jo je neusmiljeno teplo v celjskem Starem pisru, ker je pomagala partizanom. Bolečine v glavi so še

danes neznosne. Potem so jo poslali v žensko taborišče, kjer je bilo še huje. Tepena je bila vsak dan, čeprav se je trudila, da je bila vzorna jetnica. Kolikokrat so jo skupaj z ostalimi trpinkami sredi mrzle zimske noči iz postelje pregnali na »apel platz«, kjer so po tri ure stale v tankih srajčkah ter drgetale od mraza in strahu, katero izmed njih bodo za zgled drugim ustrelili. »Vojne ne sme več biti,« pravi ženička, »to je preveč nečloveška stvar!« Tudi njen srep pogled je posledica trpljenja v taborišču. Tam nisi človek.

Ne poznam je, vendar bi jo rad videl in ji povedal, da si vojne tudi mi, otroci rojeni po vojni, ne želimo. Nočemo je! Nikoli in nikdar!

DEJAN BERK, 5. b
OŠ Franja Vrnčaja
Celje

Pripovedovali so mi

Bilo je leta 1943. Na hribu Vrh pri vasi Sveta Trojica nad Moravčami se je zaslislal hrup letala. Stari ata, ki je slišal, da je hrup nenavaden, se je ozrl v nebo in videl, da so iz obsteljenega letala izskočili štirje možje. Vedeli so, da jim grozi katastrofa, a se jim je uspelo rešiti nekaj trenutkov prej, preden se je letalo vžgalo. Padalci pa niso doskočili skupaj in jih je čakala različna usoda. Dva sta imela srečo in so ju rešili partizani, ki so bili v bližnjem gozdu, druga dva pa sta dosegla tla na ravnici, kjer so ju kmalu obkrožili Nemci. Kaj je bilo potem z njimi, se ni več slišalo.

Vaščani so pobrali ostanke letala. Kmetom so prišli prav za pokrivanje streh, pločevina pa je bila uporabna še za marsikaj drugega.

Moj stari oče je iz pločevine napravil kotel za kuhanje žganja. Tudi moj očka, takrat je imel trinajst let, je moral kar z volom na Vrh. Zamikal ga je motor in pošteno se je namučil, preden ga je spravil do doma, saj je tehtal, kot pravi, kar kakšnih 300 kilogramov. Očka je bil v tistih letih, ko ga je mikalo razstavljanje in tako je bil motor menda kar hitro »razmontiran«. Očka je pripovedoval, koliko veselja je imel z deli motorja, kaj vse si je skušal narediti iz njih. Ni čudno, da se je pozneje izučil za avtomehanika. Kadar pripoveduje, ga vsi radi poslušamo.

ELICA CERAR, lit. kr.
Osnovna šola Josip Broz Tito
Domžale

Pohod k Vojkovi plošči

Dvajsetega februarja smo se mladi planinci naše šole zbrali pred staro stavbo šole, da bi krenili na zimski pohod k Vojkovi plošči. Zavili smo na Rake. Nekaj časa smo hodili po snegu, potem pa so nas začeli ovirati plazovi. Malo pred Kobilo smo šli čez brv. Pot smo nadaljevali po glavni cesti. Bila je zelo ledena. Pa smo le srečno prispeli do Vojkove plošče. Po okrepčilu smo izvedli krajši program. Tovarišica nam je pripovedovala o narodnem heroju Janku Premrlu-Vojku, mi pa smo zapeli nekaj partizanskih pesmic.

V koloni eden za drugim smo se od Podreteje naprej vračali po glavni cesti proti domu.

EDMOND SKOČIR, 3. c
OŠ Jožeta Mihevc
Idrija

BOŠTJAN IPAVEC, 5. c OŠ Solkan: Kurirka (tisk s šablono)

Naše število raste

Kaj ni to vzpodbudno, dragi naši mladi dopisniki? Naše vrste postajajo bolj in bolj strnjene. Pa ne samo po številu in ne samo iz različnih krajev Slovenije, prispevki za našo mladinsko stran so tudi po vsebinski plati in po vrstah bolj in bolj pestri. Tako kar mimogrede mine dopolnjen ob prebiranju vaših vrstic, in niti malo ni dolgočasno! Če pa so vmes še fotografije in vaše risbe, že kar vidim, kako bogata in lepa bo naša stran v naslednjem TV-15.

Že nekaj časa je, odkar sem prebrala novo ime v naših dopisniških vrstah: Elica Cerar iz osnovne šole Josip Broz-Tito iz Domžal. Vem, vem, Elica, da čakaš na objavo prvega prispevka, zato nam odtlej nisi več pisala, in s teboj tudi tvoji sošolci iz literarnega krožka. Malo nezaupljivi, kaj?

»Na knjižnem sejmu v Cankarjevem domu je bil naš ljubeznivi spremljevalec tovariš Rupnik, ki nas je vzpodbudil, naj sodelujemo z vami. Začetek je težak, vendar smo na sestanku literarnega krožka sklenili, da vseeno poskusimo. Prvič se oglašamo le z enim prispevkom in upamo, da vam bo všeč,« so napisali člani novinarskega krožka osnovne šole Josip Broz-Tito iz Domžal. Sestavek nam je kar všeč, v obvestilo pa bi povedala še to, da je tovariš Franc Rupnik, ki ste ga srečali na knjižnem sejmu, vodja knjižotrskega oddelka Založbe Borec, včasih pa je bil upravnik našega TV-15, zato ni čudno, da mu je naš list še tako pri srcu, da se zani- ma za naše dopisnike. Seveda smo mu hvaležni in hvaležni bomo vsakemu, ki bo širil mrežo našega mladega dopisništva.

V imenu članov novinarskega krožka za nižjo in srednjo stopnjo osnovne šole Franja Vrnčaja iz Celja pa nam je pisala njihova mentorica Julijana Hočevnar s prošnjo, da bi našli tudi prostor za njihove prispevke. In spet nekaj novih imen med nami! Naj bo objava res vzpodbuda za nadaljnje sodelovanje.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Izrael – življenje za Žide ali smrt za Palestince

Že po nastanku Izraela leta 1948 se je leta hitro zapletel v vojno z Arabci, v kateri je izgubil veliko ozemlja. Toda že v junjski vojni 1968. leta je zasedel velik del Jordana in Sinajski polotok. Od takrat je Izrael v stalnem spopadu s Palestinci in vsemi naprednimi državami. OZN je že večkrat ukrepala proti Izraelu, tudi dogovori o nepošiljanju orožja, o gospodarski in ekonomski zaprtosti proti Izraelu so bili že podpisani, a kaj, ko se jih ZDA ne držijo. Sinaj je nepravilno ostal razdeljen, Izraelu pa se še naprej cedijo sline po drugih ozemljih.

Ste že kdaj opazovali kepo snega, ki se kotali po pobočju navzdol? Ste? Seveda ste! Čim bolj se kotali, večjo moč ima in jo je nemogoče ustaviti. Prav tako je z Izraelom. Po prvih osvojenih ozemljih je videl, da se druge države ne morejo zediniti in da zaradi tega ne ukrepajo proti njemu. Seveda je izkoristil priložnost ter spet in spet segal po tujem kosu torte. Njegova zadnja žrtev je Golansko višavje, ki pripada Siriji.

Izraelova politika je taka: najprej zasede neko ozemlje vojaško, nato nacionalno in na koncu še politično. Prvo pomeni, da pošlje vojsko, ki terorizira palestinsko prebivalstvo, drugo, da naseli na tem

ozemlju Žide, tako da postane večina prebivalstva židovskega, le malo pa ostane Palestinec. Slednji, kolikor jih že je, živijo v neznosnih življenjskih razmerah. Nazadnje doseže, da se svet pomiri z dejstvom, da pač mora biti tako.

Dokler bodo ZDA gledale samo na svoj žep, ne pa na svetovne probleme, se Palestinci nikoli ne bodo rešili. ZDA podpira kontrarevolucionarno gibanje in politično nazadnjaške države, kot je Izrael, predvsem zaradi svojih vojaških oporišč na Bližnjem Vzhodu, ki je strateško zelo pomemben. Za Izrael bi lahko rekli, da je ena od zveznih držav ZDA. Pravzaprav pa lahko rečemo, da so tudi ZDA odgovorne za vse, kar se dogaja na Bližnjem Vzhodu. ZDA ne bodo nikoli ukrepale proti Izraelu.

Palestinsko vprašanje bodo morali rešiti Palestinci sami s pomočjo naprednih narodov Evrope in ostalega sveta. Jugoslavija zelo ostro obsoja Izrael in ne odobrava dejanj ZDA. Sem povsem soglasen z našo politiko in goreče upam, da se bo palestinsko vprašanje kmalu rešilo, in da bo Izrael dobil zasluženo kazen.

NENAD NOVAKOVIČ, 8. c
O. Š. Karel Destovnik-Kajuh
Ljubljana

Danila Kumar-Andreja

Vesel sem, da hodim v šolo Danile Kumar, ker nosi ime po heroini Danili Kumar-Andreji.

Danila Kumar se je rodila 13. oktobra 1921 v Kojškem v Goriških brdih na Primorskem. Kot sedemletna se je s starši preselila na Ježico. Po končani meščanski šoli se je zaposlila v tovarni nogavic v Savljah, pozneje pa se je zaposlila v papirnici. Po očetu je prevzela revolucionarne misli in ker je v službi organizirala sindikalne sestanke, so jo odpustili. V papirnici je postala tudi članica SKOJ. Vodila in organizirala je mladino pod ilegalnim vodstvom KP in na zborovanju na Limbarski gori nastopila celo kot govornik. Policija jo je dvakrat zaprla. Danila Kumar se je vključila v zvezo komunistične mladine na Ježici leta 1938. Članica KP je postala v začetku leta 1941. Po okupaciji je takoj delala za OF, postala kurirka CK KPS in vzdrževala zvezo z ilegalno dokumentarno tehniko v Ljubljani. Junija 1942 so jo italijanski fašisti aretirali, a jim je pobegnula in odšla med partizane. Najprej je bila v Tomšičevi bri-

gadi kot borka, pozneje pa politdelegat in končno namestnik bataljonskega komisarja. V bojih je bila večkrat ranjena. Jeseni leta 1943 je postala članica splošne protifašistične zveze žena. Januarja 1944 je bila poslana kot aktivistka na Gorenjsko in tu postala članica tajništva pokrajinskega odbora AFŽ. Dne 18. marca 1944 jo je pod Lubnikom nad Škofjo Loko, ko se je vračala s sestanka, zadel gestapovski strel.

Na tistem mestu stoji zdaj spomenik, njeni posmrtni ostanke pa so pokopani v partizanski grobnici v Stožicah. Leta 1951 je bila imenovana za narodno heroino. Po njej se imenuje naša OŠ, PO na Ježici in ulica. Na hiši, v kateri je preživela svojo mladost, pa je spominska plošča. Leta 1977 so odkrili pred našo šolo doprsni kip Danile Kumar.

PRIMOŽ KOPAC
4. a OŠ Danile Kumar Ljubljana

Nagradni natečaj

Bogo Flander-Klusov Joža

V osmi številki TV-15 smo razpisali nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža, ki postaja že kar tradicionalen, in sicer z dvema naslovoma, med katerima izbirajte: **Luči v prostornih hišah polni jo ulice s širokimi prameni svetlobe ter Očetje in sinovi.** Prispevke zbiramo do 1. maja. Čakajo vas lepe knjižne nagrade. Več o natečaju in tudi nekaj besed o Klusovem Jožetu pa preberite v vrsticah med kramljanjem v 8. številki TV-15.

Ž. D.

Iz zaporov in taborišča v partizane

Marsikdo jo pozna že zaradi starega Rogovega kolesa, ki jo spremlja ob vseh letnih časih in ob skoraj vsakem vremenu. In kdo je ta skromna ženska, z ruto na glavi in stalnim spremljevalcem – kolesom?

To je Štefka Lorbek, upokojena diplomirana inženirka agronomije, komunistka, bivša interniranka v Auschwitzu in prizadevna mentorica mladih čebelarjev s tehniške kmetijske šole v Mariboru.

Rodila se je 16. decembra 1914. leta v Dogošah na Dravskem polju, v kmečki družini, kjer je bilo razen nje še sedem otrok. Kljub temu da je bila domača kmetinja velika, je morala z osmimi meseci od doma. Na svet je prišla v času vojne in ker je imela mama doma že enega majhnega otroka, rojenega v začetku istega leta, jo je k sebi vzela teta. Ta je bila na srečo kar blizu, v Zrkovcih. Osnovno šolo je končala na Pobrežju, po zaslugi bratranca – učitelja pa je šolanje nadaljevala na klasični gimnaziji v Mariboru. Po končani gimnaziji je želela študirati agronomijo v Ljubljani, vendar ji bratranec tega ni dovolil. Ker ji je obljubil svojo do-to kot podporo, da je sploh lahko šla študirat, se je na njegovo željo vpisala na prirodopis. V Ljubljani se je takoj včlanila v Njivo, organizacijo levičarskih študentov ljubljanske univerze, kjer sta tesno sodelovali z Mileno Petovar. V domu visokošolk, kjer je v Ljubljani nekaj časa stanovala, je spoznala Silviro Tomazini. V okviru društva Njiva je dobila tudi svojo prvo politično nalogo. Z Mileno Petovar so ju poslali v Zvezo kmečkih fantov in deklet, da bi širili med njimi napredne ideje.

Društvo Triglav v Zagrebu

1937. leta se je vpisala v drugi semester agronomije v Zagrebu, saj se je bratranec medtem že omeščal. Na fakulteti v Zagrebu jo je pričakal Pavle Zavcer, ker so iz Njive sporočili, da prihaja tja. Tako se je takoj vključila v liberalno društvo slovenskih študentov, ki se je imenovalo Triglav. Tudi Njiva se je prej imenovala tako, ker pa so prepovedali njeno delovanje, je spremenila ime.

»Društvo Triglav je imelo zvezo z vsemi Slovenci v Zagrebu, po 5. pokrajinski konferenci KPJ pa se je v njem še okreplil vpliv partije, saj so bili nekateri študenti že člani KPJ. Študenti, člani Triglava, smo leta 1940 organizirali pacifistično turnejo po Jugoslaviji, ki se je udeležila tudi Slava Klavara, s katero sva se v Zagrebu spoznali. Ko smo se vrnili, smo s seboj prinesli poln kovček denarja, s katerim smo nato ustanovili študentsko menzo. Razen dobre hrane smo tako dobili še prostor, kjer smo se lahko zbirali, širili napredne

ideje in vzgajali v naprednem duhu mlade študente.«

Od leta 1940 so bili »tihi« kandidati KPJ. Sodelovali so pri štrajkih in demonstracijah. V Zagrebu je spoznala Maksa Durjavo, sodelovala s Slavo Klavoro, Vilmo Beblerjevo, Ingom Vrščajem in številnimi drugimi naprednimi ljudmi.

»Celo zimo 1940. leta smo se še zbirali v menzi. Skupaj s Francem Simoničem sva se morala vključiti v klerikalno društvo Danica in v njem širiti napredne ideje. Ti klerikalci so naju kmalu vrgli iz društva, ker so vohunili za nama in videli, da ne hodiva v cerkev. Premalo sva imela izkušenj, vendar po pravici

Štefka Lorbek

povedano, sem bila kar vesela, da so naju nagnali.«

Kurirka pri glavnem štabu

»1941. leta, za veliko noč, smo šli domov. Bila sem v Zrkovcih, ko so priletela nemška letala, nemški vojak pa so prišli z gumijastimi čolni čez Dravo in naravnost v našo hišo. Takoj so pojedli vsa jajca, ki smo jih imeli pri hiši.

Odločila sem se in takoj odšla nazaj v Zagreb, da bi dobila navodila, kaj naj delam. Ko sem prišla do menze, so bili v njej že ustaši. Imela sem srečo, da sem jih opazila, saj so v zasedi čakali na nas. Veliko naših so tam polovili. Še naprej sem iskala študente, tovariše iz društva, in na srečo našla Maksa Durjavo, ki je vzdrževal zve-

zo med Zagrebom in Ljubljano. Delal je pri Rdečem križu in z enim od tansportov, ki so jih organizirali, sem prve dni julija prišla v Ljubljano. Poiskala sem Vilmo Bebler in Inga Vrščaja, ki sta me povezala z odporniškim gibanjem. Odločili so, da pojdem za kurirko h glavnemu štabu – k Francu Leskošku-Luki in Alešu Beblerju.

Nekega dne sem morala h Grubarjevemu kanalu na sestanek z Alešem Beblerjem in Romanom Golobom. Dali smo si ilegalna imena. Predlagala sem, da naj bo Aleš Bebler Primož (kot primus – prvi), Roman Golob je dobil ime Urban (ker je bil iz mesta – urbis), na mene smo pa pozabili. Tukaj me je namreč Aleš Bebler sprejel v partijo. Rekel mi je: »Zdaj si v partiji, ampak na sestanke ne boš hodila, ker so na vrsti akcije!« Tako sem leta 1941 postala članica KPJ.

Srečevali smo se vsak dan. Povezovala sem Romana

Zaradi izdajstva v koncentracijsko taborišče

»No, kmalu sem le dobila ilegalno ime. Postala sem Malči Toplak. Eden od zdravljenih partizanov je bil izdajalec, zaradi katerega so me 6. maja 1942 ujeli in zaprli. Ker na zaslišanjih nisem ničesar priznala, so me 23. septembra 1942 odpeljali v Begunje, kjer so me zaprli v bunker. V tem bunkerju sem bila dva meseca. Gestapovec Guck, ki je takrat že delal za partizane, je poskrbel, da sem imela eno odejo več in da so me ponoči stražarji vodili na zrak.

Po dveh mesecih so me predstavili v skupni zapor, kjer sva za vedno postali prijateljici z Dorico Likovič. Leta 1943 so me poslali s transportom v Celovec, od tu v Maribor, nato na Dunaj, v Moravsko Ostravo, v Wroclaw in od tam v Auschwitz, kjer sem bila od junija 1943 do aprila 1944 kot številka 46316. Še do danes ne vem točno, kako in zakaj so me izpustili. Vem, da so domači pisali številne prošnje na vse strani. Znano je tudi, da so Nemci sprejemali velike podkupnine, ker so takrat že vedeli, da vojno izgubljajo.«

V Auschwitzu

»Bila sem zaprepačena. Nisem mogla dojeti, da je na svetu možen tako sadistični, satanski sistem. Ubijanje je bilo tako precizno načrtovano, da je vse gladko teklo. Neko Rusinjo, ki se ni hotela sleči ob prihodu v taborišče, so ženske-kapoj vrgle kar na tla in jo mimogrede zadavile. Takrat so me naše ženske rešile, ker sem se hotela zakaditi v morilke.

V prvih mesecih sem hodila z ostalimi internirankami, v skupini po 400, ob spremstvu esesovk in psov, sušiti seno. Če je prišla nevihta, smo morale stati kot na ape-lu, da smo bile vse do kože premočene. Drugo jutro smo morale ob štirih jutraj, na pol suhe, na apel. Med transportom so nas v mestih, kjer smo se ustavili, stlačili v kakršenkoli prostor, važno je bilo le, da so ga lahko zaklenili. Tako so nas v Wroclawu pahnili z moškimi vred v majhno celico, kjer smo bili tako natlačeni, da sem celo noč stala stisnjena ob mrzel betonski zid pri vratih, pod katerimi je pihalo.

Ko je v Auschwitzu razsajal pegasti tifus, sem ga dobila tudi jaz. Bile smo ravno na apelu, ko sem padla v nezavest. Decembra 1944 je prišel transport internirank iz Gorenjske (prej so bile v italijanskih zaporih) in ravno katere izmed njih so me pobrale ter odnesle na revir, v neke vrste bolnišnico. Ko

Štefka Lorbek – partizanska Liza v Slovenskih goricah: oblečena kot domačinka, z usnjenim pasom, ki ga je dobila od nekega kmeta, da je zanj lahko zataknila pištolo. Čez je zavezala predpasnik, da je bilo orožje skrito. (Posneto spomladi 1945)

sem prišla od tam, ni bilo od teh žena nobene več med živimi.

Sicer pa sem imela srečo, saj so bile ob mojem prihodu Slovenke že organizirane. Organizacijo je vodila Štefka Štibler. Dobivale smo hrano in druge pakete, ki smo jih organizirano dajale na kup. Štefka me je kmalu spravila v »efektenkamo«, kjer smo zlagale obleke tistih, ki so prišli z novimi transporti. Od tukaj smo tihotapile oblačila, prišle smo v raztrganih cunjah in bose, ven pa v puloverjih pod taboriščnimi oblekami in v čevljih. Seveda je bilo to zelo nevarno, saj nas je čakala takojšnja smrt, če bi nas zasačili. Vendar nam je bila obleka zelo potrebna, saj so zime na Poljskem zelo hude in dolge.«

Smrt Tončke Čečeve

»Najbolj mi je ostala v spominu smrt Tončke Čečeve. Našla sem jo takoj, ko sem prišla v taborišče. Bila je že zelo izčrpana. Jeseni 1943 je zbolela in ležala je na revirju. Vsak dan smo jo obiskovale in še posebej pazile nanjo. Na žalost pa krize ni preživel. Bila sem ravno pri njej, ko je umrla. Videla sem še, kako se ji je telo vzbočilo in zvilo, nato pa so kot nalašč ugasnile luči. Takoj sem šla povedat Štefki Štiblerjevi, da Tončke ni več. Položile smo jo na peč (neke vrste cevi, ki so bile ob steni barak). Še danes ne vem, kdo je pri-skrbel rdeč nageljček, ki ga je imela na prsih, ko je tam ležala, preden so jo odpeljali v krematorij.

Iz bolnišnice, kjer sem bila zaradi tifusa, so me spomladi 1944 poslali v karanteno, nekakšno barako na drugi strani žice, nato pa v Katowice. Tam sem morala podpisati, da ne bom nič povedala o taborišču. Dobila sem naslov, kjer sem se morala javiti. Neki gestapovec me je odpeljal na postajo in predal »Arbeitsamtu« (uradu za zaposlovanje) v Neuestadtu, v Gornji Sleziji. Dodelili so me na neko kmetijo. Imela sem

srečo, ker sem prišla k dobrim ljudem. Tam sem ostala do oktobra 1944. Pisala sem domov, kje sem in prijateljica Dorica Likovič, sotrpinka iz Begunj, je prišla k meni v Nemčijo, da mi je prinesla zvezo za v partizane. Še danes občudujem njen pogum, saj je prišla smo zaradi tega tako daleč, mimo tolikih nevarnosti. In uspelo ji je, da se je srečno vrnila.

Takoj sem zaprosila za dopust, češ da bi rada obiskala starše, in v resnici sem ga dobila. Tako sem prispela v Maribor, kjer sem srečevala znanke, ki pa so se me bali, saj so vedeli, da sem bila zaprta in jih je moj prihod zbe-gal. Imela sem namen oditi na Gorenjsko, v partizane, pa sem dobila iz Nemčije ob-vestilo, da lahko ostanem kar doma. 1. novembra 1944 sem odšla k partizanom v Slovenske gorice. Pome je prišel Stanislav Škof-Tihomir. V Lenartu sem bila terenska aktivistka v ilegali. Bila sem članica okrajnega odbora OF in članica okrajnega odbora AFŽ v Lenartu. Svobodo sem dočakala v Benediktju pri Lenartu, v neki hiši.«

Delovno v svobodi

»Okrajni odbor OF v Lenartu je obstajal do leta 1945, nato je prišlo do reorganizacije in poklicali so me v Maribor. Tam sem bila načelnica personalne službe. Leta 1946 je ministrstvo za kmetijstvo iskalo strokovnjake in tako sem morala v Ljubljano, kjer sem bila odgovorna za združništvo Slovenije. 1947. leta so v Mariboru ustanovili kmetijsko srednjo šolo in vrnili sem se, da bi na tej šoli poučevala.«

Zdaj je Štefka Lorbek že precej časa v pokoju, vendar kot je značilno za ljudi, ki so s srcem preživeli ta viharji čas, še vedno dela in živi za delo. V veliko veselje so ji čebele in delo z mladimi, ki imajo ravno tako kot ona radi živalice, po katerih se marljivi ljudje vzgledujejo.

Zlatka Rashid